

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЧАШНИЦЬКА ТЕТЯНА ГРИГОРІВНА

УДК 343.983 (477)

**ДИСЕРТАЦІЯ
ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВІДЕОЗАПИСУ**

081 – «Право»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Т. Г. Чашницька**

Науковий керівник: **Хахановський Валерій Георгійович,**
доктор юридичних наук, професор

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Чашиницька Т. Г. Ідентифікація особи за матеріалами відеозапису. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2023.

Дисертацію присвячено розробленню теоретико-правових засад ідентифікації особи за матеріалами відеозапису, формуванню науково обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення ефективності ідентифікації особи під час розслідування кримінальних правопорушень.

Для досягнення поставленої мети виконано такі задачі: висвітлено основні етапи становлення криміналістичної ідентифікації особи за ознаками зовнішності, генезу використання її результатів у кримінальному провадженні; з'ясовано стан наукових досліджень щодо питань ідентифікації особи за ознаками зовнішності; розглянуто матеріали відеозапису як джерела доказової інформації в кримінальному провадженні; проаналізовано матеріали відеозапису як об'єкти судової експертизи; визначено організаційно-правові засади й особливості збирання та використання матеріалів відеозапису під час розслідування кримінальних правопорушень, надано рекомендації щодо оптимізації нормативно-правової бази в цій сфері; окреслено можливості ідентифікації особи за її ходом, розроблено практичні рекомендації щодо такої ідентифікації за матеріалами відеозапису, зокрема й отриманих з відеокамер дронів в умовах воєнного стану; схарактеризовано стан автоматизації процесу ідентифікації особи за матеріалами відеозапису в Експертній службі Міністерства внутрішніх справ України, надано пропозиції щодо оптимізації цього процесу; започатковано практичні рекомендації щодо ідентифікації особи за матеріалами відеозапису Експертною службою Міністерства внутрішніх справ України та Державною міграційною службою України; сформульовано загальні положення

методики ідентифікації особи за матеріалами відеозапису під час проведення судової експертизи, систематизовано стадії її проведення.

Констатовано, що правоохоронні органи під час розслідування кримінальних правопорушень часто використовують матеріали відеозапису, отримані з камер відеоспостереження з метою встановлення особи. Зокрема, 88,5 % опитаних слідчих відповіли, що використання матеріалів відеозапису для встановлення осіб – учасників подій дає змогу суттєво підвищити ефективність розслідування. Найпоширенішими та найінформативнішими речовими доказами під час розслідування кримінальних правопорушень у такому разі є електронні (цифрові) докази.

Визначено, що, відповідно до статей 7, 8 Закону України «Про судову експертизу», проведення портретної експертизи регламентовано в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженій наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26 грудня 2012 року № 1950/5).

Зазначена Інструкція передбачає, що основним завданням портретної експертизи є ідентифікація особи (трупа) за фотознімком (фотокарткою, негативом) і відеозаписом. Чинна методика проведення портретної експертизи, розроблена в Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі Міністерства внутрішніх справ України за участю автора дисертаційного дослідження, передбачає ототожнення особи за фотографією, а в разі надання на експертизу матеріалів відеозапису – вивчення лише статичних ознак особи – у режимі стоп-кадру. Водночас у відеозаписі зафіксовані й динамічні ознаки, дослідження яких у комплексі зі статичними дає змогу більш повно й ефективно ідентифікувати особу. Тому запропоновано проводити таку експертизу, використовуючи комплекс ознак. Цю пропозицію відображено в підготовлених у межах дослідження методичних рекомендаціях.

Встановлено, що рівень автоматизації процесу ідентифікації особи за матеріалами відеозапису не цілком відповідає вимогам сучасності. Надано пропозиції щодо оптимізації цього процесу в Експертній службі Міністерства внутрішніх справ України, що має реалізуватися шляхом застосування багатофункціональної комплексної системи та відповідатиме сучасному рівню розвитку науки й техніки і потребам правоохоронної діяльності.

Наказом від 17 липня 2017 року № 591 було затверджено Інструкцію з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, у якій визначено організаційно-управлінські засади діяльності Експертної служби Міністерства внутрішніх справ (Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру Міністерства внутрішніх справ, науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів) з приймання, реєстрації, обліку, зберігання, дослідження та повернення ініціатору матеріалів, що надходять для проведення судової експертизи, експертних досліджень та оформлення їх результатів.

Надано рекомендації щодо підготовки та проведення судової експертизи з метою ідентифікації особи за матеріалами відеозапису на різних стадіях експертизи, зокрема щодо оцінювання результатів, формулювання висновків й оформлення результатів проведеної експертизи. Окреслено напрями використання матеріалів відеозапису в методиці розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі встановленням особи, зафіксованої в таких матеріалах, а саме під час: формування криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень; визначення типового переліку обставин, що підлягають встановленню; побудови типової послідовності слідчих (розшукових) дій та інших заходів з огляду на слідчі ситуації; розроблення тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій; використання спеціальних знань у таких кримінальних провадженнях; застосування заходів взаємодії слідчого з Експертною службою Міністерства внутрішніх справ України, оперативними підрозділами Національної поліції,

іншими правоохоронними й державними органами. Надано пропозиції щодо вирішення проблемних питань ідентифікації особи за матеріалами відеозапису Експертною службою Міністерства внутрішніх справ України, а також Державною міграційною службою України, удосконалення кримінального процесуального законодавства України, відомчих нормативно-правових актів; запропоновано криміналістичні рекомендації щодо організації і тактики проведення ідентифікації особи за матеріалами відеозапису під час розслідування кримінальних правопорушень.

Ключові слова: матеріали відеозапису, камери спостереження, портретна експертиза, криміналістичний облік, «Безпечне місто», ідентифікація особи, підсистема «Слід», розслідування, кримінальне правопорушення, кримінальне провадження, Експертна служба, Державна міграційна служба.

SUMMARY

Chashnytska T. The personal identification based on the video footage. – *Qualification research paper in the form of a manuscript.*

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 – Law. National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2023.

The dissertation study at the monographic level investigated the criminal procedural and criminological bases of the defense attorney's participation in criminal proceedings against minors.

The dissertation is devoted to the development of the theoretical and legal principles of identification of a person based on video recording materials, the formation of scientifically based recommendations for increasing the effectiveness of identification of a person during the investigation of criminal offenses. To achieve the set goal, the following tasks were completed: the main stages of the formation of forensic identification of a person based on appearance, the genesis of the use of its results in criminal proceedings were highlighted; the state of scientific research on issues of identification of a person based on appearance has been clarified; the materials of the video recording were considered as a source of evidentiary information in criminal proceedings; video recording materials were analyzed as objects of forensic examination; the organizational and legal principles and features of collecting and using video recording materials during the investigation of criminal offenses are defined, recommendations are provided to optimize the regulatory and legal framework in this area; the possibilities of identifying a person based on his gait are outlined, practical recommendations are developed for such identification based on video recording materials, in particular, those obtained from video cameras of drones in martial law conditions; the state of automation of the process of identification of a person based on video recording materials in the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine is characterized, suggestions are provided for the optimization of this process; the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the State

Migration Service of Ukraine launched practical recommendations on the identification of a person based on video recording materials; the general provisions of the method of identification of a person based on the video recording materials during the forensic examination are formulated, the stages of its conduct are systematized.

It has been established that law enforcement agencies often use video footage obtained from video surveillance cameras in order to establish an identity during the investigation of criminal offenses. In particular, 88.5 % of the interviewed investigators answered that the use of video recording materials to identify the participants in the events allows to significantly increase the effectiveness of the investigation. The most common and most informative material evidence during the investigation of criminal offenses in this case is electronic (digital) evidence.

It was determined that, in accordance with Articles 7 and 8 of the Law of Ukraine "On Forensic Expertise", the conduct of a portrait examination is regulated in the Instructions on the Appointment and Conduct of Forensic Examinations and Expert Research, approved by the Order of the Ministry of Justice of Ukraine dated October 8, 1998 No. 53/5 (as amended by the order of the Ministry of Justice of Ukraine dated December 26, 2012 No. 1950/5).

The specified Instruction provides that the main task of a portrait examination is the identification of a person (corpse) based on a photograph (photo card, negative) and a video recording. The current method of conducting a portrait examination, developed at the DNDECC of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine with the participation of the author of this dissertation study, involves the identification of a person based on a photograph, and in the case of submission of video recording materials for examination, the study of only the static features of the person - in freeze-frame mode. At the same time, dynamic features are also recorded in the video recording, the study of which in combination with static ones allows for a more complete and effective identification of a person. Therefore, it is proposed to conduct such an examination using a set of signs. This proposal is

reflected in methodological recommendations prepared within the framework of the study.

It was established that the level of automation of the process of identification of a person based on video recording materials does not fully meet the requirements of modernity. Proposals have been made to optimize this process in the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, which should be implemented through the use of a multifunctional complex system and will meet the modern level of science and technology development and the needs of law enforcement.

By Order No. 591 dated 17.07.2017 "On the approval of the Instructions on the organization of conducting and registration of expert proceedings in the subdivisions of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine", registered in the Ministry of Justice of Ukraine on August 18, 2017 under No. 1024/30892. The instruction defines the organizational and management principles of the activity of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs (the State Research Expert Forensic Center of the Ministry of Internal Affairs (hereinafter referred to as the Ministry of Internal Affairs) and the Scientific Research Expert and Forensic Centers (hereinafter referred to as the Ministry of Internal Affairs)) for the reception, registration, accounting, storage, research and return to the initiator of materials received for forensic examination, expert research, and registration of their results (hereinafter referred to as expert proceedings).

Recommendations are provided for the preparation and conduct of a forensic examination for the purpose of identifying a person based on video recording materials at various stages of the examination, including evaluation of the results, formulation of conclusions and registration of the results of the conducted examination. The directions for the use of video recording materials in the methodology of investigation of certain types of criminal offenses related to the identification of the person recorded in such materials are outlined, namely during: formation of the forensic characteristics of criminal offenses; definition of a typical list of circumstances to be established; construction of a typical sequence of

investigative (search) actions and other measures in view of investigative situations; development of tactics for carrying out separate investigative (search) actions; use of special knowledge in such criminal proceedings; application of measures of interaction of the investigator with the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, operational units of the National Police, other law enforcement and state bodies. The Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, as well as the State Migration Service of Ukraine, provided proposals for solving the problematic issues of identification of a person based on the video recording materials, as well as the improvement of the criminal procedural legislation of Ukraine, departmental regulatory legal acts; criminological recommendations regarding the organization and tactics of identification of a person based on video footage during the investigation of criminal offenses are proposed.

Keywords: video recording materials, surveillance cameras, portrait examination, forensic accounting, "Safe City", personal identification, "Trace" subsystem, investigation, criminal offense, criminal proceedings, Expert Service, State Migration Service.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧКИ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Хахановський В. Г., Чашницька Т. Г. Ідентифікація особи за ходом. *Криміналістичний вісник*. 2020. № 1 (33). С. 72–80. DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2020-33-1-72>.

2. Чашницька Т. Г. Відображення зовнішності особи в матеріалах відеозапису. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2021. Вип. 29. С. 279–284. (Серія «Юридична»). DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.5795769>.

3. Чашницька Т. Г. Аналіз зарубіжного досвіду у сфері використання систем відеоспостереження. *Нове українське право*. 2022. Вип. 6. Т. 2. С. 207–214. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.6.2.32>.

4. Чашницька Т. Г. Історична генеза ототожнення особи за ознаками зовнішності. Завдання, що виникають під час ідентифікації особи, в умовах воєнного часу. *Соціально-економічні, правові та суспільно-політичні трансформаційні процеси в умовах воєнного стану* : кол. монографія. Львів : Львів. ун-т бізнесу та права, 2022. С. 140–155. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7541219>.

5. Kravchenko O., Zharebko O., Zaveryko R., Velmozhna-Sydoorova A., Chashnytska T. Use of certain special knowledge in the investigation of murders. *Cuestiones políticas*. 2022. Vol. 40 (72). P. 69–88. **(Web of Science)**. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4072.04>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Чашницька Т. Г. Перспективи ідентифікації особи в криміналістиці. *Systematisation of Ukrainian and European legislation in the realities of the modern world* : international scientific and practical conference (Arad, Romania, December 27–28, 2019). Arad, Romania, 2019. P. 126–129.

7. Чашницька Т. Г. Проблемні питання портретних експертиз за матеріалами відеозаписів. Судово-експертна діяльність в Службі безпеки України: актуальні питання теорії та практики (Forensic expert activity in the Security Service of Ukraine) : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 31 берез. 2021 р.). Київ ; ICEУ СБУ, 2021. С. 235–238.

8. Шпакович Н., Чашницька Т. Шляхи покращення роботи Державної міграційної служби України з урахуванням досвіду спеціалізованих служб Європейських країн. *Актуальні проблеми науки та практики у світлі євроінтеграційних процесів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 19 трав. 2022 р.). Львів, 2022. С. 101–105.

9. Чашницька Т. Г. Завдання та спірні питання, що виникають під час ідентифікації особи (person), в умовах воєнного та післявоєнного часу. *The role of legal science in establishing a new world order in wartime and post-war period* : international scientific conference (Riga, Latvia, July 29–30, 2022). Riga, Latvia, 2022. С. 270–272.

10. Чашницька Т. Г. Щодо необхідності комплексного дослідження відеозображень судовими експертами. *Теорія і практика судово-експертної діяльності* : матеріали VIII міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листоп. 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 444–446.

11. Чашницька Т. Г. Можливості ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. *Актуальні питання криміналістики* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 20 груд. 2019 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 235–238.

12. Чашницька Т. Г. Проблемні питання ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27 лют. 2020 р.). Київ–Маріуполь, 2020. С. 292–295.

13. Чашницька Т. Г. Відображення ознак зовнішності людини у матеріалах відеозапису. Актуальні питання судової експертології,

криміналістики та кримінального процесу : матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 19 листоп. 2020 року). Київ, 2020. С. 625–628.

14. Чашницька Т. Г. Сучасні тенденції ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу (Харків, 15–16 квіт. 2021 р.). Харків, 2021. С. 276–281.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	15
ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВІДЕОЗАПISУ.....	26
1.1. Основні етапи становлення криміналістичної ідентифікації особи за ознаками зовнішності, генеза використання результатів ідентифікації в кримінальному провадженні.....	26
1.2. Матеріали відеозапису як джерело доказової інформації в кримінальному провадженні.....	34
1.3. Аналіз матеріалів відеозапису як об'єктів судової експертизи.....	40
Висновки до розділу 1.....	49
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ВІДЕОЗАПISУ.....	52
2.1. Аналіз методів і прийомів збирання матеріалів відеозапису в кримінальному провадженні.....	52
2.2. Матеріали відеозапису як джерело криміналістично значущої інформації про особу.....	64
2.3. Напрями запровадження досвіду інших країн у сфері ідентифікації особи за матеріалами відеозаписів.....	74
Висновки до розділу 2.....	94
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВІДЕОЗАПISУ.....	97
3.1. Методика ідентифікації особи за матеріалами відеозапису під час проведення судових експертиз.....	97

3.2. Перспективи застосування програмно-технічних комплексів та автоматизованих робочих місць для ідентифікації особи за матеріалами відеозапису в органах виконавчої влади (на прикладах ДНДЕКЦ МВС України й ДМС України).....138

3.3. Організаційно-правові аспекти використання матеріалів відеозапису, отриманих з відеокамер різних відомств та установ в особливих умовах.....153

Висновки до розділу 3.....171

ВИСНОВКИ.....174

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ179

ДОДАТКИ.....201

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БПЛА – безпілотний літальний апарат

ДМС – Державна міграційна служба

ДНДЕКЦ – Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

ІНП – Інформаційний портал Національної поліції

КК – Кримінальний кодекс

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

МВС – Міністерство внутрішніх справ

НДЕКЦ – Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Забезпечення високоефективного розслідування кримінальних правопорушень у сучасних умовах неможливе без комплексного використання спеціальних знань і техніко-криміналістичних засобів з метою отримання доказової та орієнтовної інформації.

Відповідно до статистичних даних у звіті Національної поліції за 2022 рік, триває розвиток системи відеоспостереження в Україні. У регіонах діють програми із забезпечення публічної безпеки й порядку, органи та підрозділи поліції мають доступ до понад 41,7 тис. камер відеоспостереження, зокрема 4,2 тис. з них мають функцію відеоаналітики [124].

Останніми роками правоохоронні органи під час розслідування кримінальних правопорушень дедалі частіше використовують матеріали відеозапису, отримані з камер відеоспостереження різних установ й організацій, відореєстраторів тощо з метою встановлення особи. Зокрема, лише в столиці нашої країни нині встановлено понад 6750 камер відеонагляду, прийнятих до експлуатації в системі «Безпечне місто». Чисельність таких відеокамер невпинно збільшується. Київ увійшов до 50-ти міст світу, індекс відеокамер на 1000 мешканців Києва становив 2,10. Це більше, наприклад, ніж у місті Рим, у якому індекс 1,96.

Наприклад, нещодавно столична поліція отримала доступ до понад 50-ти відеокамер, які знаходяться в торговельно-розважальному центрі «Lavina Mall». За даними Управління інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції міста Києва, з початку 2022 року (дані за 16 січня) висвітлено понад 1500 правопорушень за допомогою системи «Безпечне місто». Кількість вчинених кримінальних правопорушень зменшилася на 46 %. [78]. Однак ці дані не є цілком репрезентативними, оскільки охоплюють дані окремого міста. Крім того, у державних відомчих обліках не завжди зазначають використання матеріалів відеозапису, вилучених із камер

відеоспостереження в розслідуванні кримінальних правопорушень. Також у впроваджену Інформаційну підсистему «Слід» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», на жаль, не вводять такі дані.

Експертна служба МВС України проводить портретні експертизи з метою встановлення осіб за матеріалами відеозапису, причому останніми роками кількість таких експертиз постійно збільшується. Динаміка надходження та використання матеріалів відеозапису до експертних підрозділів МВС України за напрямом портретної експертизи (на прикладі ДНДЕКЦ) засвідчує, що якщо 2000 року такі матеріали надходили тільки до однієї портретної експертизи протягом року, то 2010 року – 26, а 2020-го – уже 127. Також збільшується кількість випадків використання висновків судових портретних експертиз під час виконання завдань кримінального провадження.

На думку слідчих, використання матеріалів відеозапису для встановлення осіб – учасників подій надасть можливість суттєво підвищити ефективність розслідування (88,5 %). Слідчі Національної поліції України також акцентували на необхідності забезпечення криміналістичними рекомендаціями із цих питань (93,6 %).

Теоретичне підґрунтя дисертації становлять фундаментальні роботи вчених, присвячені різним аспектам криміналістичної ідентифікації, ототожнення особи, судової портретної експертизи тощо під час розслідування кримінальних правопорушень, а саме напрацювання В. В. Арешонкова, В. П. Бахіна, А. Ф. Волобуєва, В. Г. Гончаренка, І. В. Гори, В. А. Журавля, А. В. Іщенко, К. В. Калюги, І. І. Когутича, В. А. Колесника, Н. І. Клименко, В. О. Коновалової, В. К. Лисиченка, Є. Д. Лук'янчикова, Ю. Ю. Орлова, І. В. Пирога, М. В. Салтевського, М. Я. Сегая, В. Г. Хахановського, П. В. Цимбала, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітька та ін. Однак комплексний огляд ідентифікації особи за матеріалами відеозапису, а також методика

проведення судової експертизи цього виду, його використання під час розслідування кримінальних правопорушень не були предметом окремого дослідження в науковій літературі. Тому нагальною є необхідність вирішення низки проблемних питань, пов'язаних з удосконаленням нормативно-правової регламентації порядку виявлення, фіксації, збирання та використання матеріалів відеозапису з метою ідентифікації особи під час кримінального провадження, розроблення організаційно-правових засад його функціонування та автоматизації відповідно до сучасних умов, надання криміналістичних рекомендацій щодо підвищення ефективності використання результатів ідентифікації особи за матеріалами відеозапису під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Окреслені й інші обставини засвідчують актуальність обраної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019; Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2021 року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942; Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 року № 779-р, і Плану заходів на 2021 рік з реалізації Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року №331-р. Дослідження здійснено відповідно до Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 1023-р, і Плану заходів з її реалізації, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 693-р; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом

Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454; Стратегії розвитку Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України на період до 2020 року та Плану заходів щодо її реалізації, затверджених наказом МВС України від 15 березня 2017 року № 229; п. 12, 14, 27 Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454; Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року та Плану заходів щодо її реалізації, затверджених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 482-р; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 року, протокол № 28).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26 листопада 2019 року (протокол № 23) та зареєстровано Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 843, 2019 рік).

Мета і завдання роботи. Мета дисертаційного дослідження полягає в розробленні теоретико-правових засад ідентифікації особи за матеріалами відеозапису, формуванні науково обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення ефективності ідентифікації особи під час розслідування кримінальних правопорушень.

Поставлена мета зумовила необхідність реалізації таких *завдань*:

- висвітлити основні етапи становлення криміналістичної ідентифікації особи за ознаками зовнішності, генезу використання її результатів у кримінальному провадженні;
- з’ясувати стан наукових досліджень щодо питань ідентифікації особи за ознаками зовнішності;
- розглянути матеріали відеозапису як джерела доказової інформації в кримінальному провадженні;
- проаналізувати матеріали відеозапису як об’єкти судової експертизи;

- визначити організаційно-правові засади й особливості збирання та використання матеріалів відеозапису під час розслідування кримінальних правопорушень, надати рекомендації щодо оптимізації нормативно-правової бази в цій сфері;

- окреслити можливості ідентифікації особи за її ходою, розробити практичні рекомендації щодо такої ідентифікації за матеріалами відеозапису, зокрема й отриманих з відеокамер дронів в умовах воєнного стану;

- схарактеризувати стан автоматизації процесу ідентифікації особи за матеріалами відеозапису в Експертній службі МВС України, надати пропозиції щодо оптимізації цього процесу;

- розробити практичні рекомендації щодо ідентифікації особи за матеріалами відеозапису Експертною службою МВС України та Державною міграційною службою МВС України;

- сформулювати загальні положення методики ідентифікації особи за матеріалами відеозапису під час проведення судової експертизи, систематизувати стадії її проведення.

Об’єкт дослідження – діяльність, пов’язана зі збиранням і використанням матеріалів відеозапису в процесі ідентифікації особи під час розслідування кримінальних правопорушень.

Предмет дослідження – ідентифікація особи за матеріалами відеозапису.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи, які дали змогу оптимально врахувати специфіку об’єкта й предмета дослідження, зокрема: методи формальної логіки (аналіз, синтез, дедукцію, індукцію, аналогію, абстрагування) – для детального з’ясування змісту досліджуваних питань (у всіх розділах дисертації); спеціально-правові методи, передусім порівняльно-правовий – під час аналізу наукових категорій, визначень і підходів (у всіх розділах дисертації); історико-правовий – у межах тлумачення крізь призму наукових поглядів і положень законодавства

основних термінів, що використані в дисертації, серед яких «ототожнення особи», «ознаки зовнішності», «матеріали відеозапису», «джерела доказової інформації» (підрозділи 1.1, 1.2), висвітлення розвитку наукових поглядів на деякі проблемні питання; системно-структурний – для формування алгоритму дій слідчого, спеціаліста-криміналіста та судового експерта під час виявлення, збирання, фіксації та використання джерел доказової інформації та відібрання зразків для порівняльного дослідження під час розслідування кримінальних правопорушень (підрозділи 1.3, 2.1); метод системного аналізу – під час визначення напрямів удосконалення процесу автоматизації портретної експертизи (підрозділи 2.2, 2.3); статистичний – задля підтвердження теоретичних висновків даними державної та відомчої статистики, узагальнення результатів вивчення емпіричних джерел (у всіх розділах дисертації); соціологічний – з метою підтвердження наукових висновків даними анкетування слідчих, спеціалістів-криміналістів й експертів (у всіх розділах дисертації).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали МВС України, Експертної служби МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора за 2017–2023 роки; дані, отримані внаслідок вивчення 170 вироків судів з кримінальних проваджень, 76 кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких здійснювали протягом 2019–2023 років з використанням матеріалів з камер відеоспостереження та проведення судової портретної експертизи (Волинська, Дніпропетровська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Одеська області, м. Київ); результати анкетувань 220 слідчих і дізнавачів Національної поліції України й 49 експертів Експертної служби МВС України (Житомирська, Львівська, Полтавська, Сумська, Черкаська, Чернігівська області та м. Київ). Також використано власний досвід автора, набутий під час роботи в експертних підрозділах протягом 1997–2021 років.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці досліджень, у якому на підставі опрацювання положень кримінального процесу, аналізу нормативно-правової бази та правозастосовної практики комплексно висвітлено теоретичні положення і розроблено практичні рекомендації щодо ідентифікації особи за матеріалами відеозапису та їх використання в розслідуванні кримінальних правопорушень, сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, що дають змогу виконати комплекс завдань теоретико-прикладного характеру, зокрема:

вперше:

- сформульовано визначення поняття ідентифікації особи за матеріалами відеозапису як процесу ототожнення особи з використанням комплексу ознак зовнішності як статичних, так і динамічних, що сприятиме запобіганню кримінальним правопорушенням, їх розслідуванню на підставі відомостей про осіб, які можуть бути встановлені шляхом проведення судової експертизи за матеріалами відеозаписів, отриманих з камер спостереження, і використані як доказ факту чи обставин, що встановлюють під час кримінального провадження;

- запропоновано використовувати можливості ідентифікації особи за її ходом під час проведення судової експертизи;

- розроблено наукові підходи щодо ідентифікації особи за матеріалами відеозапису, отриманих з відеокамер дронів в особливих умовах;

- сформульовано загальні положення методики ідентифікації особи за матеріалами відеозапису під час проведення судової експертизи, систематизовано стадії її проведення;

удосконалено:

- організаційно-правові засади й особливості збирання та використання матеріалів відеозапису під час розслідування кримінальних правопорушень, надано рекомендації щодо оптимізації нормативно-правової бази в цій сфері;

– методичні підходи до ідентифікації особи за матеріалами відеозапису Експертною службою МВС України та ДМС України;

дістало подальший розвиток:

– вивчення етапів становлення криміналістичної ідентифікації особи за ознаками зовнішності, генези використання її результатів у кримінальному провадженні;

– використання автоматизованого робочого місця для ідентифікації особи за матеріалами відеозапису в Експертній службі МВС України;

– можливості використання матеріалів відеозапису як джерел доказової інформації в кримінальному провадженні;

– підвищення доказової значущості матеріалів відеозапису як об'єктів судової експертизи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено та використано в:

– *правозастосовній діяльності*: Експертної служби МВС України – задля вдосконалення досудового розслідування та під час підготовки нормативно-правових і методичних документів, а саме: методичних рекомендацій (акт слідчого управління Національної поліції України в Чернівецькій області від 30 серпня 2023 року, акт впровадження Експертної служби МВС України від 15 травня 2023 року, акт впровадження адвокатського об'єднання «ГОРО ЛІГАЛ»);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Інформаційне забезпечення правоохоронної діяльності», «Інформаційні технології у науково-правових дослідженнях», підвищення кваліфікації експертів Експертної служби МВС України, слідчих, дізнавачів, спеціалістів-криміналістів Національної поліції та інших категорій практичних працівників, підготовки навчально-методичних праць (акт

впровадження Національної академії внутрішніх справ від 12 квітня 2023 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана автором самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. Окремі положення дисертації викладено в статтях «Відображення зовнішності особи в матеріалах відеозапису», «Аналіз зарубіжного досвіду у сфері використання систем відеоспостереження», «Історична генеза ототожнення особи за ознаками зовнішності. Завдання, що виникають під час ідентифікації особи, в умовах воєнного часу», стаття «Ідентифікація особи за ходою» підготовлена у співавторстві (особистий внесок автора – 50 %, 0,5 друк. арк.), стаття « Use of certain special knowledge in the investigation of murders» (**Web of Science**). підготовлена у співавторстві (особистий внесок автора – 50 %, 0,5 друк. арк.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення й висновки дослідження обговорено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Systematisation of Ukrainian and European legislation in the realities of the modern world» (Arad, Romania, December 28–29, 2019); «Теорія і практика судово-експертної діяльності» (Київ, 27 листопада 2019 року); «Актуальні питання криміналістики» (Київ, 20 грудня 2019 року); «Теорія і практика судової експертизи і криміналістики» (Київ–Маріуполь, 27 лютого 2020 року); «Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу» (Київ, 19 листопада 2020 року); «Актуальні питання судової експертизи і криміналістики» (Харків, 15–16 квітня 2021 року); «Forensic expert activity in the Security Service of Ukrain» (Харків, 15–16 квітня 2021 року); «Актуальні проблеми науки та практики у світлі євроінтеграційних процесів» (Львів, 19 травня 2022 року); «Роль юридичної науки у становленні нового світового порядку у воєнний і післявоєнний час» (Львів, 19 травня 2022 року).

Публікації. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, відображено в п'яти наукових і навчально-методичних

публікаціях, з яких чотири статті – у журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – в іноземному науковому виданні, що індексується в міжнародній наукометричній базі даних Web of Science, а також дев'яти тезах наукових доповідей, опублікованих за результатами участі в науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою та завданнями дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (197 найменувань на 22 сторінках) і шість додатків на 19 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 219 сторінок, із них основного тексту – 178 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВІДЕОЗАПISУ

1.1. Основні етапи становлення криміналістичної ідентифікації особи за ознаками зовнішності, генеза використання результатів ідентифікації в кримінальному провадженні

Ознаки зовнішності здавна використовували для розшуку й ототожнення злочинців. Методики опису зовнішності для ідентифікації людини використовували ще в античні часи, про що відомо зі збережених до наших днів написів. Способи реєстрації злочинців у середньовіччі були різними: порушників закону таврували й іншими способами створювали їм особливі прикмети, відрубуючи кисті рук, вириваючи ніздрі, щоб спростити розшук у разі рецидиву.

У середньовіччі таврування злочинців підтримували канонічним правом й інквізиційною практикою. У Швейцарії богохульників таврували на губах розпеченим залізом. У Франції таврування каторжників на правому плечі буквами «TF» було збережено навіть у КК 1810 року і було скасовано лише 1832 року.

Таврування злочинців запозичили слов'яни під впливом візантійського права, а також у татар. Уперше про нього є згадка у Двінській статутній грамоті 1398 року, що встановлювала смертну кару за третю крадіжку. 1637 року цар Михайло Федорович замінив для підроблювачів монети смертну кару батоном і довічним тюремним ув'язненням, а для доказів велів таврувати їх на щоках словом «злодій».

Соборне уложення 1649 року вже не містить згадки про клеймування, однак тієї самої мети досягали відрізанням вух. Зазначені статті 1669 року змінили відрізанням вуха як ознакою судимості, відсіканням пальців рук і

ніг, щоб ці ознаки вказували на характер злочину, за який обвинуваченого було раніше засуджено [1].

Таврування злочинців – накладення на тіло спеціальних знаків у вигляді емблематичних зображень або початкових літер, що вказують на вид злочину або присуджене покарання (клеймо, штемпельні, вказівні знаки). Метою таврування було попередження втеч і відокремлення злочинців від звичайного населення. У Росії таврування було остаточно скасовано 1863 року.

Таврування злочинців використовували різні народи. На Сході клейма мають більш символічне значення. Зокрема, в Індії викрадача золота в брахмана таврували зображенням собачої ноги, убивцю брахмана – зображенням обезголовленої людини.

Таврування було скасовано в 1870 роках у зв'язку з тим, що як поліцейський захід, встановлений для полегшення затримання злочинців, був недостатнім.

Розкриття та розслідування кримінальних правопорушень часто пов'язане з необхідністю встановлення осіб, причетних до кримінального правопорушення. Одним із найважливіших, водночас і найскладніших завдань для правоохоронних органів в усі часи був пошук правопорушників, що зникли з місця події. Для цього використовували різні методи, одним із головних серед них був і залишається нині метод криміналістичної ідентифікації.

Будь-яка наука або вид діяльності проходить певний шлях становлення. Бурхливий розвиток наукових знань простежується наприкінці XIX – початку XX століття, що не оминуло криміналістику, зокрема, напрям ідентифікації особи за ознаками зовнішності.

Уперше в криміналістиці термін «ідентифікація» використав А. Бертильон, який застосував методику антропометрії для правоохоронних органів, створивши систему ідентифікації на основі фізичних метрик. Бертильон також 1888 року стандартизував процедуру фотографування

злочинців. 1882 року паризька префектура впровадила як експеримент систему кримінальної реєстрації, запропоновану А. Бертильоном, яку схвалив і санкціонував уряд Франції 1888 року. З цього часу вона стала основною системою реєстрації злочинців [2, с. 22–25].

Професор Лозаннського університету (Швейцарія) Р. А. Рейсс удосконалив систему, запропоновану А. Бертильоном. 1904 року вчений видав навчальний посібник «Словесний портрет. Впізнання та ототожнення особи за методом Альфонса Бертильона», у якому фотографії частин зовнішності особи супроводжував схематичними малюнками окремих його елементів. Ці малюнки повинні були, на думку Р. А. Рейсса, зосереджувати увагу читача на певну особливість особи людини й допомагати її запам'ятати. Науковець також розробив спеціальний цифровий код позначення ознак зовнішності, за допомогою якого можна було передавати відомості про зовнішність злочинців телеграфом.

Р. А. Рейсс сформулював перші рекомендації з проведення ідентифікації людини за сигналітичними фотокартками. Водночас було запропоновано порівнювати ознаки зовнішності, зафіксовані на профільних фотознімках, як найінформативніших, оскільки основну увагу необхідно було спрямовувати на порівняння ознак вушних раковин, що мають найважливіше ідентифікаційне значення [3, с. 9].

Термін «ідентифікація» походить від латинського *identifico* й означає «ототожнювати», тобто встановлювати тотожність об'єкта за певними ознаками чи властивостями. Основним завданням криміналістичної ідентифікації є встановлення конкретного об'єкта (людини), властивості якого відображено в матеріальних й ідеальних об'єктах. Вдало визначив сутність методу криміналістичної ідентифікації професор М. Я. Сегай. Зокрема, він зауважував, що криміналістична ідентифікація як багатогранний і складний процес пізнання, дослідження та доказування становить одне з найважливіших питань криміналістики [4, с. 3].

Криміналістичну ідентифікацію в науковій літературі розглядають як вчення, теорію, систему принципів, метод, методологію, процес, порівняльне дослідження, оцінку. І в цьому немає суперечності, тому що ідентифікація – це складне багатогранне явище [5, с. 76].

Вирішення питань про тотожність має важливе значення під час розслідування кримінальних правопорушень, встановлення тотожності об'єктів дає змогу виявити факти, важливі для розслідування, тобто одержати докази або встановити осіб, причетних до кримінального правопорушення.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови міститься декілька значень терміна «ідентифікація»:

- засіб встановлення тотожності особи за сукупністю її загальних й окремих даних;
- дія за значенням «ідентифікувати» [6].

Отже, ідентифікація особи за ознаками зовнішності є встановленням тотожності або відмінності конкретної особи шляхом визначення ознак зовнішності за певною системою з використанням спеціальної термінології. У всіх випадках встановлення тотожності є процесом, що охоплює дослідження, порівняння або зіставлення ознак. Такий процес називають ідентифікацією або ототожненням.

Одну з перших портретних експертиз у нашій державі провів 1909 року доктор медицини К. М. Прохоров у зв'язку з необхідністю провести ідентифікацію за фотокартками вбивці, який був засуджений і втік з каторжних робіт, протягом кількох років переховувався під чужими прізвищами й за кордоном. Експерт проводив ідентифікацію за фотокартками особи, виконаними в різний час, зрештою особу було ідентифіковано. Слід зазначити, що на той час про злочинців збирали антропологічні дані й починали використовувати відбитки пальців. На початку XX століття цей вид експертизи не був поширений, наукові основи цієї експертизи проходили стадію формування.

Фотографію стали використовувати з 1839 року, а з метою реєстрації злочинців для їх подальшої ідентифікації після появи станцій антропологічних вимірювань при управліннях сисекної поліції – орієнтовано 1890 року [7; 8, с. 85].

1931 року вперше у вітчизняній літературі проблематику криміналістичної ідентифікації людини за фотознімками порушено в роботі Н. В. Вороновського «Кримінальна техніка». Автор слушно, на наш погляд, зауважував, що ідентифікація за фотопортретом, на відміну від дактилоскопії, є не такою простою і точною, адже часто доводиться порівнювати різні фотокартки (художні або аматорські). Він вважав, що максимально точні результати отримують унаслідок порівняння фотокарток, що були виконані за правилами сигналітичної фотозйомки.

С. М. Потапов, який з 1914 року очолив Київський кабінет науково-судових експертиз, 1928 року опублікував статтю «Введення словесного портрета як обов'язкового методу кримінально-реєстраційної роботи». На початку 30-х років минулого століття правила методики «словесного портрета» стали незамінним засобом реєстрації злочинців. Стали використовувати систему словесного портрета й під час виконання експертиз з ідентифікації людини за фотознімками. З цього часу почалися наукові розробки щодо можливостей використання ознак зовнішності під час ідентифікації особи [9].

Методологічні засади портретних досліджень закладено в 30–50-х роках ХХ століття. 1939 року здійснено класифікацію ознак зовнішності особи з поділом їх на постійні та непостійні. 1956 року визначено правила проведення портретної експертизи, розроблено правила опису зовнішності людини й методи порівняльного дослідження, які слід застосовувати на практиці під час експертиз.

На сучасному етапі на проблемах ототожнення особи зосереджували увагу такі українські вчені, як: В. Д. Басай, В. П. Бахін, В. Г. Гончаренко, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, В. С. Кузьмічов, В. Г. Лукашевич,

М. В. Салтевський [10], Н. І. Клименко, В. К. Лисиченко, [11], І. І. Когутич [12], В. Ю. Шепітько [13] та ін.

У своїх працях вітчизняні вчені поміж іншого розглядали такі питання, як: кримінологічна та криміналістична характеристика особистості злочинця (В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько) [14]; теорія і практика встановлення та ототожнення особи злочинця засобами криміналістики (К. В. Калюга) [15]; теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування (І. В. Пиріг) [16]; експертизи в судовій практиці (В. Г. Гончаренко) [17]; портретна експертиза та габітоскопія (В. А. Журавель) [18].

Проте слід констатувати, що ґрунтовних теоретичних і практичних досліджень, пов'язаних з ідентифікацією особи, зафіксованої в матеріалах відеозапису, зокрема за її ходом, нині бракує. На наш погляд, ідентифікація особи за матеріалами відеозапису є процесом ототожнення особи з використанням комплексу ознак зовнішності, як статичних, так і динамічних, що сприятиме запобіганню кримінальним правопорушенням, їх розслідуванню на підставі відомостей про осіб, які можуть бути встановлені шляхом проведення судової експертизи за матеріалами відеозаписів, отриманих з камер спостереження і використані як доказ факту чи обставин, що встановлюють під час кримінального провадження. Аналіз практики розслідування кримінальних правопорушень засвідчує, що останніми роками дедалі більше послуговуються матеріалами відеозапису з різних джерел (камер відеоспостереження, відеореєстраторів тощо), які можуть бути доказами в кримінальних провадженнях.

У кінці XX століття виникає нова наука – криміналістика, що вивчає закономірності злочинної діяльності, її відображення в джерелах інформації, розроблення та вдосконалення засобів криміналістичної реєстрації, пошуку злочинців, також розроблення та систематизацію прийомів і методів організації та планування розслідування злочинів, розроблення наукових методів виявлення, фіксації та використання доказів. Поява організованої

злочинності в таких країнах, як Німеччина, Франція, Англія, сприяла об'єднанню зусиль органів правопорядку та науки криміналістики.

В Україні з'являється в цей період антропометричний кабінет при Київській міській розшуковій поліції, який засновано 1902 року, потім починає функціонувати перше дактилоскопічне бюро (1904). У 1901–1907 роках Г. М. Рудий був завідувачем розшукової частини Київської міської поліції, його вважають родоначальником експертно-криміналістичної служби України.

Криміналістичні установи поліції стають поширеними, зокрема, в Києві, Одесі, Харкові, Дніпрі, а в Кропивницькому, Житомирі, Кам'янці-Подільському, Полтаві, Кременчуці, Бердичеві, Херсоні, Сімферополі, Керчі та Чернігові утворюють довідково-реєстраційні бюро, до завдань яких належали реєстрацію злочинців, систематизацію відомостей про них, ідентифікацію особи.

Використовували методику опису прикмет злочинців за системою словесного портрета, здійснювали реєстрацію правопорушників шляхом фотографування, антропометричних вимірювань і дактилоскопіювання, запроваджено альбом злочинців тощо.

Згодом, у 50-х роках минулого століття, утворено самостійний Науково-технічний відділ Управління міліції МВС УРСР, до складу яких входили відділення криміналістичних досліджень, організаційно-методичного та хіміко-біологічного відділення.

1981 року утворено самостійне Експертно-криміналістичне управління МВС УРСР та відповідні відділи (відділення) регіональних органів внутрішніх справ.

Криміналістичний центр МВС України реорганізовано в Центр криміналістичних досліджень при Експертно-криміналістичному управлінні МВС України. У травні 1998 року утворено Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр (ДНДЕКЦ) МВС України шляхом

об'єднання Криміналістичного центру МВС України, Вибухотехнічної служби та Експертно-криміналістичного управління.

У травні 1998 року утворено ДНДЕКЦ МВС України на базі Експертно-криміналістичного управління, Центру криміналістичних досліджень і вибухотехнічної служби [8].

1999 року в ДНДЕКЦ створено відділ фототехнічної та портретної експертизи, одним із напрямів діяльності якого є ідентифікація особи за матеріальними зображеннями (фотокартками, кіно- та відеозаписами). На початку існування відділу кількість портретних експертиз і досліджень була незначною, об'єктами портретних досліджень були зображення осіб на фотокартках. З 2001 року внаслідок розвитку науки й техніки, а саме появи камер спостереження, розширення можливостей широких верств населення здійснювати відеозапис будь-яких подій, з'являються як об'єкти портретних досліджень матеріали відеозаписів, що містять зображення осіб, яких необхідно ідентифікувати; 2013 року у відділі було розроблено Методику ідентифікації особи за ознаками зовнішності за матеріальними зображеннями. Надалі спостерігається тенденція до постійного збільшення портретних досліджень, що обумовлено потребами слідчих органів.

У системі МВС функціонує ДНДЕКЦ, у кожному регіоні – НДЕКЦ Експертної служби МВС України. Найбільшу мережу експертно-криміналістичних підрозділів має МВС України. Дослідження за спеціальністю «Ідентифікація особи за ознаками зовнішності за матеріальними зображеннями» проводять у ДНДЕКЦ і кожному НДЕКЦ.

Крім того, у системі Міністерства юстиції України функціонують шість науково-дослідних інститутів судових експертиз – Харківський, Київський, Одеський, створені ще 1925 року, Донецький, Львівський – з 1995 року, Дніпропетровський – з 2002 року.

Судова портретна експертиза в різні періоди розвитку мала такі назви:

- порівняльне дослідження зовнішності за фотокартками, судово-портретна експертиза (1959);

- судова експертиза зі встановлення особи за рисами зовнішності (1960);
- ідентифікація особистості за фотокартками в процесі виробництва криміналістичної експертизи (1963);
- судово-фотографічні дослідження чи дослідження фотознімків з метою ідентифікації особи за рисами зовнішності (1966);
- експертне ототожнення особи за фотозображеннями (1968–1969);
- портретна ідентифікація особи за фотозображеннями (1969);
- портретна криміналістична експертиза за фотокартками (1971);
- ототожнення особи за фотознімками експертним шляхом (1976);
- портретна експертиза (1976–1978);
- судово-портретна експертиза (1977);
- експертне ототожнення людини за фотознімками (фотопортретна ідентифікаційна експертиза) (1984);
- криміналістична портретна експертиза (1979, 1986);
- криміналістична фотопортретна експертиза;
- ідентифікація особи за ознаками зовнішності за матеріальними зображеннями.

На сучасному етапі розвитку криміналістики, вчення про зовнішній вигляд особи дві останні назви видаються найвдалішими, адже під час проведення такого дослідження встановлюють тотожність об'єкта – людини з використанням методів криміналістичної ідентифікації.

1.2. Матеріали відеозапису як джерело доказової інформації в кримінальному провадженні

За даними Офісу Генерального прокурора, кількість кримінальних правопорушень 2022 року, порівняно з 2021 роком, збільшилася. Збільшилася кількість умисних вбивств (ст. 115 КК України) – з 3051 до

9293, також до статистичних даних увійшли цифри щодо вбивств, які вчинені військовими РФ щодо цивільного населення України.

Також збільшилася кількість кримінальних правопорушень: проти волі, честі й гідності особи – з 451 до 1,5 тис. (збільшення – у 3,3 раза), кількість направлених до суду з обвинувальним актом кримінальних проваджень не збільшилася, а зменшилася у 2,5 раза. Збільшення відбулося внаслідок дії ст. 146-1 КК України «Насильницьке зникнення»: 2022 року обліковано 1219 таких правопорушень, на противагу 25 2021 року. Тобто йдеться про факти зникнення людей безвісти під час війни, яких буде складно знайти. Проти порядку несення військової служби (військових) кількість збільшилася з 1,6 тис. до 4,4 тис. (на 270 %); проти основ національної безпеки України – з 332 правопорушень до 10,4 тис. (в 31 раз). Зазначене пов'язано з дією ст. 110 («Посягання на територіальну цілісність і недоторканість України»), ст. 111 («Державна зрада») і ст. 111-1 КК України («Колабораційна діяльність»). Таких злочинів 2022 року обліковано 9897, на противагу 165 2021 року (2021 року статті 111-1 у КК ще не було); проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку – зі 125 правопорушень до 20,8 тис. (збільшення в 66 разів, переважно внаслідок ст. 438 («Порушення законів та звичаїв війни») і ст. 436-2 КК України («Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України, глорифікація її учасників»)). Таких злочинів 2022 року обліковано 20 556, на противагу 57 злочинам 2021 року (2021 року статті 436-2 у КК ще не було) [97].

Фактичні дані про зазначені й інші кримінальні правопорушення часто зафіксовані різноманітними відеокамерами у вигляді матеріалів відеозапису, які своєю чергою можуть бути джерелом доказової інформації в кримінальному провадженні.

Будь-яке правопорушення відбувається в умовах реальної дійсності, тому, з огляду на властивості відображення матерії в навколишньому середовищі, завжди утворюються сліди події. Їх можна розглядати як фактичні дані про злочин, інформацію, що у встановленому законом порядку

визнано доказами, за допомогою яких виконують завдання доказування. Отже, поняття «інформація», «докази», «доказова інформація» є вкрай важливими.

Термін «інформація» спершу тлумачили як поінформування, повідомлення про стан справ або чиясь діяльність, відомості про що-небудь. Один із засновників сучасної кібернетики Н. Вінер визначав інформацію як «позначення змісту, отриманого із зовнішнього світу в процесі нашого пристосування до нього та пристосування до нього наших почуттів» [19, с. 91; 20, с. 111–112].

Чимало авторів вивчали питання дослідження інформації з позиції теорії відображення. Здійснено спроби розглядати інформацію з математичних, алгоритмічних, ціннісних та інших позицій як кількісний захід усунення невизначеності (ентропії), організації системи [21, с. 114; 22, с. 3].

У сучасній науці є два підходи до визначення поняття інформації – атрибутивний та функціональний. Згідно із функціональним підходом, без отримувача інформації немає, а є тільки її передумови у вигляді будь-яких сигналів. Тільки одержувач перетворює ці сигнали на інформацію – відомості про щось. У судово-слідчій та експертній практиці використовують обидва підходи, що взаємно доповнюють один одного. Атрибутивна концепція дає змогу в систематизованому вигляді уявити механізм формування слідів злочину як матеріальних (речові докази), так й ідеальних (свідчення), що важливо для слідчого (суду) та судового експерта [23, с. 3–8].

Особливість функціонального підходу полягає в тому, що він допускає в процес доказування інформацію, отриману з джерел, не передбачених законом. Інформація може стати доказовою, коли відбувається процес відображення у свідомості слідчого, судді, експерта. Лише тоді учасники доказування будуть як приймачами інформації, так і функціональними джерелами доказової інформації.

Водночас М. М. Михеєнко слушно зауважує, що під час визначення сутності кримінально-процесуальних доказів можна застосовувати теорію інформації лише в тому разі, якщо не забувати про юридичну природу цих доказів [24, с. 29]. Немає сенсу перебільшувати роль інформаційної сутності доказів на шкоду процесуальній формі. Слід ураховувати й те, що доказова інформація має низку особливостей, які відрізняють її від загального поняття інформації, а саме: слідчий, суддя, експерт вивчають здебільшого подію, що вже відбулася в минулому; пізнання обмежене певними межами; вивчення обставин злочину відбувається у специфічній формі доказування.

У ч. 1 ст. 84 КПК України доказами в кримінальному провадженні визначено фактичні дані, отримані в передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд встановлюють наявність чи відсутність фактів й обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Водночас не всі дані можуть стати доказами, а саме фактичні дані, які встановлюють за допомогою процесуальних джерел – засобів доказування, перелік яких міститься в ч. 2 (показання, речові докази, документи, висновки експертів) зазначеної статті, мають такі властивості [25].

Носії інформації про злочин (потенційні докази) як об'єктивно наявне матеріальне явище можуть бути виявлені та досліджені суб'єктом доказування. Інформація, отримана з різних джерел, після процесуального закріплення, перевірки й оцінки може бути використана в процесі доказування, який полягає в оперуванні доказовою інформацією.

Відомо, що джерело доказу – це процесуальна форма, у якій фактичні дані закріплюють, зберігають у справі та пред'являють адресату. Передбачені ч. 2 ст. 65 КПК України показання свідків, потерпілих, підозрюваного, обвинуваченого, висновки експерта, речові докази, протоколи слідчих і судових дій та інші документи, за допомогою яких встановлюють фактичні дані, відомості як докази у справі, зазначені в ч. 1 ст. 65, називають джерелами доказів [25].

Під час вчинення злочину матеріальні об'єкти живої та неживої природи, взаємодіючи між собою, передають енергію та обмінюються енергією різного виду (механічною, електричною, хімічною тощо). Через таку взаємодію відбувається створення слідів – інформації про злочин, яку надалі використовують у процесі доказування.

Інформація про подію та механізм злочину, яку використовують у процесі доказування, може бути відображена в пам'яті людей або за допомогою штучно-матеріальних запам'ятовувальних пристроїв (суб'єктивна та об'єктивна форми). Об'єктивна форма відображення передбачає отримання слідів зовнішності на різноманітних матеріалах (фотографії, кінофільми, відеограми, термографічні зображення, телевізійні зображення, рентгенівські знімки, флюорограми тощо). Отже, матеріали відеозапису як матеріальні об'єкти, що мають безпосередній зв'язок зі злочинною подією, можна віднести до джерел доказової інформації [26, с. 8–9]. Зокрема, на відеозапису, отриманому з камер, розміщених у місцях масового скупчення людей, можуть бути зафіксовані: спосіб вчинення правопорушень, час, умови, дії, темп рухів учасників подій, а також певні комплексні та функціональні ознаки їх зовнішності (зріст, тип статури тощо).

Матеріали відеозапису, що потрапляють у сферу кримінального провадження, класифікують за низкою ознак, зокрема, за їх походженням. У такому разі виокремлюють декілька видів відеозаписів:

- виготовлені у зв'язку з початком кримінального провадження правоохоронними органами, отримані внаслідок фіксації певних слідчих (розшукових) дій чи судових засідань (ст. 107 КПК України, вони мають доказове значення тільки за наявності протоколу застосування відеозапису);
- отримані внаслідок фіксації перебігу та результатів негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 252 КПК України);
- виготовлені до початку кримінального провадження, але містять відомості про злочинну подію (зокрема, матеріали відеозапису, вилучені з

камер спостереження системи «Безпечне місто», відеокамер торговельних центрів, камер вокзалів, метрополітену тощо).

Крім того, у кримінальних провадженнях можуть траплятися матеріали відеозапису, що виконують у доказуванні допоміжну роль, – це зразки для порівняльного дослідження. Такі матеріали відеозапису, на наш погляд, також може бути включено в зазначену вище класифікацію.

Речові докази є матеріальними об'єктами, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, що можуть бути використані як доказ факту чи обставин, встановлюваних під час кримінального провадження, зокрема предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності й інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення (ст. 98 КПК України). Отже, речовий доказ утворюється єдністю форми (джерела) і вмісту (доказової інформації).

Якщо для кримінального провадження має значення лише смисловий вміст фактів й обставин, зафіксованих у матеріалах відеозапису, такі матеріали у сфері доказування є документами.

Документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, що містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, встановлюваних під час кримінального провадження. До документів, за умови наявності в них відомостей, передбачених частиною першою цієї статті, можуть належати: матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (зокрема електронні, згідно зі ст. 99 КПК України).

Останніми роками для розслідування часто потрапляють матеріали відеозапису, виготовлені різними міністерствами, відомствами, комерційними організаціями тощо (наприклад, службами охорони різних об'єктів, для спостереження в приміщеннях станцій метро, вокзалів,

магазинів тощо; для контролю безпеки дорожнього руху). Такі матеріали відеозапису є документами, вони мають доказове значення тільки за інформацією, яка міститься в них.

До документів належать і матеріали відеозапису, отримані внаслідок проведення оперативно-розшукових заходів. Критерієм, що визначає допустимість отриманої оперативним шляхом інформації як доказової, є можливість перевірки її достовірності процесуальним шляхом.

Отже, доказове значення матеріалів відеозапису залежно від джерела їх походження різне. У разі отримання таких матеріалів до початку кримінального провадження, але які містять інформацію про подію злочину, їх вважають документом.

Викладений вище матеріал дає підстави констатувати, що матеріали відеозапису в кримінальному провадженні є джерелами доказової інформації. З огляду на стрімкий розвиток комп'ютерних технологій і техніки відеозапису, можна припустити, що з цими джерелами доказової інформації, причому у вигляді електронних (цифрових) доказів, дедалі частіше доведеться працювати слідчим, прокурорам, суддям, судовим експертам. Тому ці нові види джерел доказової інформації можуть бути об'єктами судової експертизи.

1.3. Аналіз матеріалів відеозапису як об'єктів судової експертизи

Об'єкт експертизи є невід'ємною та визначальною ознакою видової належності експертного дослідження, джерелом відомостей про певні події.

Пізнання об'єкта або явища під час розслідування кримінальних правопорушень супроводжується отриманням, зберіганням та обробкою інформації про їхні якісні та кількісні характеристики. Цю інформацію суб'єкт доказування використовує для вибору оптимального напрямку розслідування, а також визначає достовірність пізнання [27, с. 112].

У процесі розслідування суб'єкт доказування вивчає різноманітні зв'язки та відносини предметів і явищ об'єктивної дійсності, серед яких важливе місце посідає відношення тотожності. Слідчий працює з двома формами відображення: психічною (повідомлення свідка, обвинувачуваного, потерпілого) і матеріальною. Остання форма притаманна об'єктам, у стані яких відбулися пов'язані з цією подією зміни. Такими об'єктами є матеріальні «запам'ятовувальні» пристрої, їх поділяють на штучно-матеріальні та природно-матеріальні [27, с. 232].

Штучно-матеріальні об'єкти – це створені людиною матеріальні системні утворення, призначені для приймання, запам'ятовування, зберігання та обробки інформації, яку може бути використано в доказуванні. Наприклад, у відеофоноскопичній експертизі до цієї групи об'єктів належать пристрої звукозапису, засоби обчислювальної техніки, засоби й матеріали відеозапису, за допомогою яких здійснюють запам'ятовування з можливістю подальшого відтворення відео- та звукової інформації.

Будь-яка судова експертиза має власний об'єкт дослідження, без з'ясування якого неможливим є проведення експертизи. Об'єкт експертизи є невід'ємною та визначальною ознакою видової належності експертного дослідження, джерелом відомостей про певні події, з ним пов'язано встановлення меж компетенції експертів тощо [28, с. 74].

Питання щодо сутності, видів та характеристики об'єктів судових експертиз, зокрема окремих їх різновидів, досліджено в працях В. Г. Гончаренка, В. А. Журавля, А. В. Іщенка, Н. І. Клименко, В. О. Коновалої, В. К. Лисиченка, Є. Д. Лук'янчикова, М. В. Салтевського, М. Я. Сегая, П. В. Цимбала, С. С. Чернявського, В. Ю. Шепітька та ін. Їхні напрацювання збагатили науку в упорядкуванні об'єктів судових експертиз окремих видів. Проте в частині виокремлення та характеристики об'єктів портретної експертизи, зокрема дослідження матеріалів відеозапису, наукові положення не було сформульовано, а наявні є фрагментарними й стосуються переважно загальних положень судових експертиз.

Слушною видається позиція В. С. Сезонова, який зазначає, що обов'язковою ознакою будь-якого роду, виду (підвиду) експертизи або експертного дослідження є саме об'єкти, які містять необхідну інформацію для вирішення предметного кола питань, що мають значення для встановлення обставин події [29, с. 67]. Таку думку поділяє й С. Й. Гонгало [30, с. 9–10].

Щодо визначення та класифікації об'єктів судової експертизи вчені-криміналісти мали різні позиції. Зокрема, А. І. Лозовий, Е. Б. Сімакова-Єфремян і В. Ю. Шепітько визначають поняття «об'єкти судової експертизи» як матеріальні й матеріалізовані носії інформації, досліджувані судовим експертом на підставі застосування спеціальних знань у межах предмета експертного дослідження: речовий доказ, похідне речового доказу, зразок, документ, тіло живої людини, стан її психіки, труп людини (його частки), тварина (її труп або частки), рослина (її частки), речовина, предмет, будівля, споруда, ділянка місцевості тощо, а також відомості, зафіксовані в матеріалах справи (провадження) та інших носіях інформації [31, с. 164].

Деякі науковці акцентують увагу на доцільності використання вузького значення загального об'єкта експертного дослідження (як матеріальних предметів, речей, що підлягають експертному дослідженню). Якщо об'єктом вважати події, то змішуються поняття об'єкта та предмета (завдань) експертизи. Крім того, об'єкт експертного дослідження (на відміну від інших видів пізнавальної діяльності) є поняттям не тільки гносеологічним, а й правовим. Явища та процеси, які реально існують або існували в минулому, можна пізнати експертним шляхом лише за допомогою дослідження матеріальних об'єктів, що зазнали змін під впливом процесу, або предмети, які знаходилися в тому середовищі, де відбувався процес [32, с. 106–107].

Об'єкти судової експертизи поділяють на досліджувані об'єкти та зразки. Водночас за процесуальною формою об'єкти поділяють на такі категорії: речові докази; документи, живі особи; зразки; відомості про

об'єкти, відображені в матеріалах справи; об'єкти, що не мають визначеного процесуального статусу [33, с. 19–21].

Крім наукових джерел, об'єкти судової експертизи регламентовано в нормативно-правових актах. Зокрема, у Тимчасовій інструкції з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС поняття об'єктів експертних досліджень визначено як будь-які матеріальні носії інформації (сліди або їх копії, документи, речовини, зображення, похідні дані тощо) та/або відомості про них, що надходять до ДНДЕКЦ, НДЕКЦ з метою дослідження під час проведення судових експертиз, експертних досліджень, і порівняльний матеріал. Своєю чергою порівняльним матеріалом запропоновано вважати будь-які матеріальні носії інформації (сліди або їх копії, документи, речовини, зображення, похідні дані тощо) та/або відомості про них, що надходять до ДНДЕКЦ, НДЕКЦ і які використовують для проведення порівняльного дослідження [34].

В Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України об'єкти дослідження визначено як будь-які матеріальні носії інформації (сліди або їх копії, документи, речовини, зображення, вихідні дані тощо) та/або відомості про них і порівняльний матеріал, що надходять до ДНДЕКЦ, НДЕКЦ з метою дослідження під час проведення судової експертизи або експертного дослідження) та «порівняльний матеріал» (будь-які матеріальні носії інформації (сліди або їх копії, документи, речовини, зображення, вихідні дані тощо) та/або відомості про них, які надходять до ДНДЕКЦ, НДЕКЦ і які використовують для проведення порівняльного дослідження) [35].

Одним із важливих нововведень стало оснащення співробітників патрульної служби нагрудними відео реєстраторами для забезпечення максимальної фіксації навколишньої обстановки.

У січні 2019 року Міністерство юстиції України зареєструвало наказ МВС України від 18 грудня 2018 року № 1026 *«Про затвердження*

Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису».

Відповідно до ст. 40 Закону України «Про Національну поліцію», поліція застосовує відеореєстратори для попередження, виявлення або фіксування правопорушення, а також охорони громадської безпеки та власності, забезпечення безпеки осіб [36].

Відеореєстратори можуть бути портативні (нагрудні), у службовому автомобілі, а також стаціонарні системи відеозапису.

Відеореєстратор нагрудний закріплюють на форменому одязі поліцейського на грудях, також можливе встановлення портативного відеореєстратора на шоломі або зброї. Для якіснішої фіксації подій поліцейський може тримати портативний відеореєстратор у руках.

Згідно з п. 5 розділу II Інструкції [37], включення портативного відеореєстратора відбувається з моменту початку виконання службових обов'язків та/або спеціальної поліцейської операції, а відеозйомка ведеться безперервно до її завершення. Під час ввімкнення портативного відеореєстратора поліцейський встановлює на пристрої дату та час.

Обов'язковою умовою використання є ввімкнення приладу з моменту початку виконання поліцейським службових обов'язків, ведення відеозйомки безперервно до її завершення, що забезпечить максимально повну інформацію про час зафіксованих подій. Співробітник має переконатися в точності встановлених на ньому дати та часу, тимчасово припинити відеозапис поліцейський має право лише у зв'язку з виникненням особистих приватних потреб. Після прибуття до місця постійної дислокації поліцейський здає портативний відеореєстратор або карту пам'яті спеціально призначеній відповідальній особі.

Також у розділі III цієї Інструкції передбачено, що відеореєстратор може бути встановлено всередині салону службового транспортного засобу

та/або зовні для максимальної фіксації навколишньої обстановки та/або внутрішньої частини салону в спосіб, що не заважає огляду водія.

Наказом Департаменту патрульної поліції НПУ від 3 лютого 2016 року № 100 затверджено Інструкцію про порядок зберігання, видачі, приймання, використання нагрудних відеокамер, у якій визначено порядок надання таких відеозаписів третім особам, а саме:

а) необхідність відеофіксації: «використання нагрудних відеокамер (відеореєстраторів) як превентивного поліцейського заходу є важливим елементом функціонування патрульної поліції, спрямований гарантувати чесність, відкритість й антикорупційну діяльність патрульної поліції» (п. 1.3 розділу I Інструкції);

б) випадки застосування такого превентивного заходу: нагрудна відеокамера (відеореєстратор) повинна активуватися працівником патрульної поліції та знаходитися в режимі відеозйомки під час будь-якого контакту з особами, зокрема, але не виключно: під час оформлення дорожньо-транспортної пригоди; під час перевірки документів; під час поверхневого огляду; у разі загрози використання фізичної сили, спеціальних засобів або вогнепальної зброї; під час надання допомоги особам; у випадках, коли усвідомлення особою факту відеофіксації її поведінки може сприяти вирішенню конфліктної ситуації;

в) облік технічних приладів: кожному відеореєстратору присвоюють ідентифікаційний номер, під час виходу на зміну працівник патрульної поліції оглядає його на справність і розписується про це у відповідному журналі, а після закінчення зміни здає прилад у максимально стислий проміжок часу;

г) порядок зберігання: патрульному заборонено самостійно показувати інформацію третім особам, змінювати її, редагувати, видаляти, копіювати, тощо (п. 3.7 розділу III Інструкції).

Після здачі технічного приладу уповноважена особа структурного підрозділу інформаційних технологій та зв'язку управління патрульної

поліції зберігає відеозапис на сервері: «протягом 6 годин з моменту прийому від працівника здійснюється процедура довготривалого збереження – до 30 діб на сервері за наявності технічної можливості» (п. 4.1, 4.2 розділу IV Інструкції).

Поліцейським категорично заборонено:

- 1) самовільне видалення відеозаписів з носіїв, заміна цих носіїв, зміна їх системної дати, часу;
- 2) примусове виключення відеореєстраторів, зокрема на вимогу сторонніх осіб;
- 3) перешкоджання здійсненню відеозапису;
- 4) використання відеореєстраторів у випадках, не пов'язаних зі здійсненням службових повноважень поліції;
- 5) копіювання, передання інформації з відеореєстраторів стороннім особам.

Окремо слід зазначити, коли строки зберігання матеріалів відеозапису подовжуються:

- 1) у межах розслідування кримінального провадження або провадження у справах про адміністративні правопорушення;
- 2) у разі використання відеозаписів під час здійснення оперативно-розшукової діяльності;
- 3) у разі фіксації надзвичайних подій за участю особового складу поліції;
- 4) якщо відеозаписи можуть бути використані в процесі службової діяльності органів поліції;
- 5) якщо відеозаписи можуть бути використані під час проведення службових розслідувань.

Матеріали відеозаписів можуть бути видані лише за вмотивованими запитами органів державної влади, а саме органів досудового розслідування, прокуратури, слідчого судді та суду, поліцейського в порядку, передбаченому законодавством України.

Строк зберігання може бути подовжено за рішенням керівника органу поліції в таких випадках:

- у разі їх використання під час здійснення оперативно-розшукової діяльності;
- у межах розслідування кримінального провадження або провадження у справах про адміністративні правопорушення;
- у разі фіксації надзвичайних подій за участю особового складу поліції;
- якщо відеозаписи можуть бути використані в процесі службової діяльності органів поліції;
- якщо відеозаписи можуть бути використані під час проведення службових розслідувань.

Важливою умовою використання відеозаписів є забезпечення конфіденційності.

Передавання відеозаписів для використання в медіа, а також поширення в мережі Інтернет проводять з дозволу керівника органу поліції, з метою забезпечення безпеки та захисту інтересів громадян і держави, а також для захисту гідності та честі працівника поліції. Таке передавання здійснюють виключно з метою забезпечення безпеки та захисту інтересів громадян, суспільства й держави, а також з метою захисту гідності та честі працівника поліції.

Дослідження, проведене інститутом кримінології Кембриджського університету 2016 року, засвідчило, що використання працівниками поліції закріплених на формі відеопристроїв змінює на краще як поведінку громадян, так і власне поліцейських. Експеримент проводили впродовж року у Великій Британії із залученням близько 2000 поліцейських, і за цей рік у підрозділи, де правоохоронці використовували нагрудні відеореєстратори, надійшло лише 113 скарг, натомість попереднього року кількість скарг становила 1539.

Водночас відеореєстратори є ефективним засобом захисту прав працівників поліції, оскільки допомагають уникнути безпідставних звинувачень у неправомірних діях чи некоректній поведінці, а за необхідності надають можливість довести свою правоту під час проведення службового розслідування.

Стаціонарну систему відеозапису можуть розміщати по зовнішньому периметру доріг і будівель, зокрема будівель органів поліції. Також систему використовують у деяких службових приміщеннях підрозділів поліції, зокрема спеціальних приміщеннях, призначених для утримання затриманих і взятих під варту осіб. Стаціонарна система відеозапису має працювати в цілодобовому режимі.

З червня 2019 року правоохоронні органи України реалізують масштабний проєкт CUSTODY RECORDS. Станом на кінець 2022 року цю систему відеонагляду вже використовують у 130 підрозділах поліції [38].

Система CUSTODY RECORDS забезпечує гарантування безпеки затриманих осіб і працівників поліції, фіксацію всіх дій, які відбуваються із затриманими від моменту фактичного затримання до обрання судом запобіжного заходу та направлення особи до слідчого ізолятора чи звільнення з-під варті.

Стаття 26 Закону України «Про Національну поліцію» передбачає формування інформаційних ресурсів поліцією – баз (банків) даних, куди про затриманих вносять мультимедійну інформацію (фото, відео-, звукозапис) і біометричні дані (дактилокартки, зразки ДНК), проте йдеться про затриманих, а не тих, кого підозрюють у вчиненні правопорушення.

Отже, об'єкти судової експертизи загалом, а також портретні експертизи й експертизи матеріалів відеозапису зокрема представлені матеріальними та матеріалізованими носіями інформації, а також зразками для порівняльного експертного дослідження. Детальніший опис об'єктів портретної експертизи та експертизи матеріалів відеозапису буде здійснено в подальших підрозділах роботи.

Висновки до розділу 1

1. Ознаки зовнішності здавна використовували для розшуку й ототожнення злочинців. Методики опису зовнішності для ідентифікації людини використовували ще в античні часи. Способи реєстрації злочинців у середньовіччі були різноманітними. Порушників закону таврували й іншими способами створювали їм особливі прикмети. Таврування було скасовано в 1870 роках у зв'язку з тим, що як поліцейський захід, встановлений для полегшення пошуку злочинців, був недостатнім.

2. Розслідування та розкриття кримінальних правопорушень часто пов'язане з необхідністю встановлення осіб, причетних до кримінального правопорушення. Одним із найважливіших і водночас найскладніших завдань для правоохоронних органів в усі часи був пошук правопорушників, що зникли з місця події. Для цього використовували різні методи, головним серед яких був і залишається метод криміналістичної ідентифікації.

3. З'ясовано, що термін «ідентифікація» вперше в криміналістиці впровадив А. Бертильон, який застосував методику антропометрії для правоохоронних органів, розробивши систему ідентифікації на основі фізичних метрик. З 1888 року система кримінальної реєстрації, запропонована А. Бертильоном, стала основною системою реєстрації злочинців у Франції. Термін «ідентифікація» походить від латинської *identifico* й означає «ототожнювати», тобто встановлювати тотожність об'єкта за певними ознаками чи властивостями. Основним завданням криміналістичної ідентифікації є встановлення конкретного об'єкта (людини), властивості якого відображені в матеріальних та ідеальних об'єктах. Вдало визначив сутність методу криміналістичної ідентифікації професор М. Я. Сегай, який зауважив, що криміналістична ідентифікація як багатогранний і складний процес пізнання, дослідження та доказування є одним з найважливіших питань криміналістики.

4. Встановлено, що одну з перших портретних експертиз у нашій державі проведено 1909 року. Методологічні засади портретних досліджень закладено в 30–50-ті роки XX століття. 1939 року було здійснено класифікацію ознак зовнішності особи. 1956 року визначено правила проведення портретної експертизи, розроблено правила опису зовнішності людини й методи порівняльного дослідження, які слід застосовувати на практиці під час експертиз. Проаналізовано, що судова портретна експертиза в різні періоди розвитку мала такі назви: порівняльне дослідження зовнішності за фотокартками, судово-портретна експертиза (1959); судова експертиза зі встановлення особи за рисами зовнішності (1960); ідентифікація особи за фотокартками в процесі виробництва криміналістичної експертизи (1963); судово-фотографічні дослідження чи дослідження фотознімків з метою ідентифікації особи за рисами зовнішності (1966); експертне ототожнення особи за фотозображеннями (1968–1969); портретна ідентифікація особи за фотозображеннями (1969); портретна криміналістична експертиза за фотокартками (1971); ототожнення особи за фотознімками експертним шляхом (1976); портретна експертиза (1976–1978); судово-портретна експертиза (1977); експертне ототожнення людини за фотознімками (фотопортретна ідентифікаційна експертиза) (1984); криміналістична портретна експертиза (1979, 1986); криміналістична фотопортретна експертиза; ідентифікація особи за ознаками зовнішності за матеріальними зображеннями.

5. Констатовано, що на сучасному етапі проблеми ототожнення особи активно вивчали вітчизняні й зарубіжні вчені. Проте ґрунтовних теоретичних і практичних досліджень, пов'язаних з ідентифікацією особи, зафіксованої в матеріалах відеозапису, зокрема за її ходом, нині бракує. Надано авторське визначення поняття «ідентифікація особи за матеріалами відеозапису», що передбачає процес ототожнення особи з використанням комплексу ознак зовнішності, як статичних, так і динамічних, що сприятиме запобіганню кримінальним правопорушенням, їх розслідуванню на підставі відомостей

про осіб, які можуть бути встановлені шляхом проведення судової експертизи за матеріалами відеозаписів, отриманих з камер спостереження та використані як доказ факту чи обставин, що встановлюють під час кримінального провадження.

6. Проаналізовано поняття «інформація», «докази», «доказова інформація», які є вкрай важливими для дослідження. Акцентовано, що атрибутивна концепція поняття «інформація» дає змогу в систематизованому вигляді уявити механізм формування слідів злочину як матеріальних (речові докази), так й ідеальних (свідчення), що важливо для слідчого (суду) та судового експерта. Доказова інформація має низку особливостей, які відрізняють її від загального поняття інформації.

7. З'ясовано значення деяких понять, наведених у КПК України, зокрема: «докази» (ч. 1 ст. 84); «процесуальні джерела доказів» (ч. 2 ст. 84); «речові докази» (ст. 98); «документи» (ст. 99), зіставлено їх визначення з науковими поглядами вчених.

8. На підставі аналізу наукових досліджень проаналізовано поняття об'єктів судової експертизи. Крім того, вивчення нормативних документів (зокрема, Тимчасової інструкції з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС та Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС України), уточнено це поняття, а також поняття «об'єкти експертних досліджень».

9. Встановлено, що об'єкти судової експертизи загалом, а також портретні експертизи й експертизи матеріалів відеозапису зокрема представлені матеріальними та матеріалізованими носіями інформації, а також зразками для порівняльного експертного дослідження.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ВІДЕОЗАПИСУ

2.1. Аналіз методів і прийомів збирання матеріалів відеозапису в кримінальному провадженні

Відомо, що накопичення інформації про кримінальне правопорушення стосовно моменту розслідування здійснюється у минулому, тобто за межами кримінального судочинства, тому слідчий і суд не спроможні вплинути на нього. Однак процес передання цих відомостей від носіїв інформації до слідчого та суду є контрольованим ними та відбувається в межах закону. Для того щоб відомості про факти події, яку розслідують, стали судовими доказами у справі, необхідно, щоб вони стосувалися справи й мали значення для правильного її вирішення. Крім того, ці відомості мають бути встановлені з тих джерел і в такому порядку, що передбачені кримінально-процесуальним законом (ст. 87 КПК України).

Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані в передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів й обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню (ч. 1 ст. 84 КПК України). Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів (ч. 2 ст. 84 КПК України) [25].

Доказування – єдиний, нерозривний процес, водночас його можна поділити на такі основні етапи: виявлення та збирання доказів, їх фіксація, перевірка та оцінювання.

Збирання доказів як один з обов'язкових елементів процесу доказування поєднує як криміналістичний, так і процесуальний аспекти. До

першого аспекту належить виявлення фактів чи предметів, які можуть бути доказами у справі, до другого – їх оформлення у встановленому законом порядку. Отже, під час збирання доказів відбувається перенесення інформації з об'єктів, які містять відомості про кримінальне правопорушення, до матеріалів кримінального провадження. Збирання доказів відбувається за дотримання низки процесуальних і криміналістичних умов: дотримання вимог закону, необхідних гарантій достовірності відомостей про фактичні дані, повноти зібраного у справі доказового матеріалу, своєчасності дій зі збирання доказів.

У кримінальному процесі як способи збирання доказів застосовують встановлений перелік слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, які у своїй сукупності достатні для досягнення мети процесуального доказування. У ч. 1 ст. 93 КПК України зазначено, що збирання доказів здійснюють сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження, у порядку, передбаченому цим Кодексом.

Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом (ч. 2 ст. 93 КПК України).

У КПК України передбачено, що сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження, здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових і фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших

процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів (ч. 3 ст. 93 КПК України).

Усі слідчі дії може бути класифіковано за різними ознаками. М. В. Салтевський та В. Г. Лукашевич запропонували, на наш погляд, максимально просту для сприйняття та лаконічну класифікацію, у якій слідчі дії поділяють залежно від джерел інформації, яку одержують: від речей; від людей; від речей та людей [39, с. 30].

До першої групи слідчих (розшукових) дій належать: огляд, обшук, виїмка, одержання зразків для порівняльного дослідження. До другої групи можна віднести допит. Третя ж група слідчих (розшукових) дій охоплює пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, затримання підозрюваного.

Слідчі дії, за допомогою яких відбуваються виявлення, сприйняття та закріплення у матеріалах справи інформації, відображеної в об'єктах відеозапису, у яких відображені факти про подію як просторово-часового, так і причиново-наслідкового зв'язку, належать до першої групи, тобто джерелом отримання інформації є речі – засоби (відеокамера, відеореєстратор) і матеріали (відеограма). Шляхом слідчих (розшукових) дій другої групи (наприклад, проведення допитів) можна з'ясувати обставини, пов'язані з використанням і зберіганням об'єктів відеозапису.

Матеріальні сліди події злочину, що відображають результати процесу відеозапису, також знаходяться з цим процесом у причиново-наслідковому зв'язку й охоплюють такі об'єкти:

- засоби відеозапису (відеокамера, відеореєстратор тощо);
- матеріали відеозапису – носії (переважно цифрові);
- відтворювальну відеоапаратуру (відеоплеєри, відеоконтрольні та декодувальні пристрої, конвертори тощо);

– приладдя, пристрої та інструменти (відеокамера, відеореєстратор, з'єднувальні кабелі, пульти керування, елементи живлення, штативи, об'єктиви тощо).

Перелічені об'єкти можуть нести інформацію про результати відеозапису, який виконують на різних стадіях події злочину, також відомості про процес відеозапису, здійснюваного під час слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій (відповідно до глави 21 КПК України) або оперативно-розшукових заходів.

Тактичні особливості проведення огляду місця події. Аналіз слідчої практики засвідчує, що одним з основних способів виявлення та фіксації доказової інформації в стадії досудового розслідування є огляд місця події. Це переважно невідкладна слідча дія, яка передбачає виявлення, сприйняття, вивчення і фіксацію стану, властивостей та ознак матеріальних об'єктів, що знаходяться на місці події. Огляд місця події проводять з метою з'ясування характеру події, особи злочинця, мотивів злочину й інших обставин, що підлягають встановленню в процесі розслідування кримінального правопорушення.

Під час огляду місця події важливо не тільки виявити та зафіксувати об'єкти відеозапису, а й визначити, до якого типу (формату) він належить. На підставі цих даних слідчий може зорієнтувати учасників слідчо-оперативної групи на пошук певного об'єкта. У виконанні таких завдань слідчому надає допомогу спеціаліст-криміналіст, який входить до складу слідчо-оперативної групи, що виїжджає для огляду місця події. Бажано, щоб спеціаліст, залучений до огляду, знав особливості й мав певні навички щодо роботи з електронними (цифровими) доказами [40].

Під час проведення огляду місця події може бути проведено найпростіші дослідні дії (увімкнення та вимкнення виявленої відеокамери тощо). Складніші дослідні дії проводять під час слідчого експерименту.

Речові докази – засоби й матеріали відеозапису – фіксують шляхом їх опису в протоколі огляду місця події, а також за допомогою технічних засобів фіксації – фото- та відеозапису.

Для забезпечення збереження виявлених за результатами огляду місця події об'єктів, збереження слідів, що можуть бути на них, а також справжності об'єктів, які направляють на експертизу, їх упаковують та опечатують в установленому законом (ст. 237 КПК України) порядку.

Тактичні особливості проведення обшуку й тимчасового доступу до речей і документів. Збирання засобів і матеріалів відеозапису можуть здійснювати в процесі обшуку, а також унаслідок тимчасового доступу до речей і документів.

Обшук проводять з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте внаслідок його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб (ст. 234 КПК України). Для проведення обшуку слідчий повинен мати достатні фактичні підстави (ч. 5 зазначеної статті).

Тимчасовий доступ до речей і документів полягає в наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі й документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку). Тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку здійснюється шляхом зняття копії інформації, що міститься в таких електронних інформаційних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення. Тимчасовий доступ до речей і документів здійснюють на підставі ухвали слідчого судді, суду (ст. 159 КПК України).

Перед початком обшуку з метою виявлення та вилучення засобів і матеріалів відеозапису його учасників інформують про об'єкти пошуку. Це робить слідчий за допомогою спеціаліста, який, маючи технічні описи,

фотографії різних засобів і матеріалів, може зорієнтувати учасників обшуку на пошук конкретного їх типу, виду тощо.

Головне тактичне правило – раптовість, якого мають дотримуватися під час обшуку з метою виявлення та вилучення об'єктів відеозапису. Виконання слідчим цього правила дасть змогу запобігти приховуванню або знищенню такого виду речових доказів зацікавленими в цьому особами.

Під час обшуку ретельно досліджують ділянки приміщення з ознаками схованок. Перевіряють підозрілі місця в стінах, обстежують меблі й інші побутові предмети, що знаходяться в приміщеннях. Виявлені та вилучені засоби й матеріали мають бути належно упаковані й опечатані, на пломбувальній бирці ставлять підписи слідчий і поняті. Усі засоби та матеріали, а також допоміжні пристрої, інструменти й приладдя упаковують за правилами, встановленими до упаковки об'єктів, на поверхні яких можливе виявлення дактилоскопічних відбитків.

Для участі в окремих слідчих (розшукових) діях (ст. 71, 226, 227, 491 КПК України) у процесуальній формі слідчий може залучати спеціалістів (ст. 128 КПК України) з метою допомоги слідчому у виявленні, фіксації та вилученні слідів злочину, речових доказів, надання консультацій зі спеціальних питань, застосування технічних засобів у кримінальному провадженні тощо. Крім того, спеціаліст може надати рекомендації щодо упаковки виявлених відеогам і пристроїв, а також відбирання зразків для порівняльного дослідження.

Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування й отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених законом (ч. 2 ст. 93 КПК України). Така процесуальна дія, як витребування засобів і

матеріалів відеозапису, може бути використана поряд зі слідчими (розшуковими) діями як самостійний спосіб отримання такого виду доказів.

Слідчому необхідно провести допит особи, що представила засоби й матеріали відеозапису, у процесі якого встановлюють обставини, за яких було виявлено об'єкти, дату і точний час виявлення, а також осіб, які виявили ці об'єкти. Також з'ясовують, у якому стані знаходилися ці об'єкти на момент їх виявлення, де, протягом якого часу й у зв'язку з чим їх використовували або зберігали. Така інформація має важливе значення не тільки для слідчого, прокурора, судді, а й для експерта, оскільки в цих відомостях міститься «історія» представлених носіїв інформації, що дає змогу виявити ті зміни, які відбулися з моменту виникнення джерела доказів до моменту його використання в процесі доказування.

Слід зазначити, що під час огляду, обшуку й інших слідчих (розшукових) і процесуальних дій виявляють та вилучають низку різноманітних об'єктів, зокрема об'єктів відеозапису. Водночас їх документування та фіксацію здійснюють традиційними методами. Досягнення інформаційно-телекомунікаційних технологій надали можливість створити в складі ІПНП сучасну й актуальну, на наш погляд, інформаційну підсистему «СЛІД».

Відповідно до ст. 25–27 Закону України «Про Національну поліцію» [36], пп. 40 п. 4 Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877 [42], п. 3, 4 розділу III Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» (наказ МВС України від 3 серпня 2017 року № 676) [43], з метою організації інформаційно-аналітичного забезпечення поліції в складі ІТС «Інформаційний портал Національної поліції України» було впроваджено нову інформаційну підсистему «СЛІД», а наказом МВС України від 16 березня 2020 року № 257 затверджено Інструкцію з формування та ведення цієї підсистеми [44].

Інструкція визначає основні завдання, призначення та порядок ведення інформаційної підсистеми «СЛІД» (ІП «СЛІД») інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» (система «ІПНП»), а також умови її формування в органах (підрозділах) поліції.

В Інструкції терміни використано в значеннях, що визначені в КК України, законах України «Про Національну поліцію», «Про інформацію» [45], «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» [46], «Про електронні комунікації» [47], «Про захист персональних даних» [48] та Положенні про ІТС «Інформаційний портал Національної поліції України», затвердженому наказом МВС України від 3 серпня 2017 року № 676.

Метою ІП «СЛІД» є:

облік інформації про об'єкти, вилучені під час проведення слідчих (розшукових) дій, у єдиному інформаційному просторі з використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного й телекомунікаційного обладнання;

забезпечення інформаційно-аналітичної підтримки діяльності органів (підрозділів) поліції, спрямованої на запобігання та розкриття кримінальних правопорушень;

встановлення зв'язків між даними, що мають значення для кримінального провадження;

забезпечення обробки інформації про об'єкти, що були вилучені під час проведення слідчих (розшукових) дій, наповнення та підтримка в актуальному стані інформаційних ресурсів баз (банків) даних, що належать до ІПНП.

До ІП «СЛІД» вносять інформацію про об'єкти, що були вилучені під час проведення слідчих (розшукових) дій, відповідальні особи органів досудового розслідування поліції після проведення її оцінки на предмет наявності комплексу ідентифікаційних ознак керівником підрозділу криміналістичного забезпечення органу досудового розслідування поліції

(такою особою на цей час є спеціаліст-криміналіст, що входить до складу слідчо-оперативної групи).

У разі виявлення під час проведення аналізу вилучених об'єктів збігів з іншими внесеними до ІІ «СЛІД» об'єктами про це негайно повідомляють керівництву органу досудового розслідування поліції.

Інформацію про такі об'єкти невідкладно вносять до ІІ «СЛІД».

Контроль за своєчасністю формування та ведення ІІ «СЛІД», повнотою і достовірністю внесеної інформації здійснює керівник підрозділу криміналістичного забезпечення органу досудового розслідування.

Відповідальними особами за внесення інформації про об'єкти, що були виявлені (вилучені) під час проведення слідчих (розшукових) дій, є інспектори-криміналісти (нині – спеціалісти-криміналісти), яких залучають до проведення таких дій як спеціалістів у встановленому законодавством порядку.

Надання доступу до інформаційних ресурсів, які обробляють в ІІ «СЛІД», забезпечує адміністратор системи «ІІІП», відповідно до нормативно-правових актів МВС.

Облік унесеної до ІІ «СЛІД» інформації ведуть за такими категоріями: фотозображення слідів рук; фотозображення слідів підшав взуття; фотозображення слідів знарядь злову; фотозображення слідів структури матеріалу (рукавичок); фотозображення слідів протекторів шин транспортних засобів; мультимедійна інформація (фото-, відео-, звукозапис) щодо осіб, які причетні до вчинення кримінального правопорушення; мультимедійна інформація (фото-, відеозапис) обстановки події, що сталася; інформація про кулі, гільзи й патрони зі слідами зброї; інформація про об'єкти біологічного походження; інформація про інші вилучені матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення та зберегли на собі його сліди, містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюють під час кримінального провадження.

Використання як доказів матеріалів відеозапису, отриманих оперативним шляхом. Часто матеріали відеозапису потрапляють до розслідування внаслідок проведення оперативно-розшукових заходів. З метою подальшого використання таких матеріалів як доказів складають протокол, де викладають необхідні відомості про осіб, що брали участь у заході, місце його проведення з описом об'єктів відеозйомки. Крім того, у протоколі повинні бути відображені тактико-технічні дані апаратури, яку використовують, її технічний стан; події, особи, речі та інші зафіксовані під час заходу об'єкти або дії в їх динаміці із зазначенням місця та часу; умови, за яких проводили відеозапис, а також місце й умови зберігання носія відеозапису.

Записи з камер відеоспостереження використовують для розкриття та розслідування правопорушень, а також для вивчення спірних ситуацій.

Термін зберігання матеріалів відеозапису залежить від технічних характеристик системи відеоспостереження та місця, у якому встановлено відеокамеру. Зберігання в професійних системах відеоспостереження залежить від таких технічних параметрів: кількості під'єднаних пристроїв до системи; кількості знятих кадрів за секунду; швидкості обробки та передачі даних за секунду; встановлених налаштувань (постійний відеозапис, активація відеозапису за датчиком руху, об'єм накопичувача для зберігання архіву).

Для громадських місць термін зберігання записів урегульовано законодавством. Відео з під'їздів і дворових територій зберігається не більше ніж п'ять днів.

Для магазинів, торговельно-розважальних центрів, бізнес-центрів, медичних й освітніх закладів, як і для центральних вулиць міста, термін зберігання матеріалів становить 30 днів.

Для подовження терміну зберігання відеозаписів потрібен потужний жорсткий диск, що дасть змогу збільшити період зберігання та уникнути втрати даних. Не бажано істотно зменшувати роздільну здатність відео для

зменшення його обсягу, краще знизити показник частоти кадрів. Якість відео не постраждає.

Передбачено два основні способи зберігання інформації: на стаціонарному диску або на віддаленому сервері.

Стаціонарними є такі накопичувачі: відеореєстратори; жорсткі диски; карти пам'яті. Реєстратор слугує для обробки, запису й тривалого зберігання інформації, що надходить з камер відеоспостереження.

У більшості моделей відеокамер є картки пам'яті, на які записують відео, однак за такого способу зберігання є ризик втрати даних через несправність, крадіжку.

Другий спосіб – віддалені сервери. Через Інтернет дані з відеокамери надходять у «хмару», де зберігаються протягом необхідного проміжку часу. Прикладом хмарного середовища є Easy4ip для камер від виробника Dahua, Imou хмарний сервіс, Ezviz для HikVision камер й універсальний сервіс IPЕУЕ. Для цих серверів властиві максимальний рівень захисту даних, дистанційний доступ до архіву, необмежений обсяг та індивідуально обраний термін зберігання даних.

Також слід зазначити, що системи відеоспостереження мають циклічну властивість запису. Тому, коли вільного місця для нових відео немає, матеріали, записані раніше, видаляються і замінюються новими.

Терміни зберігання запису на камері відеоспостереження в приватних системах залежать від таких показників: чинні законодавчі норми; запити конкретної сфери використання; час, який потрібно на запит даних і вжиття відповідних заходів; регламент підприємства; циклічність подій у полі охоплення об'єктивом камери.

У деяких установах та організаціях передбачено контроль за якістю роботи працівників. У разі виявлення порушень працівник, що здійснює контроль і виявив факт порушень, доповідає керівнику, тож необхідності зберігати відеоматеріали протягом тривалого проміжку часу немає, термін зберігання таких записів не перевищує двох днів.

У системах безпеки магазинів встановлюють накопичувачі з високою потужністю та об'ємним простором, також зображення проходить процес оцифрування і стиснення, відповідно, відеоматеріали зберігають до 30 днів. Проте оскільки інформація містить особисті дані, без запитів відповідних органів відеозаписи не розголошують.

Система відеоспостереження на вулицях міста – частина державної інформаційної структури, яка передбачає збирання, обробку та зберігання матеріалів з відеокамер спостереження, що знаходяться в публічних місцях.

Системи відеоспостереження насамперед вирішують питання, пов'язані із забезпеченням рівня безпеки на вулицях міста, на сучасному рівні допомагають правоохоронним органам у розкритті та розслідуванні правопорушень.

Спостереження за територіями, під'їздами, дорогами фіксують, зокрема, особисті дані осіб, тому захищені від злону, їх термін зберігання становить не більше ніж п'ять днів.

Отже, збирання речових доказів – матеріалів відеозапису під час розслідування злочинів має певні організаційні й тактичні особливості. Його можуть здійснювати в межах таких слідчих дій: огляду місця події, обшуку та виїмки. Ефективність їх проведення безпосередньо залежить від участі спеціаліста, який має певну кваліфікацію. Крім того, збирання засобів і матеріалів відеозапису може бути здійснено за допомогою таких процесуальних дій, як витребування та подання доказів. Використання як доказів об'єктів відеозапису, отриманих під час проведення оперативно-розшукових заходів з метою виявлення ознак злочину й суб'єктів їх вчинення, можливе лише після їх перевірки згідно з чинним законодавством.

2.2. Матеріали відеозапису як джерело криміналістично значущої інформації про особу

Системи відеоспостереження та відеозапису активно використовують на територіях загального й спеціального користування, зокрема: на вулицях, парках, стадіонах, у приміщеннях банків, у торговельних центрах, освітніх закладах тощо. Складно уявити роботу будь-якої організації чи компанії без використання відеоспостереження. Не є винятком і сфера правоохоронних структур, зокрема поліція. Відеоспостереження стало невід'ємною частиною протидії та запобігання правопорушенням.

Особа як об'єкт взаємодії та слідоутворення має значну кількість ознак, які відображаються різноманітними матеріальними й ідеальними слідами. Уміння сприймати такі сліди є однією з важливих умов ефективності слідчої діяльності. Окремий розділ криміналістики – гомеоскопія – вивчає закономірності утворення та використання слідів людини.

Фізичні якості людини поділяють на зовнішні (анатомічні), які характеризують будову тіла загалом і його частин, і внутрішні (структурні) – характеризують будову тканин окремих органів, склад різноманітних виділень людського організму. Отже, фізичні якості людини є джерелом криміналістично значущої інформації.

За механічної взаємодії тіла людини з матеріальними предметами відбувається елементарне відображення джерела, тобто копіювання зовнішніх контурів одного об'єкта чи його частин на іншому (утворення слідів рук, ніг, зубів, губ й інших частин тіла людини).

Біологічні властивості характеризують людину як живу біологічну систему, що функціонує в соціальному середовищі. Як високоорганізований соціально-біологічній істоті людині притаманні не тільки загальні властивості живих систем – динаміка і голос, а й мовлення.

Голос, мовлення як біологічні властивості людини є джерелами утворення звукових слідів. Інформація, відображена у звуковому сліді,

відрізняється достатньою стабільністю фізичних параметрів, що дає змогу формувати індивідуальні комплекси ознак й ідентифікувати людину за голосом.

Динамічні властивості – рухові навички людини (хода, міміка, жестикуляція, навички письма, малювання, певної професії). Вони відображаються у вигляді матеріальних слідів (рукописний текст, доріжка слідів злому на місці крадіжки тощо), можуть бути відображені в пам'яті у вигляді мисленнєвих образів (наприклад, запам'ятованої ходи). Відображені матеріально, біологічні властивості людини в криміналістиці характеризують (описують) ознаками (наприклад, ознаки ходи, відображені в доріжці слідів). Отже, динамічні властивості людини є джерелом інформації, вони відображаються в матеріальному середовищі, їх використовують для ідентифікації людини.

Персонографічні властивості характеризують людину як суспільну істоту, що має прізвище, ім'я та по батькові, стать, рік і місце народження, місце проживання, національність, громадянство, соціальне становище, місце роботи, соціальне оточення, судимість тощо. Це установочні дані, вони можуть бути змінені з умислом або викривлені. Персонографічні властивості покладені в основу низки криміналістичних обліків (алфавітний, дактилоскопічний, осіб, зниклих безвісти, тощо).

Отже, інформація про властивості людини – ознаки фізичного, біологічного і соціального характеру, які в сукупності виокремлюють її як біосоціальну істоту серед подібних, дають змогу проводити її розшук й ототожнення в кримінальному судочинстві [49, с. 112–116].

Як джерела криміналістично значущої інформації активно застосовують сучасні інформаційні системи. В інформаційних системах накопичується різноманітна інформація про певні об'єкти. Це можуть бути установчі й біографічні дані про осіб, відомості, що характеризують властивості та ознаки об'єкта, його фото- і відеозображення, різноманітна інформація про минуле об'єкта та його зв'язки з іншими об'єктами, а також

будь-яка інша інформація, що може бути корисною надалі користувачеві для виконання певних завдань.

Практика засвідчує, що останніми роками дослідження матеріалів відеозапису (на відміну від традиційних матеріалів – фотозображень) під час проведення портретних експертиз часто потребують залучення спеціальних знань з декількох галузей, тому мають бути комплексними експертизами. Встановлення справжності відеодокумента здійснює спеціаліст у сфері фототехнічної та відео-, фоноскопичної експертизи. Своєю чергою виконання ідентифікаційних завдань за ознаками зовнішності особи здійснює експерт у сфері габітоскопії. Крім того, цифрові фото- та відеозаписи можуть бути досліджені спеціалістом у сфері комп'ютерно-технічної експертизи.

Серед різноманітності інформаційних обліків, які ведуть різні міністерства, відомства, установи й організації, важливе значення мають обліки системи правоохоронних органів. Серед них – ті, що призначені безпосередньо для забезпечення процесу розслідування злочинів. Такі обліки називають криміналістичними, а окреме криміналістичне вчення, до предмета якого вони належать, – криміналістичною реєстрацією.

Водночас, доречно зазначав В. В. Бірюков, під час розслідування можливо й доцільно використовувати не тільки криміналістичні обліки, а й весь арсенал обліково-реєстраційних даних, які містяться в різних обліках незалежно від їх відомчої належності [50, с. 193–195].

Слід зазначити, що значний масив інформації про осіб певних категорій можна отримати з інформаційних обліків, зокрема криміналістичних. Наказом МВС України від 10 вересня 2009 року № 390 з метою підвищення ефективності функціонування криміналістичних обліків було затверджено Інструкцію з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС України [51].

Інструкція визначає основні положення формування системи реєстрації об'єктів та (або) відомостей про них, порядок їх використання під час розкриття, розслідування вчинених злочинів і профілактики злочинності.

Джерелами формування криміналістичних обліків є об'єкти (їх копії, зображення) та (або) відомості про них, що надходять з органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, судів, підрозділів, які відповідно до чинного законодавства мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, а також з Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства юстиції України, інших органів виконавчої влади, а також Національного банку України.

Криміналістичні обліки створюють з метою використання їх для запобігання, виявлення, розкриття та розслідування злочинів й інших правопорушень під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства, а також з метою підвищення рівня інформаційного забезпечення проведення експертних досліджень.

Криміналістичні обліки мають низку видів, серед яких – облік осіб за ознаками зовнішності, облік записів голосів і мовлення осіб.

Обліки містять оперативно-пошукові та (або) інформаційно-довідкові колекції.

Колекції формуються з об'єктів (їх копій, зображень) та (або) відомостей про них, вилучених або отриманих під час огляду місця події, проведення інших слідчих дій, оперативно-розшукових заходів тощо, а також отриманих під час криміналістичної реєстрації дактилокарт, фото- та відеозображень, записів голосів і мовлення осіб, ДНК-профілів.

Направлення запитів на перевірку об'єктів, що вміщені до колекцій, та інформування про її результати здійснюють за допомогою цифрової відомчої телекомунікаційної мережі МВС.

Відповідно до Інструкції, облік осіб за ознаками зовнішності функціонує на обласному та місцевому рівнях і складається з оперативно-пошукової колекції суб'єктивних портретів осіб, підозрюваних у вчиненні злочинів.

Складання суб'єктивних портретів здійснюють за письмовим запитом працівників оперативних підрозділів поліції. Місцеву колекцію формують із

суб'єктивних портретів осіб, яких підозрюють у вчиненні злочинів. Обласну колекцію формують із суб'єктивних портретів осіб, яких підозрюють у вчиненні злочинів.

Складені суб'єктивні портрети обліковують на реєстраційній картці обліку суб'єктивного портрета й направляють до обласної колекції в десятиденний термін. У разі встановлення особи, на яку було складено суб'єктивний портрет, працівник оперативного підрозділу, який є ініціатором завдання на його виготовлення, надає до експертного підрозділу фото затриманої особи.

Фіксацію та облік записів повідомлень з голосами й мовленням анонімних дикторів покладають на чергові частини ГУНП, їх здійснюють з використанням цифрових систем документування мовленнєвої інформації.

Записи повідомлень з голосами й мовленням анонімних дикторів відповідальні працівники чергових частин надсилають до підрозділів експертної служби для перевірки та поставлення на облік у колекції в триденний термін. Записи повідомлень з голосами та мовленням анонімних дикторів можуть надсилати працівники органів досудового слідства до центральної та обласних колекцій з метою проведення перевірок, виконання експертиз і досліджень.

У випадках, коли стосовно окремих записів повідомлень з голосами та мовленням анонімних дикторів провести перевірку, виконати експертизу або дослідження в обласних підрозділах експертної служби неможливо, зазначені записи разом із супровідною інформацією надсилають до ДНДЕКЦ.

Інформацію про особу можна отримати не тільки з інформаційних систем правоохоронних органів (зокрема, із криміналістичних обліків, насамперед ІП «Слід»), а й з інформаційних систем інших установ та організацій.

Особливості голосу особи зберігаються в колекціях голосів (фонотеках), зокрема тих, які записує служба «102». Відомості про будову

частин тіла можна отримати з обліків безвісно зниклих, невпізнаних трупів (ІІ «Пізнання») й осіб, оголошених у розшук (ІІ «Розшук»).

Слід зазначити, що з упровадженням нових технічних засобів, зокрема засобів спостереження та фіксації, виникає можливість і необхідність у встановленні осіб, зафіксованих на відеозаписах, і це потребує вдосконалення методичного забезпечення.

Відеозапис має значні переваги серед інших засобів доказування, використовуваних у кримінальному процесі, оскільки він містить достовірну й наочну інформацію, повну фіксацію відповідних подій та їх учасників, а також зображення осіб, яких необхідно встановити.

Відеозапис (від лат. *video* – дивлюся, бачу) – це відеоматеріал, записаний на фізичному носії (диску, флешнакопичувачі тощо). Цим терміном позначають широкий спектр технологій запису, обробки, передачі, зберігання та відтворення візуального й аудіовізуального матеріалу на моніторах.

Нині в правоохоронній діяльності дедалі частіше використовують системи відеоспостереження. Зовнішність особи цілком відображається в матеріалах відеозапису. Використання відеозапису під час розслідування кримінального провадження незаперечно сприяє розкриттю правопорушень.

Застосування засобів відео- й фотозйомки в різних сферах діяльності правоохоронних органів регламентовано законами України, наказами, інструкціями, положеннями МВС України. Відеозйомку здійснюють з метою попередження, виявлення або фіксування правопорушення, для забезпечення дотримання Правил дорожнього руху, охорони публічної безпеки та власності, гарантування безпеки осіб тощо.

В умовах актуалізації інформаційного забезпечення кримінального провадження обґрунтовано зростає потреба в рекомендаціях стосовно належного й відповідного застосування матеріалів відеозапису під час розслідування та розкриття правопорушень.

Ототожнення особи, безперечно, є нагальною проблемою кримінального провадження. Практика засвідчує необхідність подальшого розроблення теоретичних і практичних проблемних питань, пов'язаних із дослідженням матеріалів відеозапису з метою ідентифікації особи. Окремо слід акцентувати увагу на факторах, які впливають на відображення особи в матеріалах відеозапису, і властивостях, що притаманні зовнішності особи, а також вимогах до об'єктів портретних досліджень.

Важливе значення в практиці розкриття та розслідування злочинів має встановлення особи правопорушника, зокрема встановлення особи за зовнішнім виглядом (ознаками зовнішності).

Встановлення особи за ознаками зовнішності є одним із видів криміналістичної ідентифікації. Об'єктом ідентифікації є людина. Ідентифікацію здійснюють шляхом ототожнення людини за ознаками її зовнішності, що зафіксовані в ідеальних та матеріальних відображеннях і слідах, матеріали відеозапису є матеріальним відображенням зовнішності особи.

Зовнішність людини визначають як систему елементів (окремих частин), які можна виокремити під час візуального вивчення та які утворюють індивідуальну сукупність, притаманну конкретній людині.

Кожній людині властивий комплекс індивідуальних, суттєвих, стійких ознак зовнішності, який відрізняє її від інших. Ознаки зовнішності – це відмітні елементи зовнішнього образу людини або окремих його частин. Важливе значення під час ідентифікації особи мають ознаки зовнішні, які є відхиленнями від норми або аномаліями, що називають особливими прикметами. Вони можуть бути набутими або вродженими (наприклад, вроджені: кульгавість, сухорукість; набуті: каліцтва, помітні наслідки травм).

Систему ознак зовнішності людини традиційно розглядають за певною класифікацією. Поширеною є така класифікація ознак зовнішності:

- загальнофізичні – характеризують людину загалом: стать, антропологічний тип, вік, тип статури;

- анатомічні – характеризують зовнішню будову голови, тулуба, кінцівок;
- функціональні – вияви життєдіяльності людини (постава, хода, жести, жестикуляція, міміка, артикуляція, голос, мовлення, звички);
- супутні – предмети або частини одягу, дрібні носильні речі або їх частини .

Під час ідентифікації особи враховують певні властивості зовнішності людини, а саме: індивідуальність, відносну стійкість і рефлексорність.

Індивідуальність зовнішності людини – це її неповторність, відмінність від зовнішності інших осіб, що визначається складністю зовнішнього вигляду людини, значною кількістю ознак зовнішності та їх варіантів. Навіть якщо враховувати тільки риси обличчя, налічується понад сто видів ознак на різних ділянках обличчя. Загалом кількість комбінацій ознак, що індивідуалізують зовнішність людини, є надзвичайно великою.

Відносна стійкість зовнішнього вигляду зумовлена тим, що чимало анатомічних ознак зовнішності тісно пов'язані з кістково-хрящовою структурою. Форма голови, статура тіла, висота, ширина, положення й контур лоба, ступінь вираженості надбрівних дуг та інших ознак особи обумовлені будовою черепа. Зміни зовнішнього вигляду людини відбуваються як під впливом постійних закономірностей розвитку й старіння людського організму, так і під впливом різних процесів (наприклад: захворювання, взаємодія організму зі шкідливими умовами середовища тощо). Проте для низки випадків характерною є свідомо зміна зовнішності або зміна зовнішності під впливом випадкових фізичних травм.

Також важливою властивістю зовнішності особи є рефлексорність. Ця риса означає можливості точного (достовірного) відображення на різноманітних носіях інформації, а саме: матеріальних (малюнках, фотографіях, відеозаписах, рентгенівських знімках, кісткових залишках, переважно черепі, посмертних масках, зліпках тощо) й ідеальних, тобто у

свідомості інших людей, що дає змогу здійснювати опис прикмет людини за методом «словесного портрета» .

Такі властивості надають можливість не лише достовірно та повно сприймати, виокремлювати, фіксувати і відтворювати, а й ідентифікувати людину за ознаками зовнішності, що сприяє встановленню істини в розслідуванні злочинів.

У разі надання для експертизи, зокрема порівняльного дослідження, зображень, на яких особи зображені в різних ракурсах (або за різного освітлення облич, що істотно позначається на якості зображення), потрібно зазначити детальні умови фотографування чи відеозйомки особи, тобто які фотознімки (відеозаписи) потрібно надати для порівняльного дослідження.

Першочергову роль під час ідентифікації особи мають анатомічні елементи зовнішнього вигляду: великі (голова, тулуб, кінцівки), а також середні і дрібні частини (елементи) особи (брови, очі, ніс, підборіддя, вушні раковини тощо), які характеризуються такими ознаками: форма (контур, конфігурація), величина; положення (взаєморозміщення, місце розміщення); колір (тон); кількість; наявність (або відсутність); ступінь симетрії (асиметрії); ступінь вираженості; особливості.

Однак слід зазначити, що на достовірності відображення зовнішності людини на відеокадрах може позначатися комплекс чинників, які експертові необхідно враховувати під час аналізу ознак елементів зовнішнього вигляду:

- чинники, пов’язані безпосередньо з процесом фото- та відеозйомки (умови зйомки, зокрема вид і характер освітлення, положення голови й тіла людини, оптичні, технічні характеристики фото- та відеоапаратури, властивості фото- та відеоносіїв, особливості технологічних процесів під час виготовлення твердих копій);

- масштаб зображення обличчя особи відносно всього зображення;

- чинники, пов’язані зі станом зовнішності особи (косметичне оформлення зовнішнього вигляду – макіяж, мімічні зміни, можливість хірургічного втручання, штучні зміни зовнішності без хірургічних втручань);

– чинники, пов'язані з умовами використання та зберігання носіїв фото- та відеоінформації (тривале зберігання, оригінал чи копія, низька роздільна здатність відеокадру чи цифрового зображення).

Вимога доброякісності – зображення на відеозаписах повинні бути чіткі, задовільної контрастності, відображати всі дрібні елементи й особливості обличчя особи та вимога достовірності – зображення вилучені та надані для дослідження з дотриманням усіх процесуальних норм і правил, що унеможлиблює їх підміну, підроблення, плутанину в назві.

Оцінка достовірності виявлених чинників сприятиме об'єктивному процесу криміналістичної ідентифікації людини за ознаками зовнішності під час проведення портретної експертизи.

Ототожненню особи за ознаками зовнішності сприяє активне використання засобів відеофіксації.

На сучасному етапі в Україні Національна поліція застосовує відеореєстратори, системи відеоспостереження, встановлені на службових транспортних засобах, стаціонарні системи, а також засоби відеозапису на безпілотних літальних апаратах. Зокрема, патрульна поліція України використовує нагрудні відеокамери, системи відеоспостереження, встановлені на службових транспортних засобах, і стаціонарні системи відеоспостереження, встановлені на дорогах та в місцях найбільшого скупчення людей.

Поліція має доступ до майже 41,7 тис. камер відеоспостереження [124]. Важливим питанням безпекового простору є формування розгалуженої системи відеонагляду.

Завдяки системам відеонагляду вдається розкривати понад третину злочинів. І майже під час кожного розслідування правопорушення використовують відеозаписи з камер спостереження.

Надзвичайно цінними для поліції є камери із системою відеоаналітики. За їх допомогою можна знайти, наприклад, розшукуваний автомобіль чи людину. А якщо існуватиме розгалужена мережа відеоспостереження, це

сприятиме оперативній роботі поліції, зокрема в розкритті злочинів і під час профілактики.

Відеозапис дозволяє вивчати зовнішність людини як на стоп-кадрах (статистичні зображення), так і в динаміці, що допомагає досліджувати функціональні ознаки, притаманні особі. Відеозапис є об'єктивним носієм інформації про зовнішній вигляд людини, що відображають його відповідно до законів оптики та перспективи, передають форму, розміри й інші ознаки елементів зовнішності.

2.3. Напрями запровадження досвіду інших країн у сфері ідентифікації особи за матеріалами відеозаписів

Системи відеоспостереження створювали для безпеки, в умовах сьогодення вони перетворилися на технологію, яка стала невід'ємною частиною життя суспільства. Технологія відеоспостереження існує вже протягом тривалого часу. Одну з перших систем відеоспостереження використовували 1942 року для спостереження за запуском ракети «Фау-2» у Німеччині. У США комерційне використання систем відеоспостереження розпочато 1947 року, а 1957 року кілька компаній впровадили системи відеоспостереження в освітніх, медичних і промислових сферах.

Раніше для відеоспостереження і телевізійного мовлення використовували одну й ту саму технологію, яка давала змогу отримувати тільки чорно-біле зображення з використанням стандартів NTSC. Кольорові відеокамери з'явилися в 1950-х роках. Чорно-білі відеокамери спостереження забезпечували вищу роздільну здатність і нижчу світлочутливість, натомість кольорові надавали можливість визначати супутні ознаки зовнішності людини, наприклад, за допомогою кольору одягу. Перші системи відеоспостереження використовували переважно для перегляду в режимі реального часу, що було пов'язано з браком надійних систем відеозапису.

Поява 1970 року відеомагнітофонів (VCR) сприяла підвищенню популярності систем відеоспостереження.

Основними завданнями використання систем відеоспостереження є:

- відстежування руху на вулицях;
- контроль дорожнього руху;
- боротьба зі злочинністю та спостереження за правопорушеннями (правопорушниками).

Саме такі три базові завдання офіційно ставили перед відеоспостереженням за громадянами в публічних місцях.

З 2018 року в Україні теж активно впроваджують централізовані муніципальні програми вуличного відеоспостереження. Ці програми мають назву «Розумне місто», «Безпечне місто» тощо. До прикладу, в Одесі 2018 року міський Центр інтегрованої системи відеоспостереження та відеоаналітики мав на вулицях 2054 одиниць лише приватних камер відеонагляду. У Центру муніципальних камер налічувалася майже така сама кількість. У Лондоні вже діє понад 600 тис. відеокамер, а в Шанхаї та Пекіні їх кількість давно перевищила мільйон одиниць. На сучасному етапі до найбільш обладнаних відеокамерами міст світу належать переважно китайські мегаполіси:

- в Чунціні на кожну тисячу жителів розміщено 168 вуличних камер спостереження;
- в Шеньчжені – 159 камер;
- в Шанхаї – 114.

Також слід зазначити, що в Лондоні 68 відеокамер (5-те місце в рейтингу), а в Атланті (США) – 16 камер (10-те місце в списку).

2017 року журналіст BBC Дж. Садворт влаштував тест вуличним камерам спостереження в китайському місті Гуйан. Він дозволив внести своє фото в об'єднану базу даних міського відеоспостереження, і камери відеонагляду знайшли його протягом 7 хвилин.

Важливим аспектом систем вуличного спостереження є можливість використання функції розпізнавання облич. По суті йдеться вже не про збір статистики, а про безпосередню ідентифікацію конкретної людини.

До важливих завдань використання систем відеоспостереження належать такі:

- профілактика дрібних правопорушень і превентивне виявлення загроз;
- гарантування фізичної безпеки людей та охорони певних приміщень;
- управління дорожнім рухом і контроль за пішохідними потоками;
- розпізнавання людей з клінічними симптомами хвороби (деякі моделі IP-відеокамер вимірюють температуру тіла людини безконтактно);
- головна причина (основний аргумент прихильників функції розпізнавання облич) – виявлення злочинців, які перебувають у розшуку.

Спостерігається глобальне розширення систем відеоспостереження, кількість відеокамер збільшується в усьому світі. У Китаї не менше ніж 200 млн камер, у США – 50 млн, у Німеччині – 5,2 млн.

У Великій Британії та Японії встановлено по 5 млн пристроїв, у В'єтнамі – 2,5 млн, у Франції – 1,6 млн, у Південній Кореї – 1,02 млн, у Нідерландах – 1 млн пристроїв.

Системи відеоспостереження – це комплекс обладнання та програмного забезпечення, призначений для спостереження за територією, діями, ситуацією. Нині це найзатребуваніша система для охоронних і моніторингових завдань. Розвиток систем відеоспостереження відкриває нові можливості не тільки для фіксації правопорушень, а й для їх попередження. Термін «відео» (лат. *video* – дивлюся, бачу) позначає широкий спектр технологій запису, обробки, передачі, зберігання й відтворення візуального й аудіовізуального матеріалу на моніторах [127].

У зв'язку зі стрімким розвитком науки й передових технологій відеозаписи та інші електронні носії відіграють значну роль у процесі встановлення особи та під час здійснення розслідування правопорушень. Відеозапис має вагомі переваги, оскільки містить достовірну, повну,

переконливу фіксацію особи, відповідних подій, дає змогу надалі проводити діагностичні й ідентифікаційні дослідження.

Станом на сьогодні здійснення відеофіксації в громадських місцях за допомогою камер відеоспостережень, встановлених на будівлях, в аеропортах, митницях, також громадянами за допомогою мобільних телефонів, відеореєстраторів надає можливість фіксувати людей (їх поведінку), загалом події. За допомогою матеріалів відеозапису можливо встановити особу, також підтвердити або спростувати причетність певної особи до вчиненого правопорушення.

Ознайомлення із зарубіжним досвідом дає змогу порівняти національні здобутки з досвідом зарубіжних колег. Тож видається доцільним розглянути практику застосування відеоспостереження в інших країнах.

Найдавнішою є система відеоспостереження Лондона. Під час проведення операції «Ведана» (розслідування у справі Скрипалів) працівники Скотленд-Ярду вивчили близько 11 тис. годин різних відеоматеріалів та повинні були пред'явити громадськості результати своєї праці. Цей епізод ілюструє, яких масштабів може досягти система відеоспостереження.

Загалом у Лондоні встановлено близько 642 тис. камер відеоспостереження, 15 тис. з них – у метро. У середньому на 14 жителів і гостей міста припадає по одній камері, і кожна людина потрапляє в поле охоплення об'єктивом камер близько 300 разів на добу. За допомогою цього комплексу поліції вдалося розкрити майже 95 % злочинів у місті.

На прикладі Польщі (ЄС) розглянемо підхід до забезпечення відеоспостереження в місцях значного скупчення людей. У торговельному комплексі Galeria Katowicka, відкритому 2013 року в центрі польського міста Катовіце, з огляду на велику площу, створено систему відеоспостереження, що цілком охоплює територію (без сліпих зон, для запобігання різних протиправних дій, забезпечення безпеки відвідувачів і збереження майна торгових компаній та гостей), із фіксацією та збереженням даних про

відвідувачів. Для реалізації проєкту обрали IP-камери з інтегрованою відеоаналітикою. Однією з основних особливостей камер стала можливість записувати інформацію навіть у разі порушення зв'язку камери із сервером.

Система в торговельному центрі Galeria Katowicka стала найбільшим в Європі комплексом комерційного автоматичного підрахунку людей.

У Сполучених Штатах Америки також відеоспостереження активно використовують у громадських місцях як державні органи, так і приватні особи. Відеоспостереження почали впроваджувати в цій країні 1960 року банківські установи. Уже 1970 року його стали використовувати в лікарнях, крамницях тощо. Поступове вдосконалення технологій відеоспостереження сприяло розширенню масштабів його застосування, що забезпечило досягнення позитивних результатів у роботі правоохоронних органів. Статистика засвідчує зменшення кількості правопорушень у місцях, де встановлено відеоспостереження.

Система відеоспостереження, яку застосовують у місті Вашингтон, є сукупністю з'єднаних між собою відеокамер, які встановлюють за рішенням органів місцевої влади для здійснення нагляду за вулицями, станціями метрополітену, школами та федеральними закладами. Нью-Йорк є ще одним американським містом, у якому відеоспостереження засвідчує високу результативність. Відеоспостереження активно застосовують правоохоронні органи Сполучених Штатів Америки.

Масштаби системи відеоспостереження в Нью-Йорку, попри кількість жителів (близько 9 млн), істотно поступаються Лондону. Найбільшою є кількість камер, встановлених у місцях масового скупчення людей в метро, на залізничних вокзалах, мостах і тунелях. Кілька років тому компанія Microsoft упровадила інноваційну систему – Domain Awareness System (DAS), яка, на відміну від звичайної системи відеоспостереження, яка транслює відеозапис того, що відбувається на конкретній ділянці, здатна видати поліцейським значні обсяги службової інформації. Наприклад, якщо на підконтрольній ділянці з'явиться відомий поліції рецидивіст, система його

розпізнає та виведе на екран монітора оператора всі дані про його кримінальне минуле.

Domain Awareness System може бути корисною і підрозділам, які протидіють тероризму, адже за її допомогою можна відстежити будь-яку підозрілу людину, яка залишила в людному місці пакет, сумку чи валізу. Система повністю відтворить на екрані монітора в ситуаційному центрі маршрут руху, і поліції не доведеться витрачати час на допити і пошук свідків.

Застосування відеоспостереження в Німеччині розпочалося з міста Лейпциг з метою попередження правопорушень і забезпечення громадської безпеки. 1995 року Управління поліції цього міста у формі чотиритижневого експерименту затвердило Концепцію боротьби з вуличною злочинністю. Одним із заходів протидії таким правопорушенням у громадських місцях було визначено відеоспостереження.

Відеоспостереження також почали використовувати у Вестерланді. Зокрема, 1996 року місто стало учасником пілотного проєкту «Взаємодія поліції з громадськістю», однією з умов якого було попередження правопорушень і підтримання в місті громадського порядку. Тому для досягнення цієї мети на центральній площі міста було встановлено відеоспостереження. На відміну від камер, які було встановлено в Лейпцигу, відеокамери у Вестерланді не мали функції наближення та не записували відзнятий матеріал. За допомогою них здійснювали лише оглядову зйомку, результати якої передавали на монітор, встановлений у поліцейській дільниці. Проте використання цього заходу призвело до зменшення кількості правопорушень, тому було прийнято рішення про встановлення відеоспостереження в інших громадських місцях міста. Схожі пілотні проєкти було реалізовано і в інших містах Німеччини, де вони засвідчували результативність й ефективність. У зв'язку із цим місцеві органи влади прийняли рішення про постійне функціонування відеокамер у громадських місцях. Нині в Німеччині функціонує майже 400 тис. відеокамер.

Найпоширенішими місцями їх розміщення є вокзали, центральні вулиці міст, крамниці, банки, заправки [128].

Проте, на відміну від Сполучених Штатів Америки, а передусім міста Нью-Йорк, де відеокамери, які знаходяться під юрисдикцією органів влади та приватних суб'єктів, з'єднані в єдину мережу, у Німеччині такої практики застосування відеоспостереження немає. Проте слід зазначити, що приватні й публічні суб'єкти, які застосовують цей захід, постійно взаємодіють з поліцією. Взаємодія полягає в тому, що поліції надають доступ до відзнятого приватними й іншими суб'єктами встановлення відеоспостереження матеріалу, або ж суб'єкти встановлення відеоспостереження, у разі необхідності, самі направляють результати відеозйомки працівникам поліції. Для приватних суб'єктів така взаємодія є корисною, оскільки можливість швидкого залучення працівників поліції до реагування на події, які відбуваються, забезпечує підтримання громадського порядку й безпеки в зоні функціонування відеокамер. Прикладом такої взаємодії є застосування відеоспостереження на вокзалах. Служба безпеки німецької залізниці використовує пристрої відеоспостереження, які мають технічні властивості для здійснення цілодобової відеозйомки із записом усіх подій. До відзнятого матеріалу мають доступ не лише Служба безпеки, а й працівники поліції та прикордонної служби. На нашу думку, таке партнерство між поліцією та іншими суб'єктами встановлення відеоспостереження є корисним, оскільки працівники поліції мають змогу оперативно реагувати на ситуації, які потребують їхнього негайного втручання, і попереджувати настання негативних наслідків правопорушень. Крім цього, поліція, маючи доступ до відеоспостереження, що здійснюють інші суб'єкти, не витрачає коштів на придбання обладнання для відеоспостереження. У зв'язку із цим, ми вважаємо, що досвід взаємодії поліції з іншими суб'єктами може бути корисним для запровадження в нашій державі.

Цікавим є приклад використання відеоспостереження в Китаї, де чисельність населення сягає 1,4 млрд, з них 22 млн – у Пекіні. Це місто

посідає друге місце після Лондона за кількістю встановлених відеокамер на особу. Влада запевняє, що місто забезпечено відеоспостереженням на 100 %.

Глобальна система відеоспостереження та розпізнавання осіб у Китаї, відповідно до задумів розробників, повинна фіксувати кожну дію будь-якого громадянина країни. Усі дії китайців постійно записують відеокамери з технологією розпізнавання осіб. Інформація з них надходить у різні бази даних, яких налічується кілька десятків. Спеціальне програмне забезпечення, створене на основі машинного навчання, легко впізнає кожну людину на відео, водночас розпізнає марки й моделі автомобілів, бренди одягу, вік, стать та інші важливі характеристики об'єктів, що потрапили в кадр. Кожну людину в кадрі позначено певним кольором, а поруч виводиться розшифрування колірного блоку. У такий спосіб оператор одразу отримує максимум інформації про об'єкти в кадрі. Наприклад, компанія SenseTime активно взаємодіє з виробниками смартфонів. Її програми SenseTotem і SenseFace допомагають розпізнавати сцени потенційних злочинів й осіб можливих правопорушників. Із системою контролю також співпрацюють розробники месенджера WeChat і системи платежів Alipay. Далі спеціально розроблені алгоритми оцінюють кожен учинок громадянина, нараховуючи бали за хороші вчинки та знімаючи – за погані. Для кожного жителя країни формується персональний «соціальний бал». Система поки працює в експериментальному режимі.

Здійснення спостереження за певною місцевістю з метою захисту права користувача може сприяти попередженню настання негативних наслідків, а саме правопорушень у громадських місцях. Додатково матеріали відеоспостереження можуть бути використані надалі як докази для встановлення обставин справи.

Якщо розглядати загальносвітову картину розвитку систем відеоспостереження як індустрії, то основними драйверами зростання є загрози тероризму та кримінал, доступність бездротового інтернету й

потреби в отриманні аналітичних звітів про певні процеси, наприклад, про автомобільний трафік.

Оскільки відеоспостереження є важливим ресурсом для роботи правоохоронних органів, підвищення рівня кібербезпеки обладнання є основним трендом ринку відеоспостереження. Посилення уваги до мережевої безпеки пов'язано з активним використанням IP-пристроїв у бот-мережах для хакерських DDoS-атак.

У більшості випадків зловмисник шукає прогалини в системі безпеки, щоб проникнути в корпоративну мережу, аби вкрати дані або за допомогою них здійснювати маніпулювання.

В основі мережевих камер (IP) нового покоління лежать удосконалені мікросхеми зі штучним інтелектом, які дають змогу збирати ключову інформацію про різні ситуації: сканування покупців у супермаркеті, спостереження за міськими вулицями або віддалений нагляд за літніми родичами. Завдяки передовій чиповій технології складні аналітичні операції стають доступнішими для спектра камер відеоспостереження. За даними IHS Markit, 2018 року ринок обладнання для відеоспостереження зріс до 18,5 млрд доларів, прогнозується подальше його зростання. Останні дослідження засвідчують, що повсюдне відеоспостереження, новітні обчислення та штучний інтелект є перспективними технологіями.

Міське відеоспостереження та розумні міста залежать від рівня технологій камер й інтелекту, які дають змогу стежити за населенням і транспортними засобами, виявляти злочинців, відзначати дивну поведінку й розпізнавати потенційно небезпечні ситуації (підозрілі особи, значні скупчення людей або порушення Правил дорожнього руху).

Під час використання систем відеоспостереження можуть використовувати такі технології:

- відеоаналітика – програмний алгоритм, який дає змогу швидко та якісно обробляти відеодані й звільнити оператора від рутинної роботи стеження за безліччю камер для виявлення порушень.

Відеоаналітика розвивається за двома основними технологіями – трекінг та ідентифікація. На правилах, закладених в алгоритм відеоаналізу, будується весь функціонал системи, який вкрай необхідний для побудови сучасних систем відеоспостереження;

- трекінг передбачає, що алгоритм обробки шукає в кадрі рух, визначає та класифікує об'єкт, що рухається, описує його характеристики (розмір, колір, швидкість). Варіацій трекінгу (відеодетектора) може бути чимало;

- ситуаційні детектори визначають перетин спостережуваним об'єктом уявної лінії в кадрі, після чого система видає сигнал тривоги: перетин об'єктом прямої лінії в заданому напрямку; рух у зоні; вихід об'єкта із зони; зупинка об'єкта в зоні; залишений у зоні предмет;

- сервісні детектори – функціонал, який міститься у відеокамері, наприклад: детектор закриття об'єктива; детектор засвічення; детектор зсуву камери; детектор зміни фону; детектор розфокусування. Також трекінг охоплює інтелектуальний пошук в архівах. Він допомагає оператору швидко знаходити потрібний матеріал за фактом спрацювання детектора, коли точний час події невідомий.

Відеодетектори не замінюють операторів, а сигналізують про факт можливого порушення. Задавши певні характеристики камерам, оператор буде отримувати факти того, що відбувається.

Цілком автоматизувати процес ідентифікації порушення неможливо. Система може не розпізнавати проблему. Це необхідно враховувати під час проєктування систем відеоспостереження з алгоритмами відеоаналізу.

Ідентифікація – це розпізнавання образу за відеозображенням, поділ за класами або конкретними шаблонами та порівняння із заздалегідь підготовленою базою еталонних зображень. Найпопулярнішими з них є розпізнавання облич осіб і розпізнавання автомобільних номерів.

Розпізнавання автомобільних номерів є найпопулярнішою функцією сучасних систем відеоспостереження. За правильно побудованої та налагодженої системи можна досягти розпізнавання з імовірністю до 95 %.

Розпізнавання облич — складніше завдання, оскільки немає таких стандартів, як у розпізнаванні автомобільних номерних знаків, до яких можна «прив'язати» систему. Варіативність облич людей надзвичайно велика. Вимоги до проектування та побудови таких систем доволі високі. Найпоширеніша помилка, наприклад, під час побудови контролю доступу полягає в тому, що камеру можна поставити де-небудь на вході, і вона буде визначати серед людей, які заходять, своїх і сторонніх. Проте навіть за таких складнощів побудова систем відеоспостереження з розпізнаванням облич може мати варіанти. Можливості та розширення мережі застосування систем відеоспостереження з функціоналом відеоаналітики й відеоаналізу постійно розвиваються. Крім систем безпеки, відеоаналіз швидко стає затребуваним і в інших напрямках: детектор підрахунку об'єктів спостереження; детектор розподілу людей з побудови теплових зон; детектор визначення скупчення людей. Наявність цих модулів дає змогу розширити можливості системи відеоспостереження з виявлення ймовірних інцидентів і до мінімуму знизити кількість помилок, здійснення детекції руху в заданій зоні, виявлення залишених чи взятих речей, фіксація залишеного транспортного засобу, детекція «незрозумілих рухів».

У Києві відбувся запуск системи відеоспостереження з технологією розпізнавання облич, також використовують систему відеоспостереження «Безпечне місто». Слід зазначити, що в різних містах України впроваджено системи відеоспостереження.

Отже, перспективні завдання криміналістичної науки органічно пов'язані з практичною криміналістичною діяльністю та зумовлені потребами правоохоронних органів протидіяти сучасній злочинності. Реалізація завдань криміналістики на сучасному етапі передбачає подальше використання матеріалів відеозапису, зокрема систем відеоспостереження. Спостерігається тенденція до збільшення кількості відеокамер. За прогнозом аналітиків міжнародних компаній, до 2025 року в містах буде встановлено понад 350 мільйонів IP-відеокамер із чіпами штучного інтелекту.

Розроблення перспективних напрямів криміналістики сприятиме оптимізації розслідування кримінальних правопорушень, зменшенню кількості помилок правосуддя, поліпшить криміногенну ситуацію в державі.

Відеоспостереження стало невід'ємною частиною життя суспільства й роботи установ на всіх рівнях, починаючи від контролю транспортної мережі, лікарень, музеїв і закінчуючи широкомасштабним забезпеченням безпеки. Системи відеоспостереження ефективні за різних умов застосування. Їм притаманні гнучкість і можливість розширювати інтелектуальні рішення. Інтелектуальні камери безпеки допомагають виявити проблеми миттєво, даючи змогу персоналу служб безпеки зосередити увагу на завданнях щодо вжиття невідкладних заходів.

Останніми роками вчені та фахівці правоохоронних органів різних країн здійснюють дослідження у сфері встановлення особи, зокрема за матеріалами відеозапису. Здебільшого вони пов'язані з вивченням функціональних елементів зовнішності та застосуванням біометричних методів з метою встановлення особи.

Перспективним кроком у дослідженні портретних відеозображень можна вважати ідентифікаційне порівняння ознак функціональних елементів. Порівняльне дослідження ґрунтується на розрахунку динаміки руху людини на похідному відеозапису й експериментальному зразку, одержаному з дотриманням аналогічних умов зйомки. Водночас практичне впровадження такого методу ускладнює низька достовірність результатів тощо.

Відомо, що в габітоскопії застосовують як статичні, так і динамічні ознаки особи. Розпізнавання особи за фотозображенням провадять переважно за статичними ознаками.

Відповідно до законодавства України у сфері електронних довірчих послуг [52], наказ МВС України від 18 жовтня 2019 року № 875 окреслює вимоги до відцифрованого образу обличчя особи, фотокарток, що подають для оформлення або обміну документів, які посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи та

фотографічного зображення на них. У цьому наказі визначено, зокрема, основні антропометричні контрольні точки для ідентифікації особи анфас, якими можна користуватися, проводячи відповідні судові експертизи [53].

Водночас відеозапис дає змогу вивчати також і динамічні (функціональні) особливості особи (поставу, ходу, жестикуляцію, міміку, манеру поведінки). Слід зауважити, що методики комплексного експертного дослідження особи за матеріалами відеозапису немає, однак тривають наукові пошуки.

Ходу визначають через ознаки ходьби (темп ходи, особливості, положення рук і тулуба під час ходьби). Зважають на її швидкість, визначають довжину та ширину кроку, положення та ступінь підймання стоп. Оскільки хода становить унікальну особливість особи, її вивчення разом з іншими ознаками дає змогу ідентифікувати особу за матеріалами відеозапису з доволі високим ступенем імовірності.

Судові експертизи в цій сфері в нашій країні нині здебільшого не автоматизовані. Під час їх проведення використовують сучасні комп'ютерні технології, однак здебільшого лише для оброблення відеоматеріалів. Проте спеціалізованими програмно-технічними комплексами й автоматизованими робочими місцями для ідентифікації особи за матеріалами відеозапису, зокрема за ознаками ходи, експертні підрозділи не оснащено. Водночас цей напрям дослідження, з огляду на перспективність, потребує подальших наукових розробок. Унаслідок розвитку та вдосконалення методів розпізнавання зображень і систем комп'ютерного зору з'явилася низка підходів до ідентифікації особи за рухами, що полягають у застосовуванні як природних біометричних характеристик (скелет, силует, їх зміна під час ходьби), так й інших ознак особи.

Технологія ідентифікації людей за ходою не є новою. Криміналістичний аналіз ходи людини становить доказ у кримінальних провадженнях, до прикладу, у Великій Британії [54; 55], Данії [56], Нідерландах. Розробки в цій сфері здійснюють у США та Японії. Водночас

деякі науковці висловлюють сумніви в унікальності ходи, коли йдеться про використання її аналізу для ідентифікації осіб.

Запропоновано також певні підходи до аналізу ходи в криміналістичному аспекті. Розробляють алгоритми комп'ютерного зору, програмна реалізація яких уможливлює автоматичне розпізнавання ходи особи за матеріалами відеозапису [57]. Його застосування не потребує втручання користувача (хоча таку можливість передбачено), алгоритм визначає особливості ходи підозрюваного та порівнює їх з особливостями ходи правопорушника, використовуючи спеціалізовані бази даних.

Застосовуючи методи, що ґрунтуються на спостереженні, аналітики оцінюють наявність чи відсутність певних ознак ходи підозрюваного та порівнюють їх з ознаками ходи правопорушника [54]. Цей метод було застосовано на практиці під час розслідування кількох кримінальних правопорушень [56; 58]. Дослідження в цій сфері сприяли досягненню певних результатів. Зокрема, фахівці Манчестерського університету 2018 року розробили систему розпізнавання ходи «SfootBD». Нейронні мережі здатні знаходити контрольні зразки ходи особи, які згодом можна застосовувати для її розпізнавання та ідентифікації з високою точністю, зважаючи на те, що людина під час ходьби не лише переставляє ноги, а й виконує майже 25 додаткових рухів, які в сукупності формують унікальні ознаки ходи. Система містить базу даних із 20 тис. різноманітних жестів, виконуваних людьми під час ходьби.

У Китаї, за повідомленням Associated Press, упроваджено систему (компанія «Watrix»), здатну з високою точністю розпізнавати людей за результатами аналізу бази даних відеозаписів. Її застосовує поліція двох великих міст Китаю. Згідно з твердженням розробників, алгоритм може розпізнати особу за ходою на відстані до 50 метрів. На відміну від інших систем розпізнавання, вона не потребує високої якості відеоматеріалу. Вилучаючи силует особи із запису, система створює модель її подальшого руху. Точність розпізнавання системи становить 94 %. У Китаї функціонує

єдина система спостереження за допомогою 170 млн відеокамер, відеозображення з яких використовують для розпізнавання осіб. Водночас деякі науковці слушно, на наш погляд, зазначають, що про використання результатів ідентифікації особи за ознаками ходи як доказів у кримінальному провадженні поки не йдеться [59], а йдеться про їх допустимість. Особливості ходи можуть бути кількісно оцінені та виявлені з матеріалів відеозапису завдяки застосуванню алгоритмів частково автоматизованого розпізнавання ходи та спостерігачів. Нині застосовують методи, що використовують спостерігачів, але бази даних характеристик ходи й оцінювання ймовірності впізнання має бути суттєво покращено.

Криміналістичний аналіз ходи використовували як підтверджувальний доказ у кількох кримінальних справах у Європі впродовж останніх 15 років, здебільшого порівнюючи ознаки ходи правопорушника та підозрюваного. З огляду на перспективність ідентифікації особи за матеріалами відеозапису, наукові дослідження у цьому напрямі потребують подальшого розвитку, адже висновок судового експерта має ґрунтуватися на результатах дослідження комплексу ознак, зокрема й ходи. Таке дослідження потребує спеціально розробленої методики [60, с. 72–80].

Невідкладне впровадження в діяльність правоохоронних органів БПЛА є затребуваним у різних країнах. Учені зауважують, що науково-технічний прогрес за останні два десятиліття завершив кілька етапів розвитку, і це зумовило істотний прорив у питаннях використання комп'ютерів, штучного інтелекту, роботизованих комплексів, штучного інтелекту,

На нашу думку, практичний та науковий інтерес становить зарубіжний досвід діяльності поліції деяких країн, які для покращення своєї діяльності, ефективного використання сил і засобів поліції використовують у роботі інформаційні технології.

Наприклад, поліція Китаю задля ефективної профілактичної роботи за допомогою дронів упровадила патрулювання громадських місць. Також у таких країнах, як Франція та Іспанія, активно використовують дрони.

Згідно з даними звіту за березень 2020 року дослідницького центру з вивчення дронів Бард-коледжу (США), 102 країни використовують БПЛА з військовою метою. У сфері правоохоронної діяльності близько 1578 державних і муніципальних інституцій мають власні дрони.

Нині дрони використовують для різних завдань, зокрема правоохоронних (наприклад, для моніторингу великої території в стислі строки в межах пошуково-рятувальних місій або для огляду місця події, якщо воно є важкодоступним для представників правоохоронних органів).

Використання дронів у роботі правоохоронних органів значно полегшує наглядову, розслідувальну та навіть правозастосовну діяльність поліцейських. Наприклад, БПЛА достовірніше фіксують сцени вчинення кримінальних правопорушень, виконують функції рятувальників-шукачів, моніторять громадські місця, збирають дані з використанням GPS-технологій, які потім використовують у кримінологічних і криміналістичних дослідженнях.

Із цього приводу В. В. Білоус зазначає: «Доцільно розглядати БПЛА як новітній науково-технічний засіб, продукт прогресивних інформаційних технологій, що може слугувати універсальним знаряддям забезпечення діяльності з виявлення, розкриття, розслідування, судового розгляду та запобігання злочинам, а також протидії злочинності в повітряному просторі» [61].

Для виконання завдань Національної поліції України застосовують БПЛА, головним завданням яких є повітряна зйомка та спостереження в реальному часі за наземними об'єктами, що надає можливість використовувати отримані відеозаписи для розкриття та розслідування правопорушень. Для таких пристроїв визначальними ознаками є невелика вага, компактність і висока маневреність.

Їх використання дає змогу отримати чимало переваг під час моніторингу дорожнього руху на автошляхах, проведення оперативно-профілактичних заходів, спостереження за об'єктами, що становлять

оперативний інтерес, отримання інформації стосовно окремих територій та об'єктів, під час проведення оперативно-розшукової або спеціальної операції, підготовки або вчинення особою або особами (організованою злочинною групою) кримінального правопорушення, реалізації матеріалів оперативно-розшукової справи, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, здійснення контролю за особою або особами, які мають оперативний інтерес, проведення пошукових заходів тощо [62].

Ідентифікація передбачає розпізнавання образу за відеозображенням, поділ за класами або конкретними шаблонами й порівняння із заздалегідь підготовленою базою еталонних зображень. Найпоширенішими з них є розпізнавання осіб й автомобільних номерів. Розпізнавання автомобільних номерів є найпопулярнішою і найзатребуванішою функцією сучасних систем відеоспостереження.

Для ефективної роботи системи використовують кілька типів ІР-відеокамер з різними характеристиками. Виявлення об'єкта на підконтрольній території фіксують камери кругового огляду з різною роздільною здатністю. Досконаліші камери здійснюють розпізнавання за простими методиками (3–4 параметри). Для ідентифікації об'єкта використовують камери з високою якістю зображення, достатньою для застосування складних алгоритмів.

Найпопулярніші програмні продукти для розпізнавання осіб «Face Інтелект» (компанія «House Control»), «Face director» («Синезис») і «VOCORD FaceControl» здатні забезпечити високу ймовірність ідентифікації об'єкта (до 99 %). Крім того, вони підтримують широкий діапазон кутів повороту відеокамер і надають можливість виокремлювати осіб у щільній пішохідній масі.

Будь-які біометричні системи розпізнавання ґрунтуються на виявленні відповідності встановлених фізіологічних характеристик особи заданому шаблону.

Сканування відбувається в режимі реального часу. IP-камера транслює відеопотік на термінал, і система розпізнавання облич визначає відповідність зображення тому, що зберігається в базі даних фотографій. Застосовують два основні методи. Перший ґрунтується на статичних принципах: за результатами обробки біометричних параметрів створюється електронний зразок у формі унікального числа, що відповідає конкретній особі. Другий метод моделює «людський» підхід і вирізняється самонавчанням. Ідентифікація особи за відеозображенням відбувається з огляду на вікові зміни й інші фактори (наявність головного убору, бороди або вусів, окулярів).

Після детектування та локалізації на попередньому етапі відбувається геометричне та за яскравістю вирівнювання зображення. Подальші дії передбачають обчислення ознак й ідентифікацію, їх можуть здійснювати різними методами.

Під час сканування обличчя анфас у приміщенні з високою освітленістю високі результати демонструють алгоритми, що працюють із двовимірними зображеннями. Аналізуючи унікальні точки й відстані між ними, система розпізнавання облич визначає факт ідентифікації за коефіцієнтами відмінності між «живим» знімком і зареєстрованим шаблоном.

Тривимірні технології стійкі до зміни світлового потоку, допустиме відхилення від фронтального ракурсу – до 45 градусів. Аналізу підлягають не лише точки та лінії, а й властивості поверхонь (кривизна, профіль), метрика відстаней між ними. Основу системи становлять стереовідеокамери з високим оптичним дозволом і зведеною до мінімуму похибкою синхронізації.

Перші системи біометричного контролю, з огляду на їх високу вартість, розробляли лише для державних військових об'єктів, лише в середині 90-х років минулого століття вони стали доступними комерційним організаціям. Стрімкий розвиток технологій та мікропроцесорної техніки дав змогу підвищити точність систем і розширити сферу їх застосування. На ринку

нашої країни провідні позиції посідають американські та західноєвропейські виробники охоронних систем.

До переваг геометрії обличчя як біометричного ідентифікатора насамперед належить безконтактний спосіб отримання даних. Також слід зазначити, що під час ідентифікації особи за ознаками зовнішності можливо обирати як матеріали відеозапису так і фотографії, що надає можливість отримання більш різнопланової інформації про особу, при цьому особа зафіксована у відеозаписі як правило невимушено поводить себе і таким чином проглядається більше інформації про особу.

Найбільша сфера застосування безконтактної ідентифікації – боротьба з тероризмом і криміналом. Зображення особи злочинця зберігається в базі даних. У місцях масового скупчення людей (аеропорти, вокзали, торговельно-розважальні центри, спортивні заклади) ведеться зйомка людського потоку в режимі реального часу на предмет виявлення осіб, які перебувають у розшуку. Наступна сфера – системи контролю управління доступом: зразок фотозображення на електронному пропуску порівнюють з моделлю, отриманою внаслідок обробки даних з відеокамер. Процедура відбувається миттєво, не потребує жодних додаткових дій персоналу (на відміну від сканування сітківки ока або дактилоскопії). Ще однією галуззю, яка стрімко розвивається, є маркетинг. Інтерактивний рекламний щит, просканувавши обличчя людини, визначає її стать і вік, візуалізує тільки ту рекламу, яка буде потенційно цікава клієнту.

Надзвичайно затребуваними є системи розпізнавання осіб у банківському секторі. Після установки в офісах банків інтелектуальних відеокамер збережено значну суму коштів за рахунок профілактики шахрайства в сегментах кредитування та платежів. Заплановано створення інфраструктурної мережі щодо здійснення будь-яких операцій у банкоматах після біометричної ідентифікації особи клієнта. Тривають роботи зі створення систем розпізнавання психоемоційного стану.

За прогнозом аналітиків міжнародних компаній, до 2025-го року в містах буде встановлено понад 350 млн IP-відеокамер із чипами штучного інтелекту.

Складнішим завданням є розпізнавання облич, що не передбачає стандартів, як у розпізнаванні автомобільних номерних знаків, до яких можна «прив'язати» систему. Постійно розширюється мережа місць застосування систем відеоспостереження з функціоналом відеоаналітики й відеоаналізу. Крім систем безпеки, відеоаналіз стрімко впроваджують і в інших напрямках (детектор підрахунку об'єктів спостереження; детектор розподілу людей з побудови теплових зон; детектор визначення скупчення людей).

Наявність цих модулів дає змогу розширити можливості системи відеоспостереження з виявлення ймовірних інцидентів і до мінімуму знизити кількість помилок, здійснення детекції руху в заданій зоні, виявлення залишених і взятих речей, фіксація залишеного транспортного засобу, детекція «незрозумілих рухів».

Останнім часом простежується зміна напрямів криміналістичних досліджень та наближення їх до європейських стандартів. Підтвердженням прогресивних тенденцій у розвитку криміналістики є її розгляд в системі юридичних наук. Слід зазначити, що інтенсивно розвиваються всі розділи криміналістики, виникають нові напрями, теорії та вчення.

Використання криміналістичних знань у кримінальному судочинстві здійснюється на різних стадіях процесу. З метою підвищення ефективності та якості діяльності судових і правоохоронних органів здійснюється судова реформа в Україні, яка спрямована на суттєву реорганізацію чинних судових та правоохоронних органів, внесення змін у їх структуру й функціональну направленість. З інтенсивним науково-технічним прогресом сучасного суспільства відбувається коригування криміналістичних знань. Інформатизація, комп'ютеризація та автоматизація привела до «технологізації» криміналістики, розробки й впровадження інформаційних,

цифрових, телекомунікаційних технологій. Сучасний стан та тенденції розвитку криміналістики в Україні свідчать про необхідність та можливість запровадження міжнародного експертного досвіду, зокрема експертних установ Європейського Союзу.

Звернемо увагу на те, що активне впровадження міжнародних стандартів у судово-експертне забезпечення правосуддя, завершення акредитації судово-експертних установ в Україні та здійснення стандартизації безпосередньо напрямів експертних досліджень відповідно до міжнародних стандартів, дозволить покращити роботу експертних служб.

Впровадження міжнародних стандартів, на нашу думку, буде сприяти перш за все підвищенню надійності судових доказів шляхом встановлення узгоджених методів роботи, що дозволить експертним лабораторіям України та Європейського Союзу полегшити спільну діяльність. Також, буде сприяти обміну досвідом – результатами експертних досліджень та іншою інформацією, що в свою чергу дозволить підвищити ефективність розслідування та розкриття злочинів, в тому числі злочинів, які мають міждержавний характер. Окремо слід зазначити, про можливість створення та спільного використання баз даних (відбитків пальців рук, фотозображень обличь), які будуть відповідати єдиним стандартам.

Висновки до розділу 2

1. Проаналізовано методи та прийоми збирання матеріалів відеозапису в кримінальному провадженні. Реалізація завдань криміналістики на сучасному етапі передбачає подальше використання матеріалів відеозапису систем відеоспостереження.

2. Сформульовано висновок, що розроблення перспективних напрямів криміналістики сприятиме оптимізації розслідування кримінальних

правопорушень, зменшенню кількості помилок правосуддя, покращить криміногенну ситуацію в державі.

3. Констатовано, що відеоспостереження є невід'ємною частиною життя суспільства й роботи установ на всіх рівнях, починаючи від контролю транспортної мережі, лікарень, музеїв і закінчуючи широкомасштабним забезпеченням безпеки.

Постійно розширюється мережа місць застосування систем відеоспостереження з функціоналом відеоаналітики й відеоаналізу. Крім систем безпеки, відеоаналіз стрімко впроваджують і в інших напрямках (детектор підрахунку об'єктів спостереження; детектор розподілу людей з побудови теплових зон; детектор визначення скупчення людей), наявність цих модулів дає змогу розширити можливості системи відеоспостереження з виявлення ймовірних інцидентів.

4. Встановлено, що системи відеоспостереження ефективні за різних умов застосування. Їм притаманні гнучкість і можливість розширення інтелектуальних рішень. Інтелектуальні камери безпеки допомагають виявити проблеми миттєво, дозволяючи персоналу служб безпеки зосередити увагу на завданнях щодо вжиття невідкладних заходів.

5. Ідентифікація особи за ознаками її зовнішності за матеріалами відеозапису є складним процесом, у якому можуть бути задіяні різні носії інформації, різні суб'єкти ідентифікації. Виокремлено такі завдання, що потребують невідкладного виконання: 1) необхідно адаптувати методи оцінювання інформативності й достовірності відображення ознак зовнішнього вигляду людини, зображених на нових носіях портретної інформації, до практики виконання портретних досліджень на сучасному етапі та підготувати відповідні методичні рекомендації для експертів; 2) вирішити питання щодо розроблення спеціалізованих програмних засобів для ідентифікації особи за матеріалами відеозапису.

6. Оптимізація процесу ідентифікації особи за матеріалами відеозапису неможлива без урахування досягнень науково-технічного прогресу. Одним із

напрямів удосконалення використання матеріалів відеозапису під час розслідування кримінальних правопорушень є активне запровадження цифрових технологій у процесі збирання та накопичення баз відеозаписів, що будуть сприяти можливості пошуку зображень осіб, які цікавлять правоохоронні органи, а також наповнення та використання баз відеозаписів із зображеннями правопорушників, що підвищить імовірність ідентифікації за ними особи.

7. У зв'язку зі стрімким розвитком науки та сучасних технологій відеозаписи й інші електронні носії відіграють важливу роль у процесі встановлення особи та під час здійснення розслідування правопорушень. Відеозапис має вагомі переваги, оскільки містить достовірну, повну, переконливу фіксацію особи, відповідних подій, дає змогу надалі проводити діагностичні й ідентифікаційні дослідження.

8. Проаналізовано основні підходи щодо розуміння поняття зовнішності особи, її ознак і властивостей, а також факторів, що впливають на достовірність та повноту їхнього відображення в матеріалах відеозапису. Акцентовано увагу на використанні засобів відеофіксації, зокрема Національною поліцією України, та його значенні для ототожнення особи за ознаками зовнішності.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВІДЕОЗАПИСУ

3.1. Методика ідентифікації особи за матеріалами відеозапису під час проведення судових експертиз

Фотопортрети та кадри відеозапису є об'єктивними носіями інформації про зовнішній вигляд людини, що відображають його відповідно до законів оптики та перспективи, точно передають форму, розміри й інші ознаки елементів зовнішності [72, с. 9].

Судові експерти підрозділів системи МВС (відділів, секторів) досліджень у сфері інформаційних технологій ДНДЕКЦ МВС України й обласних НДЕКЦ МВС України проводять судові портретні експертизи під час розслідування кримінальних правопорушень та експертні дослідження для фізичних і юридичних осіб.

Із практичною метою в кожному виді експертиз відносно певних об'єктів і для реалізації визначених ідентифікаційних, діагностичних, ситуаційних завдань розробляють методики.

На кінець 2020 року на сайті Міністерства юстиції України в Реєстрі методик проведення судових експертиз зареєстровано 1167 методик, серед яких одна стосується портретної експертизи, а саме Методика ідентифікації особи за ознаками зовнішності за матеріальними зображеннями, передбачає ототожнення особи за фотографією (розроблена в 2013 році експертами МВС).

Під час розроблення рекомендацій для експертної практики, зазначала Н. І. Клименко, судова експертологія використовує і трансформує такі знання, за допомогою яких оптимізується впровадження спеціальних знань у судочинство [65].

І. В. Постіка розглядає спеціальні знання з огляду на інтереси кримінального судочинства та зазначає, що вони сприяють виявленню, фіксації, вилученню і дослідженню доказів [66].

Процедура залучення експерта суворо регламентована, а результатом його процесуальної діяльності є висновок, який належить до джерел доказів (ч. 2 ст. 84 КПК України). Статті 69, 242, 243, 332 КПК України визначають умови й порядок проведення експертизи, коли для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні наукові та інші спеціальні знання.

На думку К. О. Чаплинського, спеціальні знання сприяють повному та швидкому розкриттю і розслідуванню злочинів [67].

У дисертації «Теоретичні основи експертного забезпечення досудового розслідування» І. В. Пиріг доводить, що основними видами експертного забезпечення досудового розслідування є науково-методичне, організаційно-правове й інформаційно-технічне. Науково-методичне забезпечення, на думку автора, охоплює розроблення та впровадження в практику положень загальної теорії експертної діяльності; теорії судової експертизи, зокрема розроблення і вдосконалення методик експертних досліджень [68].

На думку М. В. Щербаковського, судова експертиза – багатозначне поняття, яке в практичному аспекті означає судово-експертну діяльність, науковому – галузь знань, процесуальному – джерело доказів, у доказуванні – засіб доказування, гносеологічному – особливий вид дослідження, правозастосовному – процес і результати застосування спеціальних знань [80].

Експертиза значно підвищує надійність і доказову силу зібраних у справі матеріалів, а висновки експертів як джерело доказів забезпечують встановлення об'єктивної істини [81, С. 344].

Саме тому на посадах судових експертів повинні працювати висококваліфіковані працівники, які постійно вдосконалюють свої знання [82].

У криміналістиці є різні підходи до визначення структури тактики проведення судових експертиз. Зокрема, призначення та проведення експертизи передбачає такі етапи:

- 1) збирання необхідних матеріалів (отримання зразків для експертизи);
- 2) залучення експерта (вибір експертної установи або експерта, винесення постанови слідчим чи прокурором про залучення експерта, проведення експертиз або ухвали суду чи слідчого судді про доручення проведення експертизи), формулювання питань експерту;
- 3) проведення експертних досліджень;
- 4) надання висновку експертом з питань, які поставлені перед ним сторонами кримінального провадження, слідчим суддею чи судом.

Під методикою розуміється сукупність способів, методів, прийомів для систематичного, послідовного, більш доцільного проведення якої-небудь роботи. Тактика проведення судової експертизи, як зазначають охоплює такі етапи: підготовка та призначення експертизи, проведення експертного дослідження, оцінка висновку експерта .

І. В. Пиріг пропонує вирізняти тактику залучення експерта як окремої слідчої (розшукової) дії, виокремлюючи класичні три етапи: підготовчий (прийняття рішення про проведення експертизи, вибір експертного закладу або приватного експерта, визначення виду експертизи та предмета дослідження, визначення черговості призначення експертиз щодо одних і тих самих об'єктів, вибір часу призначення експертизи), робочий (вибір об'єктів для проведення експертизи (зокрема зразків і проб), отримання ухвали слідчого судді на проведення експертизи) і заключний (визначення кола осіб, які можуть бути присутніми під час проведення експертизи, направлення постанови й необхідних матеріалів до експертної установи) [68].

На нашу думку, слід розглядати підготовку та призначення судової експертизи, безпосередньо проведення судової експертизи, а також оцінку висновку експерта та його використання в кримінальному провадженні в комплексі. Підготовка та призначення відповідної судової експертизи має на

меті створення сприятливих умов для проведення експертного дослідження згідно зі встановленими й апробованими методиками, отримання об'єктивного висновку, який може бути використано як доказ у конкретному кримінальному провадженні. Тож усі ці етапи є частиною єдиного цілого – проведення судової експертизи в кримінальному провадженні.

Тому потребують висвітлення особливості кожного з етапів тактики проведення портретної експертизи за матеріалами відеозапису: підготовка та призначення портретної експертизи за матеріалами відеозапису, проведення портретної експертизи й оформлення висновку експерта, оцінка висновку експерта слідчим, судом і його використання в кримінальному провадженні.

Визначення особливостей такого етапу тактики проведення судових експертиз, як їх підготовка та призначення, має важливе практичне значення. Від того, наскільки обґрунтованим буде рішення про необхідність призначення портретної експертизи за матеріалами відеозапису та належно організована підготовка до проведення цієї експертизи, залежить її результат.

Судову експертизу слід розглядати як організаційно-тактичну діяльність слідчого, що охоплює: збирання необхідних матеріалів, вибір моменту призначення експертизи, визначення предмета судової експертизи, формулювання запитань експерту, вибір експертної установи або експерта. Орган досудового розслідування повинен організаційно й тактично правильно підготуватися до призначення експертизи для того, щоб експерт міг максимально повно і в стислий термін дати висновок з питань, поставлених перед ним. Тож матеріали, надані експертові для дослідження, мають бути достатні за кількістю та якістю. Усі речові докази й відібрані зразки, призначені для експертного дослідження, необхідно процесуально оформити й відповідно упакувати. Увагу слід зосередити на формулюванні запитань, що ставлять перед експертом. Вони не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта. Питання необхідно формулювати ясно й чітко. Для уточнення питань і визначення обсягу матеріалів, необхідних для проведення експертизи, можна скористатися допомогою експерта. Тобто під

час проведення експертиз слідчий загалом виконує організаційну та контрольну функції.

Підготовка та призначення портретної експертизи за матеріалами відеозапису передбачають насамперед аналіз наявних матеріалів кримінального провадження, конкретних слідчих ситуацій і прийняття рішення про те, що за таких ситуацій необхідним є залучення експерта.

Загальною підставою призначення експертизи є потреба в спеціальних знаннях. Результатом використання спеціальних знань є отримання необхідної інформації. Підставою для проведення судової експертизи є постанова (ухвала) суду в кримінальних, цивільних, адміністративних і господарських справах, підстава для проведення дослідження – письмова заява фізичних або юридичних осіб (як одного з виду послуг).

Згідно з ч. 1 ст. 242 КПК України, основною підставою проведення експертизи, зокрема портретної за матеріалами відеозапису, є те, що для з'ясування обставин, які мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. У відомчих нормативно-правових актах МВС України й Експертної служби МВС України, які визначають порядок проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС України, зазначено, що підставою для проведення експертиз відповідно до чинного законодавства є процесуальний документ (постанова, ухвала) про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), або письмове звернення потерпілого чи сторони захисту кримінального провадження, у якому обов'язково зазначають реквізити, перелік питань, поставлених експерту, а також об'єкти, що підлягають дослідженню.

Портретна експертиза є одним із видів криміналістичних експертиз, яку проводять з метою ідентифікації особи за ознаками зовнішності за матеріальними зображеннями, зафіксованими у вигляді об'єктивних зображень на різних носіях, з використанням спеціальних методів і прийомів дослідження [72, с. 7].

З появою нових носіїв портретної інформації в цифровій формі: файлів із зображенням особи, відеозаписів з камер спостереження та камер телефонів, кадрів з банкоматів, роздруківки кадрів відеозаписів необхідно для вирішення експертних завдань розробляти новітні методичні рекомендації.

Необхідно враховувати наявність певних особливостей відображення особи на відеозаписах, серед яких необхідно відмітити наступні: відображення обличчя людини у відеозаписі доволі часто в ракурсі зверху вниз, у ряді випадків на відеозаписах відображенні силуети фігур або їх обличчя досить часто закриті маскою, людина не часто відображається крупним планом,

При дослідженні цифрових зображень необхідно враховувати вплив технологій на відтворення ознак зовнішності, а саме, функціонально-технічних характеристик апаратури для відеозапису: роздільної здатності, куту огляду камери, оптичним спотворенням., а також розміщенню особи в кадрі. Експертові, як правило, надходить диск або карта-пам'яті з записом в електронній формі. Сучасні програмні засоби дозволяють здійснювати певні маніпуляції із зображеннями, а саме: покращувати умови зіставлення зображень, змінювати контраст та масштаб, здійснювати поворот на необхідний кут, працювати з фрагментами зображення. Здійснювати відбір кадрів відеозапису, на яких найбільш інформативно відобразились певні ознаки особи. Також використовувати прийом накладення зображень одне на одне, що дозволяє найбільш повно здійснити співставлення зображень.

Досить часто вирішуються діагностичні завдання за відеозаписами, де експертом встановлюються розмірні характеристики людей, що зафіксовані на відеозаписі. Метою експертизи є вирішення питання: одна чи різні особи зображені на представлених фотокартках або інших об'єктивних зображеннях зовнішнього вигляду людини.

Об'єктами дослідження є:

– фотокартки (спеціальні, документальні, художні тощо);

- кіно- і відеозапис (використовують окремі кадри як статичний матеріал, що несе інформацію про зовнішні ознаки особи).

- цифрові зображення;

- типографські й інші репродукції, зокрема виготовлені за допомогою сканувальних пристроїв.

Об'єкти експертизи поділяють на дві групи: досліджувані – об'єкти, що підлягають дослідженню (на яких необхідно встановити особу, здійснити її ідентифікацію), і порівняльні, які надають як порівняльні зразки зовнішності особи, що може бути зафіксована на відеозаписі.

До порівняльних об'єктів належать:

- об'єкти, що відображають ознаки, які однотипні з ознаками основного об'єкта;

- зіставні об'єкти (з однаковим вираженням однотипних ознак);

- незіставні (з відсутністю або викривленням однотипних ознак);

- вільні (не пов'язані з розслідуваною подією);

- експериментальні (отримані в безпосередньому зв'язку з розслідуваною подією і вивченням об'єкта з дотриманням певних умов) [72, с. 8–9].

До об'єктів експертизи встановлено такі вимоги:

- порівнюваність – наявність й однакове відображення однотипних елементів та їх ознак на об'єктах, які порівнюють. Особи, зображені на фотознімках (відеозаписах), які порівнюють, мають бути приблизно одного віку та знаходитися в однаковому положенні щодо фотокамери й освітлення;

- якісність – знімки чіткі, задовільної контрастності, відображають усі дрібні елементи й особливості обличчя особи;

- достовірність – фотознімки, відеозаписи, вилучені й направлені на експертизу з дотриманням усіх процесуальних норм і правил, що виключають їх підміну, підробку, плутанину в назві [72].

Порівняльними матеріалами для ідентифікації особи за фотознімком або матеріалами відеозапису можуть бути достовірні фотокартки чи

відеозаписи цієї особи (любительські, професійні, а також експериментальні). Доцільно, щоб серед порівняльних зразків були фотокартки особи, близькі до досліджуваної за часом зйомки, приблизно одного віку та ракурсом обличчя особи.

Вибір виду судової експертизи залежить від запитань, що виносять на дослідження: чи то портретна експертиза, чи то комплексна експертиза (портретна й фототехнічна) тощо. Вирішуючи питання про вибір виду судової експертизи одразу, паралельно визначають час призначення портретної експертизи за матеріалами відеозапису, а також черговість її призначення, порівняно з іншими судовими експертизами, з розрахунком, щоб об'єкти дослідження не було пошкоджено й вони залишилися придатними для іншого виду експертних досліджень.

Поряд із тим під час підготовки та призначення портретної експертизи за матеріалами відеозапису вирішують питання про перелік об'єктів дослідження. Зокрема, слід визначитися, які відеозаписи та фотозображення необхідно представити експертові для дослідження, у якій кількості, чи потрібні зразки для порівняльного дослідження (які саме, скільки, за який проміжок часу). Також встановлюють, чи потрібно надати експертові апаратуру, якою проводили відеозапис, матеріали кримінального провадження (протоколи обшуків, оглядів, висновки судових експертів тощо).

Проведення консультацій слідчих з експертами на стадії підготовки та призначення портретної експертизи дають змогу ефективніше виконати портретну експертизу за матеріалами відеозапису, унаслідок чого буде отримано повні відповіді на поставлені перед експертом питання.

Об'єкти дослідження та порівняльний матеріал подають до судово-експертної установи в упакуванні, що забезпечує їх збереження від несанкціонованого доступу, і засвідчують в установленому законодавством порядку. Зокрема, на кожній упаковці повинен бути напис із вказівкою щодо

виду об'єкта, кількості, дати, засвідчений підписами слідчого та понятих, печаткою органу розслідування.

В. В. Копча зазначає, що експертне дослідження є послідовним процесом, який передбачає такі стадії: 1) попереднє дослідження доказів, під час якого експерт ознайомлюється з постановою (ухвалою) про призначення експертизи; з'ясовує завдання та обсяг майбутніх досліджень; оглядає об'єкти дослідження, визначаючи їх відповідність предмету й завданням експертизи, а також їх достатність, визначає придатність для дослідження; висуває експертні версії та складає план дослідження (або ж заявляє клопотання про надання додаткових матеріалів, зразків, або складає мотивоване повідомлення про неможливість проведення експертизи); 2) роздільне дослідження, у процесі якого виявляють, фіксують, детально досліджують і аналізують властивості (ознаки) об'єктів дослідження; 3) порівняльне дослідження проводять з метою порівняння властивостей та ознак досліджуваних об'єктів; 4) оцінювання результатів і формулювання висновків полягає в тому, що експерт на основі оцінки всієї сукупності загальних й окремих ознак, виявлених у процесі аналізу та порівняння, складає висновок, який власне є стислою аргументованою відповіддю на запитання, які було перед ним поставлено [73, с. 107–114].

На стадії попереднього дослідження експерт отримує початкову інформацію, яка є основою для подальшого дослідження. На початковій стадії попереднього дослідження судовий експерт ознайомлюється з наданими йому матеріалами, зокрема перевіряє їх відповідність переліку, зазначеному в супровідному листі, ознайомлюється з їх змістом, перевіряє обсяг наданих для дослідження об'єктів та їх відповідність поставленим на вирішення питанням. Увагу зосереджує на перевірці стану та способу упаковки об'єктів, зокрема порівняльних об'єктів (зразків), дослідження, а також стану й загальних властивостей останніх, про що обов'язково необхідно зазначити у висновку експерта, а також зафіксувати за допомогою методів судової фотографії.

Ознайомившись зі змістом та обсягом направлених матеріалів експертизи, судовий експерт з'ясовує мету дослідження з огляду на поставлені перед ним на вирішення питань; формує загальне уявлення про досліджувані об'єкти, їх ознаки; вирішує питання про достатність наданих для дослідження матеріалів; планує експертне дослідження; обирає методику проведення судової експертизи й відповідно до неї визначає необхідний комплекс методів дослідження, послідовність їх застосування; вивчає питання необхідності порушення клопотань щодо надання додаткових матеріалів і зразків [75].

Після стадії попереднього дослідження судовий експерт проводить усебічне й повне вивчення властивостей та ознак досліджуваних об'єктів – стадія роздільного дослідження [75].

Під час порівняльного дослідження встановлюють тотожність осіб. Ознаки об'єкта, що відобразилися в зображенні особи, порівнюють з ознаками особи в наданих на дослідження зразках зовнішності особи. Ознаки, за якими встановлюють якісну визначеність об'єкта, називають ідентифікаційними. Поділяють ідентифікаційні ознаки на загальні й окремі. Загальні – описують об'єкт загалом і властиві родам, видам і групам. Збіг загальних ознак засвідчує, що розшукуваний об'єкт належить до цього виду, роду або групи. Схожий висновок хоч і не доводить тотожності, однак дає змогу констатувати приналежність розшукуваного об'єкта до цієї групи. Слушно зазначають дослідники, що висновок про встановлення групової належності має істотне значення в процесі розслідування, звужуючи коло пошуку [78].

У ч. 1 ст. 101 КПК України визначено, що висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень і зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи. Експерт дає висновок від власного імені й несе за

нього особисту відповідальність. Висновок експерта як підсумковий документ є логічним завершенням проведення дослідження.

Для наочності до висновку додають ілюстративну таблицю, що ілюструє використані методи й отримані результати.

Згідно з відомчими нормативно-правовими актами, які визначають порядок проведення судових експертиз, висновок експерта складають з обов'язковим зазначенням його реквізитів (найменування документа, дата, номер складання висновку, категорія експертизи (додаткова, повторна, комісійна, комплексна), виду експертизи (за галуззю знань) і трьох частин: вступу, дослідження та висновків [25;32;34;35]. Додатки до висновку експерта мають наскрізну з висновком порядкову нумерацію сторінок. Загальний підсумок формулюють так, щоб він містив стислий огляд кожного з висновків, з якими можна детальніше ознайомитися в тексті висновку.

Здійснивши аналіз наукових і нормативно-правових джерел, що визначають питання організації, проведення та оформлення результатів судових експертиз, зокрема портретної експертизи, можна виокремити такі особливості оформлення результатів експертного дослідження:

1. Вступна частина повинна містити довідкову інформацію про те, коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта) та на якій підставі була проведена експертиза; справу, за якою її призначено; попередження експерта про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку за ст. 384 КК України або за відмову від надання висновку за ст. 385 КК України; перелік об'єктів дослідження (зокрема зразків) дослідження, спосіб доставки й вид їх упаковки; перелік запитань, що були поставлені експертові; направлені клопотання експерта про надання додаткових матеріалів, дата надходження додаткових матеріалів або відомостей про наслідки розгляду клопотання; обставини справи, які мають значення для надання висновку, з обов'язковим зазначенням джерела їх отримання; проведення первинної (попередньої)

експертизи (експертиз – у разі проведення додаткових або повторних експертиз); матеріали, які були використані експертом (нормативні акти, методики, рекомендована науково-технічна та довідкова література, інші інформаційні джерела); наявність чи відсутність дозволу від ініціатора на повне або часткове знищення об'єкта дослідження або зміну його стану чи властивостей, дані про порушене клопотання щодо надання відповідного дозволу та стан його задоволення; використані технічні засоби .

2. У дослідній частині здійснюють докладний опис проведених досліджень, зокрема методів, застосованих у дослідженні, отриманих результатів та їх експертної оцінки. Зокрема, зазначають відомості про стан досліджуваних об'єктів (їх загальні й окремі ознаки, наявність ознак впливу освітлення на них); методи, засоби й умови дослідження; кількість експериментів; результати та способи їх фіксації; основні ознаки та властивості порівняльних матеріалів; перебіг порівняльного дослідження.

Крім того, у зазначеній частині висновку експерта зазначають посилання на ілюстрації, додатки, а також здійснюють експертну оцінку результатів дослідження. У разі неможливості вирішити поставлені перед експертом питання зазначають причини, з яких їх не вирішували.

Якщо під час проведення експертизи або експертного дослідження експерт виявить факти або відомості, що мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не ставили запитання, експерт має право зазначити про них у своєму висновку.

У разі призначення комплексної експертизи необхідно під час оформлення висновку зазначити відомості про рух об'єктів дослідження та первісне упакування.

У заключній частині викладають висновки за результатами дослідження у вигляді обґрунтованих відповідей на поставлені запитання в послідовності, що визначена у вступній частині. На кожне з поставлених запитань має бути надано відповідь по суті або зазначено, з яких причин неможливо його вирішити. Якщо заключний висновок не може бути

сформульовано в стислій формі, допустимими є посилання на результати досліджень, що викладені в дослідній частині .

Необхідно використовувати ілюстрування отриманих результатів, які наочно відображають стан наданих об'єктів та їх упаковки; процес дослідження; установлені конкретні властивості (ознаки) зовнішності осіб на відеозаписах; ознаки об'єктів дослідження, що збігаються або різняться, з розміткою та без розмітки; упакування об'єктів експертного провадження після його завершення. Отже, етап проведення портретної експертизи за матеріалами відеозапису відображає визначений приписами закону й методикою проведення судової портретної експертизи алгоритм дій судового експерта під час проведення експертного дослідження з метою отримання обґрунтованих відповідей на питання стосовно ідентифікації особи (осіб).

Важливу роль відіграє послідовна й детальна фіксація всього процесу експертного дослідження, отриманих результатів (як проміжних, так і кінцевих) та їх оцінювання, що повинна знайти своє відображення у висновку експерта.

Висновки експертів згідно з кримінальним процесуальним законодавством України є процесуальними джерелами доказів. Це фактичні дані, отримані в передбаченому КПК України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд встановлюють наявність чи відсутність фактів й обставин, що мають значення для кримінального провадження і підлягають доказуванню. Слідчий і суд не обмежують свою діяльність виключно збиранням доказів, а здійснюють їх перевірку й оцінювання.

Відповідно до ст. 101 КПК України, висновок експерта є докладним описом проведених експертом досліджень і сформованих за їх результатами висновків, відповідей на запитання, що поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

Доказове значення експертизи залежить від повноти висновку, аргументованості, а також сприймання його учасниками процесу.

Відповідно до ст. 94 КПК України, оцінка такого доказу, як висновок експерта, полягає в тому, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють його з позицій належності, допустимості, достовірності, а в сукупності з іншими зібраними доказами – з погляду достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. Жоден доказ, зокрема висновок експерта, не має наперед встановленої сили [25].

Портретну експертизу слід проводити з дотриманням вимог законодавства, що регулює суспільні відносини у сфері реалізації судово-експертної діяльності, з використанням сучасних методів і засобів дослідження, які атестовані та пройшли державну реєстрацію. Проводити експертизу повинен виключно атестований судовий експерт державної судово-експертної установи відповідної кваліфікації.

Тільки за дотримання зазначених умов висновок експерта буде належним і допустимим як доказ.

Слід зазначити, що судову портретну експертизу проводять з метою ідентифікації особи за ознаками зовнішності за матеріальними зображеннями, зафіксованими у вигляді матеріалів відеозапису з використанням спеціальних методів і прийомів дослідження. Коли формують запитання портретної експертизи, обов'язково слід чітко зазначати часовий період відеозапису, на якому зафіксовано особу й ознаки зовнішності (прикмети) особи, зображення якої підлягає дослідженню.

Орієнтовний перелік вирішуваних запитань:

1. Чи зображена на представлених фотокартках і відеозаписі (зазначають індивідуальні ознаки особи) одна й та сама особа?
2. Чи зображена на фотокартці особа, зображення якої надано як зразки?
3. Одна чи різні особи зображені на даних фотокартках (відеозаписах)?

4. Чи зображена на фотокартці невідомого трупа особа, фотокартки чи відеозапис якої надано як зразки?

5. Чи є серед осіб, зображених на груповій фотокартці, особа, фотографія/відеозапис якої представлено як зразки?

Відповідно до п. 1.2.14 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, комплексною є експертиза, яку проводять із застосуванням спеціальних знань різних галузей науки, техніки або інших спеціальних знань (різних напрямів у межах однієї галузі знань) для вирішення одного спільного (інтеграційного) завдання (питання). До проведення таких експертиз залучають як експертів експертних установ, так і фахівців установ та служб (підрозділів), інших фахівців, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах.

Методика ідентифікації особи за матеріалами відеозапису передбачає такі стадії:

- попереднє дослідження;
- роздільне дослідження;
- порівняльне дослідження;
- експертний експеримент (за необхідності);
- оцінювання результатів дослідження.

На стадії попереднього дослідження вивчають умови відображення ознак, визначають придатність зображення для вирішення поставлених питань; на цій основі визначають методи, прийоми та засоби подальшого дослідження, а також алгоритм виконання дослідження.

Стадія роздільного дослідження передбачає вивчення зображення окремих елементів зовнішності, встановлюють ознаки цих елементів та їх якість, що притаманні об'єктам, які порівнюють. Формулюють попередній висновок про придатність чи непридатність зображення особи для порівняльного портретного дослідження.

На етапі порівняльного дослідження з огляду на дані попереднього дослідження порівнюють виявлені ознаки зовнішності, визначають сутність

збігів і відмінностей. Може бути використано методи зіставлення, суміщення та накладення, які виконують за допомогою графічного редактора.

На стадії оцінювання результатів дослідження проводять аналіз ознак, що збігаються або різняться, формують висновок.

Структура зовнішнього вигляду людини охоплює комплекс елементів, які створюють систему, окремі її частини можуть бути виділені під час вивчення. Елемент – це невід’ємна (у системі, за наявних можливостей) частина складних предметів, процесів, явищ, про що свідчать сучасна наука і практика, відносний характер простого й складного.

Передумовами наукового використання інформації про зовнішній вигляд людини в криміналістиці з метою розшуку та встановлення особи є зовнішні властивості людини, що мають криміналістичне значення та сприяють криміналістичній ідентифікації, головними умовами є такі властивості ознак зовнішності: відносна стійкість, індивідуальність і відображуваність.

Індивідуальність як відмінність зовнішності людини від інших осіб визначають значною кількістю ознак та їх складністю. Завдяки значній кількості ознак у кожної людини є можливість виокремити певну людину з маси інших людей та ідентифікувати за допомогою цих ознак [55].

Стійкість зовнішнього вигляду людини означає можливість, попри зміни в часі, встановити конкретну особу. Зовнішність людини, як і будь-який матеріальний об’єкт, зазнає змін протягом існування, проте її зміна не перешкоджає ототожненню людини за зовнішніми ознаками, адже закономірності таких змін відомі.

Зовнішність людини визначають як систему елементів (окремих частин), які можна виокремити під час візуального вивчення та які утворюють індивідуальну сукупність, притаманну конкретній людині.

Ознаки зовнішності – це характерні елементи зовнішнього образу людини або окремих його частин. Зрідка трапляються зовнішні ознаки, які є відхиленнями від норми або аномаліями, що називають особливими

прикметами. Вони можуть бути набутими або вродженими. Наприклад, до вроджених належать кульгавість, сухорукість, до набутих – каліцтва, помітні наслідки травм.

Кожній людині притаманний комплекс індивідуальних, суттєвих, стійких ознак зовнішності, який відрізняє її від інших.

Систему ознак зовнішності людини традиційно розглядають за певною класифікацією. Поширеною є така класифікація ознак зовнішності:

- загальнофізичні – характеризують людину загалом (стать, антропологічний тип, вік, тип статури);
- анатомічні – характеризують зовнішню будову голови, тулуба, кінцівок;
- функціональні – вияви життєдіяльності людини (постава, хода, жести, жестикуляція, міміка, артикуляція, голос, мовлення, звички);
- супутні – предмети або частини одягу, дрібні речі або їх частини [77].

Наприклад, міміка виражає емоції людини, і психологи встановили, що до 80 % комунікацій відбувається невербальними засобами (за допомогою жестів, поглядів тощо), а лише 20–40 % інформації передають вербальними засобами. Людина не здатна підробляти такі імпульси, тому вважається, що невербальні засоби можуть відображати навіть більше, ніж вербальні, особливі ознаки, притаманні людині.

Під час ідентифікації особи враховують властивості зовнішності людини, а саме: індивідуальність, відносну стійкість і рефлексорність, що дають змогу не лише достовірно та повно сприймати, виокремлювати, фіксувати та відтворювати, а й ідентифікувати людину за ознаками зовнішності, що сприяє встановленню істини в розслідуванні злочинів.

Першочергову роль під час ідентифікації особи людини мають анатомічні елементи зовнішнього вигляду: великі (голова, тулуб, кінцівки), а також середні та дрібні елементи (брови, очі, ніс, підборіддя, вушні раковини тощо), які мають такі ознаки: форма (контур, конфігурація), величина;

взаєморозміщення; колір (тон); кількість; наявність (або відсутність); ступінь симетрії (асиметрії); ступінь вираженості; особливості.

Однак слід зазначити, що на достовірності відображення зовнішності людини на відеокадрах може позначатися комплекс чинників, які експертові необхідно враховувати під час аналізу ознак елементів зовнішнього вигляду, а саме:

- чинники, пов’язані безпосередньо з процесом фото- та відеозйомки (умови зйомки, зокрема вид і характер освітлення, положення голови й тіла людини, оптичні, технічні характеристики фото- та відеоапаратури, властивості фото- й відеоносіїв, особливості технологічних процесів під час виготовлення твердих копій);
- масштаб зображення обличчя особи відносно всього зображення;
- чинники, пов’язані зі станом зовнішності особи (косметичне оформлення зовнішнього вигляду – макіяж, мімічні зміни, можливість хірургічного втручання, штучні зміни зовнішності без хірургічних втручань);
- чинники, пов’язані з умовами використання та зберігання носіїв фото- та відеоінформації (тривале зберігання, оригінал чи копія, низька роздільна здатність відеокадру чи цифрового зображення).

Оцінка достовірності виявлених чинників сприятиме об’єктивному процесу криміналістичної ідентифікації людини за ознаками зовнішності під час проведення портретної експертизи за матеріалами відеозапису.

Аналіз практики застосування матеріалів відеозапису з метою встановлення особи здійснено на основі певних критеріїв, вибір яких обумовлений кількісними та якісними показниками відеоінформації, де зафіксовано зображення особи у вигляді повної, обмеженої, часткової та фрагментарної інформації.

Повна інформація передбачає високоякісну (на рівні сигналітичної фотографії) відеозйомку людини за достатнього освітлення, у повний зріст у статиці (нерухомо) і динаміці (у русі), портретну відеозйомку в спокійному

стані. Під час такої відеозйомки максимально повно відобразиться комплекс ідентифікаційних ознак, притаманний особі.

Обмежена інформація передбачає відеозйомку людини в повний зріст у статиці й динаміці, портретну відеозйомку, виконану тільки в статиці або тільки в динаміці, тобто неповну. Обмеження інформації може відбуватися через умови відеозйомки, час її проведення, положення та масштаб особи в кадрі тощо. У матеріалах відеозапису відображається обмежений комплекс ідентифікаційних ознак зовнішності, які можуть бути використані для експертної ідентифікації лише за певних умов можливості порівняльного дослідження.

Часткова інформація – це інформація про зріст людини, статуру в статиці й динаміці. Особа може частково відображатися внаслідок ракурсу відеозйомки (зйомка збоку і ззаду), камуфлювання особи головним убором, одягом (капюшон, шарф), маскою тощо. На такому відеозаписі може бракувати достатнього для ідентифікації комплексу ознак.

Фрагментарна інформація містить окремі фрагменти, що характеризують зовнішність людини. Наприклад, на відеозапису відображені фігура, постава, хода людини або тільки частина її зовнішності й елементи жестикуляції.

Матеріали відеозапису є джерелом інформації про зовнішній вигляд людини. Їх можна розділити на групи: отримані внаслідок слідчих (розшукових) дій; отримані під час проведення оперативно-розшукових заходів; виготовлені громадянами з метою документування злочинної діяльності (відеозаписи з камер спостереження, відеореєстраторів, камер телефонів); отримані з метою фіксації будь-яких корпоративних або особистих обставин (аматорська відеозйомка, відеоролики типу «Stories» тощо).

Матеріали відеозапису, отримані під час проведення слідчих (розшукових) дій, відповідно до спеціальних вимог й умов зйомки, містять повну інформацію, здебільшого високоякісне зображення людини в статиці

та динаміці (близько 90 %). Крім того, ці матеріали вирізняються тим, що розмір зображення особи на них переважно великий і займає $1/5$ – $1/6$ площі кадру.

У матеріалах відеозапису, отриманих під час оперативно-розшукових заходів, розмір зображення особи може становити орієнтовно $1/15$ – $1/20$ площі кадру. Цей різновид матеріалів відеозапису, що відображають протиправну діяльність, може бути результатом або спланованого оперативного заходу, або події, що має несподіваний розвиток (масові заходи) та характеризуються стрімким перебігом подій (швидким переміщенням об'єктів зйомки та виходом з кадру). Такі відеоматеріали можуть містити обмежену або часткову інформацію. В окремих випадках, передусім за недостатнього освітлення або відеозйомки об'єкта зі значної відстані, структура відео не завжди дає змогу точно визначити якісні ознаки зовнішнього вигляду, можуть втрачатися дрібні деталі зовнішності особи (зморшки, дефекти шкірного покриву тощо). За наявності задовільних технічних умов у матеріалах відеозапису можуть відображатися особливості зовнішності, які необхідні для достовірного ототожнення.

Під час порівняння зображення особи в матеріалах відеозапису із зображенням на фотокартці коло ідентифікаційних ознак обмежується здебільшого анатомічними й супутніми ознаками, що зафіксовані на фотокартках.

Під час порівняння зображення особи в матеріалах відеозапису – досліджуваних і зразках (наданих у вигляді відеозапису) – можливо ідентифікувати особу також за її функціональними ознаками – за поставою, мімікою, артикуляцією, побутовими звичками.

Також пропонується проводити ідентифікацію за ходою [60].

До переваг фіксації зображення особи в матеріалах відеозапису слід віднести можливість використання декількох зображень особи на різних стоп-кадрах, на яких максимально чітко та якісно зафіксовано ознаки

зовнішності, наявність найповнішої інформації про анатомічні ознаки (наприклад, зображення особи в профіль й анфас).

Достатня якість відеозображення, належний розмір особи в площі кадру за достатньої якості зображення, оптимального освітлення, без «камуфльованого» одягу дають змогу проводити ідентифікаційні дослідження зображень осіб на матеріалах відеозапису.

Стадія попереднього дослідження. Виконання експертизи починається з вивчення походження відеозапису (такі відомості відображено в постанові про призначення експертизи). З'ясовують обставини справи, обстановку відеозйомки, достовірність поданих на експертизу об'єктів.

Поінформованість експерта про ситуацію, у якій постала необхідність призначення експертизи, допомагає з'ясовувати та в разі потреби уточнити питання. У процесі експертизи можна ставити й вирішувати додаткові запитання.

Робота експерта на підготовчій стадії передбачає такі етапи:

1) ознайомчий:

– вивчення постанови слідчого;

– ознайомлення з досліджуваними матеріалами відеозапису та зразками для порівняльного дослідження, проведення їх експертного огляду (перевірка наявності й стану упаковки, ознак порушення її цілісності, відповідність об'єктів за кількістю та найменуванням, зазначеним у постанові (ухвалі) про призначення експертизи). Водночас вивчають питання, поставлені перед експертом (чи співвідносяться вони за кількістю та найменуванням із представленими об'єктами, чи не виходять вони за межі компетенції експерта). Обов'язковою умовою, якою повинні керуватися слідчі під час призначення судово-портретної експертизи, є правильно сформульоване питання із зазначенням конкретного проміжку часу, у який зображена на матеріалах особа, зовнішність якої підлягає дослідженню, тощо);

– направлення запитів і клопотань, якщо поданих експерту матеріалів недостатньо для вирішення поставлених питань або у постанові (ухвалі) про

призначення портретної експертизи немає дозволу на застосування руйнівних методів (за наявності такої необхідності);

- виокремлення порівняльних зразків (непридатність для проведення експертного дослідження, брак достовірної інформації про походження тощо);

2) етап попереднього дослідження:

- попереднє дослідження зовнішнього вигляду людини, зображеної на відеозаписі, визначення придатності матеріалів для дослідження;

- підготовка відеозображень для проведення подальшого роздільного та порівняльного досліджень.

Наприклад, формулювання питання може бути таким: «Одна чи різні особи зображені на відеозаписі з назвою файлу XXXX, вилученому під час огляду місця події в службовому приміщенні, розташованому за адресою: XXXXX, чоловік, що стоїть у синій сорочці, у проміжок часу з 21:00:15 до 21:02:10, і на фотозображенні гр. Миколайчука І. І., представлені на оптичному диску CD-R Verbatim 700 MB з написом «Відеозпис ОМП»?».

У постанові (ухвалі) про призначення експертизи слідчим (судом) в обов'язковому порядку має бути зазначено джерело походження матеріалів відеозапису, що має важливе значення для оцінювання їх достовірності, а також стислий опис матеріалів, де відображено зовнішній вигляд досліджуваної особи. Поінформованість експерта про ситуацію, у якій постала необхідність призначення портретної експертизи, допомагає усвідомити й уточнити питання, зазначені в постанові (ухвалі), поставити і вирішити в процесі експертизи додаткові питання. Експерт може виключити окремі порівняльні матеріали з експертного дослідження в разі відсутності достовірної інформації щодо їх походження.

Якщо недостатньо наданих порівняльних зразків, експерт направляє клопотання щодо надання додаткових зразків, у зв'язку з чим виконання експертизи призупиняють.

У постанові слідчого (ухвалі суду) про призначення портретної експертизи слід вказувати відомості про наявність в осіб, зовнішність яких підлягає дослідженню, родичів-близнюків, а також про перенесені хірургічні й косметичні операції.

На етапі попереднього дослідження зазначають носій (компакт-диск, картка SD, флеш-накопичувач, MiniDV), на якому міститься відеозапис із зафіксованими особами, зовнішність яких необхідно досліджувати. Тип носія описують за допомогою спеціальної термінології. Використовуючи вкладку «Властивості», необхідно вказувати такі загальні характеристики:

а) в описі типу носія відеозапису: вид (компакт-диск, картка SD, флеш-накопичувач, MiniDV тощо); інформацію про фірму-виробника, обсяг носія; маркувальні номерні позначення (за наявності); видимі зовнішні пошкодження (подряпини, потертості, тріщини);

б) в описі відеофайлу: найменування відеофайлу; формат відеофайлу (AVI, MP4, Quick Time тощо); розмір; дату створення та змінення; тривалість відеозапису або його фрагмента; ширину й висоту кадру; колірні характеристики.

Після опису носія, на якому знаходяться досліджувані матеріали відеозапису, необхідно детально описати їх вміст (папки та файли). Під час опису папок і файлів можна робити скриншоти екрана комп'ютера. Іноді доцільно використовувати певну програму для відображення (відновлення) прихованих файлів (папок), наявних на знімному носії, представленому на експертизу.

Попереднє дослідження відеозображень на підготовчій стадії експертного дослідження проводять з метою з'ясування можливостей проведення достовірної криміналістичної ідентифікації людини за ознаками зовнішності, а також для проведення аналізу дії різних факторів, що можуть впливати на якість зображення та зовнішність особи.

Посилену увагу на етапі попереднього дослідження необхідно спрямовувати на:

- порівнянність досліджуваних відеозображень зовнішнього вигляду людини та зразків для порівняльного дослідження (порівнянними є об'єкти, на яких порівнювані особи відображені в аналогічному ракурсі й близьких вікових періодах);

- умови відображення елементів зовнішності на відеозаписі (положення, освітлення особи, стан зовнішності, вираз обличчя тощо);

- якість досліджуваного й порівняльного відеоматеріалу (ступінь різкості, контрастності зображення тощо).

Після опису наявних на певному носії файлів і папок слід описати кожне відеозображення з детальним зазначенням певних факторів, за яких здійснювали відеозйомку людини, що підлягає дослідженню (місце зйомки: вулиця або приміщення; характер й умови освітлення, ракурс і дистанція зйомки; люди: їх дії та вираз міміки, анатомічні та функціональні елементи зовнішності, що відобразилися на відеозаписі, на підставі чого можна буде дійти висновку про придатність (обмежену придатність щодо конкретної особи) або непридатність зображення особи в матеріалі відеозапису для ідентифікації людини за ознаками зовнішності).

Найістотнішою є втрата інформації під час фотографування відеопортрета безпосередньо з екрана монітора. На таких матеріальних копіях передають без спотворення лише найбільші елементи зовнішності та їхні ознаки: висота, форма, ступінь повноти, співвідношення висоти й ширини, а також особливості особи загалом; форма, висота й ширина чола; довжина брів; розташування очних щілин; колір очей; ступінь виступання вилиць та їх особливості; висота й випинання носа; контур і виступання спинки носа; положення крил носа; загальне виступання губ; висота верхньої губи; положення нижньої губи, висота підборіддя; положення вушних раковин, форма та положення потилиці; висота шиї.

Знімки, отримані шляхом фотографування стоп-кадру відеозапису з екрану монітора, найменш придатні для ідентифікації особи за ознаками

зовнішності, достовірно не відображають ознаки елементів зовнішності, тому що спостерігаються перспективні викривлення.

Якщо на експертизу надійшли матеріали відеозапису у форматі, який не дозволяє здійснити їх перегляд, слідчий має надати відеозапис з відповідною програмою для її відтворення на комп'ютері (наприклад, Clip Player).

Після завершення попереднього дослідження зовнішнього вигляду людини, відображеної на відеозаписі й на порівняльних зразках, коли експерт визнає матеріали придатними для проведення подальшого роздільного та порівняльного досліджень, необхідно зробити стоп-кадри з матеріалів відеозапису та збільшені зображення особи, що підлягає дослідженню, тобто виготовити репродукцію зображення особи, яку ототожнюють, у масштабі, необхідному для проведення портретної експертизи.

Експерт самостійно обирає кадр (або декілька кадрів) відеозапису, де, на його думку, найбільш інформативно й без спотворень зафіксовано певну ознаку елемента зовнішності. Допустимою є «вибірка» елементів зовнішнього вигляду з різних кадрів, на яких якість зображення певного елемента вища (наприклад, один фрагмент зображення, що містить носогубну частину обличчя, а інший – вушні раковини).

Статичні кадри, отримані з відеозапису, відповідно до методики проведення судово-портретної експертизи, можуть обробляти за допомогою програми Adobe Photoshop (або схожої) і приводити до одного масштабу за допомогою таких вимірювань залежно від ракурсу: відстань між центрами зіниць очей; відстань між верхньою лобною і нижньою підборідною точками; відстань між центром зіниці ока й кутом.

У разі надходження значної кількості об'єктів, для зручності проведення подальшого роздільного та порівняльного досліджень представлені об'єкти доцільно умовно пронумерувати (залежно від кількості об'єктів, придатних для ідентифікації).

Під час дослідження матеріалів відеозапису необхідно встановити:

- загальну характеристику відеозапису (колір, роздільну здатність, розмір файлу, контрастність, різкість, тривалість);
- оцінити придатність матеріалів для виконання ідентифікаційних і діагностичних завдань;
- встановити вид (штучне, природне, змішане) і характер освітлення (спрямоване, розсіяне), положення джерел світла відносно об'єкта зйомки;
- вивчити композиційну побудову зображення особи (у весь зріст, погрудне тощо);
- визначити розмір зображення особи на відеозаписі (відносно масштабу кадру загалом);
- з'ясувати можливість порівняльності зображень на відеозаписі (досліджуваного та наданого зразків).

Оцінювання придатності чи непридатності зображення для проведення подальшого дослідження має враховувати: кількість і якість ознак зовнішності, що відобразилися; ракурс об'єктів; вік особи на вигляд і мімічні зміни; наявність викривлень і шумів на зображенні.

До ознак, що можуть свідчити про викривлення зображення, належать: розмитість контурів, шум (зерно); нерівномірний розподіл яскравості полем зображення; порушення колірного балансу; перспективні спотворення (передусім викривлення на краях зображень).

Частину спотворень може бути усунено в процесі експертного дослідження – оптимізацією контрасту та яскравості, обробкою шумів, виділенням контурів.

На завершальній стадії зображення зберігають в аналогічному форматі. Об'єкти повинні бути порівнянні за розмірами, тональністю, контрастністю.

За допомогою інструменту виміру (графічного редактора) визначають відстань між центрами зіниць для двох (або декількох) зображень або іншими відстанями, що дають змогу підготувати зображення до порівняльного дослідження.

Встановлення цих відстаней визначає коефіцієнт масштабування. Приведення зображення до одного масштабу можуть здійснювати, використавши прийом накладення зображень або за допомогою команди «Розмір зображення» (Image Size).

У разі необхідності повороту досліджуваного об'єкта на зображенні здійснюють його обертання в необхідному напрямку за допомогою команди «Зображення» («Обертання зображення»). Обертання зображення можливо здійснювати на фіксований (180° , 90°) або довільний кут. Обертання зображення (за винятком масштабування) проводять окремо для кожного досліджуваного зображення. Усі виявлені характеристики зображень і портретні характеристики особи на кожному зображенні заносять у зведену таблицю, що містить опис кожного елементу зовнішності особи. У разі неможливості встановити ознаки окремих елементів, про це також зазначають у таблиці.

Під час аналізу зображення особи в матеріалах відеозапису необхідно встановити:

- позу особи (положення тіла й різних його частин);
- положення відеокамери під час зйомки (попереду, збоку, зверху, знизу тощо);
- визначення розміру особи відносно кадру відеозапису;
- положення голови особи (за необхідності – й інших частин тіла) щодо відеокамери (нахил вперед, назад тощо);
- розміщення особи в момент відеозйомки в кадрі (у центрі, близько до краю кадру).

Основні ознаки копіювання відеозапису:

- перешкоди відеосигналу у вигляді сітки, смуг, муару; імпульсні перешкоди у вигляді темних (світлих) спалахів; флуктуаційні або широкосмугові перешкоди;
- спотворення тимчасового масштабу відеосигналу, що впливають на розмірні параметри зображення;

- випадання відеосигналу, тобто часткова втрата відеоінформації;
- зменшення різкості та контрастності зображення;
- зміна кольоровості (зниження насиченості кольору, зникнення кольору тощо).

Копії матеріалів відеозаписів із зафіксованими зображеннями зовнішності людини мають знижену якість зображення. Також можуть виникати:

- розмірні відхилення файлу від файлу оригіналу відеозапису;
- з'являються розмитість і нерізкість зображення;
- відбувається часткова втрата інформації про ознаки зовнішності особи (можлива зміна кольору волоссяного та шкірного покривів, кольору очей, розмитість контурів).

Для ідентифікації особи з використанням відеозапису необхідно використовувати оригінали відеозаписів; за необхідності здійснювати запит щодо надання саме оригіналу відеозапису на дослідження.

Від того, наскільки експерт ретельно поставився до вирішення окреслених питань на підготовчій стадії судово-портретної експертизи за матеріалами відеозапису, будуть залежати результати подальшого роздільного та порівняльного досліджень.

Після завершення попереднього дослідження зображень особи в матеріалах відеозапису, коли експерт визнає його придатним для проведення порівняльного ідентифікаційного дослідження, необхідно зробити стоп-кадри з матеріалів відеозапису із зображеннями особи, які надалі будуть використовувати під час дослідження зображення особи.

Основним завданням роздільного дослідження є виокремлення на стоп-кадрах з матеріалів відеозапису зображення особи, на яких найбільш якісно відображено ознаки зовнішності. Виокремлюють якісні (описові) і кількісні (вимірювальні) ознаки.

За роздільного дослідження зображення особи на відеозаписі вивчають анатомічні ознаки, зокрема: форму, величину (відносну), положення, колір,

кількість однойменних елементів (зморшки, родимки тощо), наявність (відсутність) елементів, ступінь симетрії парних елементів, їх вираз.

Важлива особливість роздільного дослідження зображення особи в матеріалах відеозапису полягає в аналізі рис зовнішності з огляду на їх різний стан під час відеозйомки. Зазначене обумовлено тим, що контури, форма, величина, ступінь вираження і симетрія рухомих рис обличчя безпосередньо залежать від виразу обличчя та мімічних змін. Істотний вплив на вираз обличчя чинять різні емоції (емоційні стани) в момент відеофіксації об'єкта. Найпростішим загальним почуттям і переживанням людини відповідає певний, з певними індивідуальними відхиленнями, вираз обличчя. Будь-яке емоційне вираження створюється зміною форми, розмірів і відносного положення деяких рис зовнішності, а також утворенням, посиленням, ослабленням або усуненням ямок, складок, зморшок особи. Зміни розглядають щодо нормальних (звичних, постійних) контурів, форм, розмірів тощо.

Зміни відбуваються переважно в зоні очей і рота, а також у прилеглих до них ділянках обличчя особи. У низці випадків потрібно враховувати й інші можливі причини зміни стану рис зовнішності.

Оскільки на відеозапису особа, що підлягає ідентифікації, у більшості випадків зафіксована в динаміці, експерт має можливість проаналізувати емоційний стан, у якому перебувала людина.

Досліджуючи схожі відеоматеріали, експерт повинен вибрати ті кадри, де, на його думку, обличчя (вираз обличчя, ознаки зовнішності) не зазнало мімічного спотворення. Експерт може підсумовувати окремо взяті ознаки з різних кадрів однієї відеограми й складати їх в єдиний образ.

За загальними правилами, достовірність відображення на відеозаписах кількісних і якісних характеристик залежить від таких умов:

- якість відеозапису (відеопортрета);
- розташування зображення на площі кадрів відеограми;
- дистанція відеозйомки й відповідний розмір фіксованої особи;

- положення відеозаписувальної апаратури щодо особи (ракурс відеозйомки);
- положення особи (голови) людини в момент її відеозйомки;
- технічні характеристики відеозаписувальної та відеовідтворювальної апаратури;
- формат відеозапису;
- технічні характеристики відеоплівки;
- особливості матеріальної копії, отриманої з відеокадру (відеограми).

Усі ці умови експерт повинен урахувати в процесі роздільного дослідження відеопортрета.

Роздільне дослідження відеозапису проводять переважно відповідно до загальної методики портретної ідентифікації особи, тобто виокремлюють комплекс групових й індивідуальних ознак.

Після завершення роздільного дослідження складають робочу таблицю – розробку, у якій, крім опису виявлених ознак, зазначають і їх характеристику.

Результати роздільного дослідження об'єктивують подальше порівняльне дослідження зображення особи в матеріалах відеозапису.

Стадія порівняльного дослідження. На стадії порівняльного дослідження відеопортрети порівнюють за ознаками зовнішності, виокремленими під час роздільного дослідження, з метою визначення їх збігу або розбіжності [72].

Особливість порівняльного дослідження відеопортрета полягає в можливості активного використання різних методів дослідження портретних зображень.

До традиційних методів порівняння належать [75, с. 104–110]:

- методи зіставлення (6 методів);
- візуальне зіставлення за ознаками зовнішності (з подальшою розміткою ознак);
- зіставлення з використанням масок;

- зіставлення за допомогою накладання координатних сіток;
- зіставлення відносних величин;
- зіставлення на біологічну асиметрію;
- зіставлення за допомогою аплікацій;
- методи суміщення (2 методи);
- методи накладання (2 методи).

Необхідно акцентувати на доцільності використання методу накладення зображень по вертикальній (медіальній) площині під час порівняльного дослідження зображень особи, що зафіксовані у відеозаписах. Причому таке накладення можливе не тільки для зображень особи в положенні анфас, а й за будь-якого положення та повороту голови. Найбільш наочним у цьому випадку є метод накладення зображень, зафіксованих на двох різних кадрах (напівкадрах). Можна «послабити» або «посилити» зображення так, щоб було видно обидва порівнюваних зображення, а також третє зображення, яке отримують унаслідок накладення.

Зазначені методи наочні, використання їх під час дослідження може підтвердити схожість або відмінність зовнішності осіб, що досліджуються.

Необхідно враховувати, що збіги ознак зовнішності можуть бути достовірними, закономірними або випадковими, зумовленими незвичайним виразом обличчя в момент відеозйомки, різним освітленням, ракурсом тощо.

Збіг і відмінність ознак зовнішності, відображених на порівнюваних матеріальних копіях відеопортрета, можна констатувати тільки в безперечних випадках. За будь-яких сумнівів щодо збігу або розбіжності ознак елементів зовнішності використовувати такі характеристики для доказування тотожності або відсутності тотожності не можна.

Можливі такі різновиди висновків за результатами виконаного порівняльного дослідження:

- 1) категорично позитивний висновок (висновок про тотожність осіб);
- 2) категорично негативний висновок (висновок про нетотожність осіб);

3) імовірно позитивний висновок (у разі встановлення збігу ознак зовнішності);

4) імовірно негативний висновок (у разі встановлення відмінностей ознак зовнішності);

5) висновок про неможливість вирішення питання [72].

Також можна виокремити висновок про встановлення сталої сукупності групових ознак зовнішності, встановлення їх збігу або відмінності (наприклад, статура, зріст, антропологічний тип тощо); імовірний висновок про збіг осіб за груповими ознаками зовнішності; імовірний висновок про відмінність осіб за груповими ознаками зовнішності.

У разі необхідності додатково доцільно дослідити вплив певних чинників під час відеозйомки на зображення особи шляхом проведення стадії експертного експерименту під час ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. Передусім у разі недостатності зразків зовнішності підозрюваної особи бажано застосовувати цю стадію дослідження.

Експеримент (від лат. *experimentum*, *experior* – випробовую) – вивчення, дослідження явищ і процесів шляхом їх моделювання, відтворення. У Великому тлумачному словнику української мови зазначено, що експеримент – це один з основних методів наукового дослідження, у якому вивчення явищ відбувається за допомогою вибраних або штучно створених умов [6, с. 340].

Експеримент відрізняється від спостереження наявністю взаємодії з досліджуваним об'єктом. Здебільшого експеримент проводять у межах наукового дослідження, він слугує для перевірки гіпотези, встановлення причиново-наслідкових зв'язків між явищами.

Моделювання, слушно зазначає Т. В. Волощук [73], полягає в заміні реального об'єкта пізнання моделлю, яку досліджують, а одержані результати інтерпретують (переносять) на реальний об'єкт вивчення.

Крім того, під час експертного експерименту в процесі портретної експертизи слід дотримуватися меж компетенції експерта. Згідно з ч. 4 ст. 69

КПК України, експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи.

Експертний експеримент проводять у таких випадках:

- у разі необхідності підтвердження припущення або перевірки припущення щодо механізму утворення зображення, для з'ясування можливості впливу будь-яких явищ на конкретне зображення особи у відеозаписі (умови освітлення, положення особи);

- для отримання порівняльного матеріалу (зразків зовнішності особи під час відеозапису за певних умов і на чітко визначеній апаратурі (здебільшого тій, що здійснювала оригінальний відеозапис).

Експертний експеримент буде більш наочним і переконливим, якщо міститиме висновок, а в окремих випадках він може бути «вирішальною умовою дослідження під час проведення експертизи» [72].

Слід зазначити про наявність певних факторів, які погіршують якість відеозаписів (малий масштаб зображення, недостатнє освітлення, наявність перспективних спотворень, що можуть бути обумовлені положенням відеокамери тощо), які ускладнюють дослідження, позначаються на достовірності результатів проведення порівняльного дослідження.

Отже, потреба проведення експертного експерименту зумовлена насамперед необхідністю підготовки порівняльних зразків, які відповідають умовам фіксування зображення особи у відеозаписах, що надійшли на дослідження.

Залучення методу моделювання також буде доцільно під час здійснення експертного експерименту (наприклад, відеозапису особи, яку підозрюють, з дотриманням аналогічних умов, зокрема саме тією відеокамерою).

Експеримент завжди передбачає мету, яка формується з поставлених перед експертом завдань, і версії, що висуває експерт, на перевірку якої, зрештою, і спрямовано експеримент. Крім цієї загальної мети, є низка спеціальних завдань:

- 1) встановлення конкретного факту та причинового зв'язку між фактами, явищами, що могли впливати на зображення особи;
- 2) з'ясування механізму утворення та встановлення механізму події;
- 3) отримання зразків для порівняльного дослідження з дотриманням умов події (наприклад, певні умови освітлення, одяг особи тощо);
- 4) вивчення властивостей об'єкта (ознак зовнішності особи);
- 5) встановлення особливих ознак (властивостей), притаманних досліджуваному об'єкту, що підлягають вивченню під час експертизи;
- 6) встановлення можливості (або неможливості) вчинення певних дій у конкретних умовах, зокрема умов технічного характеру (наприклад, з дотриманням певних умов освітлення запис особи на певну відеокамеру за аналогічних умов).

Запропонований алгоритм дій пропонується для виконання портретної експертизи зображень осіб, зафіксованих у матеріалах відеозапису.

Експертна практика регламентування проведення експерименту так само, як й експертного дослідження загалом, найчастіше зводиться до ситуаційних умов (залежно від умов, за яких об'єкт був зафіксований на відеозаписі).

Здебільшого виокремлюють три основні етапи експерименту: підготовчий, етап виконання (безпосередньо експеримент) та етап оцінювання результатів експерименту.

На наш погляд, загальна методика проведення експертного експерименту має охоплювати такі етапи:

- підготовча стадія, що забезпечує організаційні аспекти дій;
- стадія чіткого визначення умов дослідження;
- стадія детального дослідження, збирання інформації для побудови інформаційної моделі об'єкта дослідження (вивчення загальних та окремих ознак об'єкта);
- заключна стадія, що забезпечує прийняття підсумкового рішення, досягнення кінцевої мети діяльності.

На практиці ж забезпечити організаційно-управлінські аспекти, що охоплюють: здатність дослідника до аналізу, синтезу, правильного вибору та використання методів дослідження, планування та проведення необхідних експериментів з метою отримання певних результатів і вміння інтерпретувати їх, – можливо лише після отримання відповідної інформації, побудови на її основі експертної версії та планування проведення експертного експерименту, що передбачає планування організаційно-технічних заходів.

З огляду на те, що на початковому, підготовчому етапі так само застосовують експертний експеримент і під час виконання завдань усіх рівнів і видів експертиз, вважаємо за необхідне здійснити аналіз наявної в розпорядженні експерта вихідної інформації про об'єкти дослідження (ознаки зовнішності, можливий вплив зовнішніх факторів тощо), визначити й чітко сформулювати завдання, що є основою будь-якого експерименту, зокрема й експертного, оскільки вони впливають на вибір напрямку, засобів і методів для досягнення кінцевого результату дослідження та виконання поставлених завдань; побудувати експертні версії (гіпотези) про можливі шляхи виконання завдань експертного експерименту відповідно до його мети, прогнозувати наслідки. На основі висунутих версій експерт також може визначити необхідні для встановлення передбачуваних наслідків методи й засоби дослідження, окреслювати фактори (основні та другорядні характеристики), які впливають на точність і послідовність одержаних результатів експерименту, усунути випадкові чинники, що можуть позначатися на формулюванні висновку.

На підставі визначених версій необхідно спланувати програму проведення експериментальних дій з обов'язковим урахуванням умов їх проведення та вибором оптимальної послідовності дій експериментатора (експерта). Слід ураховувати, що умови, порядок, способи й технічні засоби забезпечення проведення експерименту та фіксації його процесу й результатів, а також умови, що гарантують безпеку експерта й довколишніх

осіб у процесі проведення дослідів, визначають залежно від поставлених перед експертом завдань, і що більше факторів буде включено в апіорний розгляд, то нижчою є ймовірність необґрунтованої дискримінації будь-якої значущої змінної.

Отже, необхідно зважати на основні умови проведення експертного експерименту, до яких належать такі: відповідність умовам відтворюваного факту; неодноразовість проведення експериментальних дій; безпосереднє спостереження за варіаціями відтворення, облік змінності характеру експериментальних зображень під впливом певних факторів і в разі встановлення тотожності з отриманими зразками для порівняльного дослідження.

На наш погляд, цей список можна доповнити такою умовою, як вибір способів контролю за проведенням експерименту.

На етапі безпосереднього проведення експерименту, відповідно до раніше розробленого експертом плану проведення експерименту, проводять послідовне експериментування за різних умов, створюючи (за необхідності) модель, з якої здійснюють усі експериментальні дії. На цьому етапі обирають й обґрунтовують методи наукового дослідження та контролю якості виконання дослідження, обробки й аналізу отриманих експериментальних даних, фіксації отриманих результатів. З метою підтвердження чи спростування отриманих результатів усі дослідні дії можуть бути повторені експертом за змінених умов. Заклучний етап проведення експерименту – оцінювання результатів проведеного експерименту та формулювання висновків. На цьому етапі експерт на основі законів і категорій логіки здійснює узагальнення, кількісний та якісний аналіз, обробку отриманих під час експерименту даних, виявляє закономірності формування проміжних й остаточних результатів, а також визначає достовірність виявлених під час експерименту причиново-наслідкових зв'язків.

Аналіз та оцінювання отриманих результатів дають підстави для висновку, чи досягнуто мети дослідження, чи підтверджено експертну

гіпотезу. Це один з найважливіших і найскладніших етапів експертного експерименту, оскільки, оцінюючи та зіставляючи отримані результати експерименту з висунутою версією (версіями), експерт виявляє можливі помилки та приймає рішення про їх усунення або про проведення додаткових експериментів.

Отже, матеріали відеозапису під час встановлення особи, зафіксованої в цих матеріалах, можуть і повинні бути об'єктами експертного криміналістичного дослідження. Необхідність такого дослідження підтверджено потребами слідчої, судової та експертної практики, що неодноразово засвідчували вчені і практики на різних семінарах і нарадах, присвячених цій проблемі.

Наступний етап – *оцінювання результатів дослідження*. Оцінка отриманих результатів роздільного та порівняльного дослідження впливає на формування висновку експерта про тотожність або відмінність порівнюваних осіб. Оцінювання ознак, що збігаються, полягає у встановленні сталості, індивідуальності їх комплексу.

Особливість портретної криміналістичної ідентифікації зображення особи в матеріалах відеозапису на цьому етапі полягає в тому, що визначені для порівняння функціональні ознаки не мають підрахованої ідентифікаційної значущості. Експертові самостійно, у кожному конкретному випадку виявлення ознаки, необхідно вирішити, чи індивідуальні виокремлені функціональні ознаки притаманні особі на відеозапису.

Ступінь індивідуальності зовнішнього вигляду оцінюють за всім комплексом ознак, що збігаються. За результатами оцінювання необхідно вирішити, чи достатній цей комплекс для висновку.

Комплекс можна вважати індивідуальним, коли за повного збігу анатомічних, функціональних і супутніх ознак людини повністю збігаються й особливі ознаки зовнішності (родимки, шрами, татуювання)

Ідентифікаційний комплекс формують якісні й кількісні ознаки, які слід представити у вигляді відповідних таблиць.

Щодо функціональних ознак зауважимо, що кожную з них треба проілюструвати на покадровій відеограмі із зазначенням усіх характеристик елемента. Слід також використовувати метод накладення зображення, який наочно демонструє збіг ознак.

У деяких випадках дослідження особи в повний зріст, що міститься на матеріалах відеозапису, рекомендується скласти детальну схему, яка відображатиме характеристики зросту, повноти, одягу, фігури, постави й ходи.

Можливості використання комп'ютерних технологій для дослідження зображень людей у матеріалах відеозапису. Ідентифікація особи за матеріалами відеозапису за допомогою комп'ютера безпосередньо пов'язана з апаратними засобами управління, введення та оцифрування відеозапису. Останніми роками в практиці виконання портретної експертизи використовують матеріали відеозаписів у цифровому вигляді.

Оскільки на експертизу надходять зображення на різних носіях (фотокартки, кіно-, відеозаписи, зокрема цифрові – FDD, CD, DVD, HDD тощо), використання комп'ютерних засобів дає змогу перевести нецифрові зображення в цифрову форму й записати їх у певному форматі. Для запису зображень у цифрову форму використовують пристрої та програмне забезпечення, що виконують аналого-цифрове перетворення (наприклад, магнітофон і відеоредактор для комп'ютерного монтажу «Pinnacle studio»).

Дослідження відеозаписів здійснюють за допомогою комп'ютера в межах використання графічних редакторів як загального призначення (наприклад, Windows Media Player, Media Player Classic-Homecinema, VLC media Player, GOM Player, KMP Player, Adobe Photoshop, Corel Draw, Point), так і спеціального (Vegas Movie Studio тощо).

Графічні редактори дають змогу виконувати такі дії:

- досліджувати властивості матеріалу відеозапису (якість, тривалість, формат);
- робити стоп-кадри з матеріалу відеозапису з обраним зображенням;
- здійснювати кадрування;
- здійснювати редагування яскравості, контрастності зображення;
- застосовувати різні «фільтри» з метою покращення якості зображення;
- проводити заміри певних частин зображення;
- корегувати прозорість зображень;
- виконувати порівняльне дослідження спеціальними методами (візуальне зіставлення, накладення, суміщення, маскування тощо);
- отримувати зображення з подальшим приведенням їх до одного масштабу;
- здійснювати підготовку ілюстративного матеріалу;
- роздруковувати ілюстрації.

Під час переведення зображень з однієї форми в іншу не повинні бути втрачені ідентифікаційні ознаки, відображені на досліджуваному об'єкті, і дрібні деталі елементів обличчя людини, що визначаються насамперед просторовим і напівтоновим (кількістю півтонів) роздільним розширенням.

На точність передачі півтонів впливає діапазон значень яскравості, який задають двома параметрами: максимальною кількістю градацій яскравості й максимальним значенням яскравості (світлочутливості). Для проведення візуального дослідження необхідні 256 напівтонів. Для зменшення фонового шуму можна використовувати віднімання зображення фонового шуму від зображення об'єкта з фоновим шумом. Для посилення відображених деталей проводять сумування (прийомом складання) зображень.

Відеозаписи, утворені за допомогою камери смартфона, планшета, також підлягають дослідженню. У разі наявності певної нечіткості, ознак

«нестабільності» зображення можливо покращувати/стабілізувати якість відеозапису за допомогою спеціального програмного забезпечення.

Застосування можливостей графічного редактора Adobe Photoshop. Графічний редактор Adobe Photoshop нині слугує інструментом, за допомогою якого проводять портретне дослідження.

Аналітичне дослідження передбачає роздільне та порівняльне дослідження. На стадії роздільного дослідження два (або кілька) зображення по чергово вивчають незалежно один від одного. Виявляють елементи зовнішності, оцінюють достовірність їх відображення та стійкість відібраних ознак.

За результатами роздільного дослідження складають зведену таблицю, у яку заносять елементи зовнішності, ознаки та їх відображення на кожному із зображень. В окремій графі позначають збіг або розбіжність. Опис однойменних ознак рекомендують проводити за методикою, прийнятою під час криміналістичного вивчення зовнішності людини.

Після проведення роздільного дослідження проводять порівняльне дослідження. Щоб провести комп'ютерне порівняння, необхідно мати не менше ніж два зображення облич. Порівнянні зображення відкривають у графічному редакторі одночасно у двох різних вікнах.

Зіставлення зображень проводять візуально під час їх розміщення в різних вікнах або в одному вікні. Зіставлення в різних вікнах дає змогу порівнювати як все зображення цілком, так і його окремі фрагменти. Зображення на екрані монітора повинні бути в одному масштабі. Зіставлення в одному вікні проводять для невеликих фрагментів зображень.

До стандартного набору графічних редакторів належать операції з проведення нескладних кількісних вимірів. Вони можуть бути корисні для зіставлення розмірних характеристик об'єктів дослідження. Можуть замірювати як лінійні, так і кутові величини. Цю операцію проводить експерт вручну. Площина зображення має форму координатної: на краях зображення

знаходяться дві лінійні шкали. За ними визначають положення курсора «миші».

Інструментарій програми дає змогу виконати точне вимірювання відрізків на зображенні (файлі).

Під час проведення вимірювань необхідно дотримуватися таких рекомендацій:

- вимірювання проводять між точно визначеною кількістю точок;
- вимірювання не проводять, якщо точки не є чіткими й видимими (закриті іншими об'єктами або знаходяться в тіні);
- вимірювання повторюють кілька разів, щоб виключити помилки в розставлянні точок;
- результати вимірів усереднюють (обчислюють середнє арифметичне значення).

Описаний підхід дає змогу виконувати дії відповідно до методики портретної ідентифікації за допомогою програмних засобів.

Для профілактики експертних помилок під час дослідження цифрових фотографічних зображень у межах проведення судових портретних експертиз необхідно встановити оригінальність таких зображень, якщо вони надані як порівняльні матеріали для судово-експертного дослідження. Увагу слід зосередити на цифрових зображеннях, якщо їх вилучено з акаунтів у соціальних мережах. Зберігаючи зображення за допомогою таких додатків, як Photoshop або Gimp, користувачі вносять вищий потенційний рівень помилок. Недоліком полягає в тому, що ці інструменти стають причиною внесення ненавмисної модифікації, яка може повністю або частково змінити зовнішність особи (ознаки зовнішності). Окремо слід спрямувати увагу на встановлення прямого чи дзеркального зображення особи, яке досліджують.

У разі надання зображень особи з акаунтів у соціальних мережах можливою є наявність фактів маніпуляції з фотокартками безпосередньо в додатку й різноманітних програмах, що надають можливість цілком змінити зовнішність особи.

Задля запобігання виникненню експертних помилок пропонуємо вдосконалити перелік вимог до фотокарток і матеріалів відеозапису, що надають для проведення судової портретної експертизи як порівняльні зразки, здійснювати первинне тестування цифрових фотографічних зображень та відеозаписів на їх оригінальність, що сприятиме зниженню імовірності експертної помилки.

3.2. Перспективи застосування програмно-технічних комплексів та автоматизованих робочих місць для ідентифікації особи за матеріалами відеозапису в органах виконавчої влади (на прикладах ДНДЕКЦ МВС України й ДМС України)

Останніми роками в діяльність правоохоронних органів інтенсивно впроваджують новітні інформаційні технології. Цей процес сприяє підвищенню ефективності використання інформації про зовнішність людини. Нові технічні рішення, такі як комп'ютерні апаратно-програмні комплекси, сучасна відео- та фотоапаратура, сприяють використанню матеріалів відеозапису під час проведення криміналістичної ідентифікації особи за ознаками зовнішності за відеокадрами.

Досягнення науково-технічного прогресу надають можливість їх відтворювати, моделювати, накопичувати, аналізувати, зберігати, відтворювати й здійснювати обмін значними обсягами інформації.

Майже в кожній сфері діяльності людини використовують науково-технічні засоби, програмно-технічні комплекси й автоматизовані робочі місця. Для впровадження в кримінально-процесуальну діяльність нових науково-технічних засобів необхідна правова регламентація.

В. Г. Гончаренко визначає такі принципи допустимості використання науково-технічних засобів: вимога законності, наукової обґрунтованості й імовірності [85].

Використання даних природних, технічних наук, технічних засобів у кримінальному судочинстві повинно відповідати вимогам законності, етики, наукової спроможності й доцільності .

Науково-технічні засоби повинні бути науково спроможними й ефективними. В судовому дослідженні, на відміну від будь-якої іншої діяльності, кожен факт має бути доведений, обґрунтований. Експерт може завіряти, що він довіряє технічному засобу, що в інших галузях діяльності цей технічний засіб успішно застосовують, однак це не переконує учасників кримінального процесу в тому, що використано справді науковий засіб дослідження

Цей принцип надзвичайно важливий у зв'язку з постійним поповненням арсеналу науково-технічних засобів, які застосовують у правоохоронній діяльності.

Специфіка роботи з криміналістичною інформацією висуває низку вимог до науково-технічних засобів: вони повинні забезпечувати об'єктивність і якість виконання завдань. Тому для ефективного використання сучасних науково-технічних засобів у діяльності правоохоронних органів необхідне досконале знання їх можливостей і принципу дії, що дасть змогу одержувати об'єктивні результати за умов дотримання кримінально-процесуального законодавства.

Під час використання науково-технічних засобів слід дотримуватися принципу охорони прав і законних інтересів особи. Принцип законних інтересів особи ґрунтується на вимогах Конституції України, Загальної декларації прав людини, Європейської конвенції про захист прав людини й основоположних свобод.

Найпоширенішим методом перевірки та встановлення особи є зіставлення зовнішності особи (обличчя) на фотокартках і відеозаписах із фото в документах (паспорт, водійські права, тощо).

Системи біометрії функціонують в експертно-криміналістичних службах країн Європейського Союзу, Сполучених Штатах Америки, також у

системах безпеки (наприклад, для верифікації співробітників), у банківській сфері (для запобігання шахрайським операціям), у споживчому секторі (для здійснення платежів у реальному часі).

Важливою складовою фотопортретного ідентифікаційного дослідження є оцінювання виявлених збігів і розбіжностей в ознаках зовнішності й оцінювання достатності комплексу цих ознак для категоричного висновку експерта. Поряд із традиційними, останніми роками з метою об'єктивізації оцінювальних критеріїв використовують математичні та ймовірнісно-статистичні методи визначення частоти трапляння й ідентифікаційної значущості ознак зовнішності людини.

Автоматизовані інформаційно-пошукові комплекси для ідентифікації особи мають, на наш погляд, забезпечувати можливість введення, накопичування та автоматизованого пошуку такої невербальної інформації. Вона своєю чергою може бути представлена в автоматизованій системі як у текстовому вигляді, так і шляхом накопичення та ведення фото- й відеокolleкцій.

Запровадження програмно-технічних комплексів, автоматизованих робочих місць для ідентифікації особи з експертним програмним забезпеченням, яке проводило б первинне тестування цифрових фотографічних зображень щодо їх оригінальності та відсутності внесення змін буде сприяти уникненню експертних помилок.

Базовим принципом інтелектуальної системи відеоспостереження є відеоаналітика – технологія, що ґрунтується на методах й алгоритмах розпізнавання образів та обробки зображення, автоматизованого збирання даних за результатами аналізу відеопотоку. Таке обладнання без участі людини здатне виявити й відстежити в реальному часі задані цілі (автомобіль, група людей), потенційно небезпечні ситуації (задимлення, загорання, несанкціоноване втручання в роботу відеокамер), запрограмовані події та вчасно подати тривожний сигнал. Завдяки відфільтровуванню

відеоданих, що не становлять інтересу, значно знижується навантаження на комунікаційні канали й архівну базу.

Найпопулярнішим засобом відеоаналітики є система розпізнавання осіб. Ідентифікацію особи здійснюють за принципом пошуку збігів із зображенням особи, що міститься в базі даних. Принцип побудови математичних моделей обличчя особи закладено в основу роботи біометричної системи розпізнавання, що дає змогу ідентифікувати особу за ознаками зовнішності.

Системи висувають гіпотезу, чи є збіг зовнішності на фотографіях особи, що зафіксована на них, і який відсоток такого збігу.

Програми для розпізнавання облич працюють за таким алгоритмом:

Етап 1. Система автоматично визначає (виявляє) обличчя особи на зображенні (відео, фотозображенні).

Етап 2. Здійснення аналізу ознак рис обличчя, наприклад, форми носа тощо.

Етап 3. Визначення обличчя в цифровій формі (результати аналізу обличчя перетворюються на цифровий код), яка є індивідуальною для кожної особи.

Етап 4. Пошук збігів з іншими зображеннями осіб, що містяться в базі. Система порівнює зображення обличчя з базою даних до тих пір, поки не буде знайдено збіг.

Негативними чинниками, що можуть впливати на розпізнавання особи на відео- чи фотозображенні, є:

- освітлення та поза особи під час відеозйомки й фотографування. Програмно-технічні комплекси краще працюють із зображеннями, на яких особа дивиться прямо в камеру, освітлення не має засвітлювати обличчя;
- емоції та міміка особи, які повинні бути спокійні, нейтральні, щоб не впливати на ознаки рис зовнішності;
- вікові зміни в зовнішності особи, що позначаються на здатності системи розпізнати особу;

- зміни в зовнішності особи внаслідок косметичних втручань чи макіяжу;

- наявність на обличчі окулярів, шарфів, бороди тощо може зашкодити процесу ідентифікації особи.

Тобто на ефективність роботи систем впливає чимало факторів, програми для аналізу облич можуть надавати не завжди точні результати ідентифікації.

Також необхідно зазначити про наявність таких можливостей у спеціально розроблених програмно-технічних комплексів:

- визначення віку особи;
- визначення національності;
- розпізнавання емоцій особи за фото- або відеозображенням;
- пошук особи за фотозображенням у соцмережах .

Принцип роботи автоматизованої системи портретної ідентифікації осіб полягає в пошуку потрібного обличчя особи серед зображень облич людей, що містяться в базі даних. Завданням пошуку є визначення рекомендованого списку зображень облич людей, що відсортовані за ступенем тотожності, після чого експерт безпосередньо повинен визначити ступінь тотожності виокремлених зображень з бази даних.

Одним із головних факторів, що позначаються на ефективності пошуку за базами фотозображень, є якість фотозображень, які вносять у бази.

Інформаційно-аналітичну систему встановлення особи за ознаками її зовнішності становить комплекс організаційних, програмних і технічних засобів уведення, збереження, формалізації, аналізу інформації про розшукуваного, її зіставлення з наявною в базах даних системи інформацією, моделювання образу розшукуваного, оперативного передавання результатів у відповідні підрозділи правоохоронних органів.

Інформаційно-аналітична система встановлення особи за ознаками її зовнішності має відповідати загальним вимогам, які висувають до сучасних

інформаційних систем згідно з чинним законодавством: бути ефективною, надійною, безпечною, якісно функціонувати.

Інформаційно-аналітична система встановлення особи за ознаками її зовнішності повинна:

- 1) виконувати функції з реєстрації та обробки первинних даних;
- 2) забезпечувати введення, контроль, зіставлення та оновлення інформації,
- 3) здійснювати пошук інформації в базах даних за різними критеріями вибірки;
- 4) формувати вихідні документи відповідно до змісту запитів;
- 5) мати зрозумілі та зручні екранні форми;
- 6) мати розгалужену систему навігації та «гарячих клавіш»;
- 7) забезпечувати розподіл доступу користувачів до різних видів, режимів й інформації.

Інформаційно-аналітична система встановлення особи за ознаками її зовнішності має забезпечувати виконання таких функцій:

- введення зображень осіб, яких розшукують (в анфас і профіль) за допомогою різноманітних пристроїв: цифрової фото-, відеокамери, сканера (з фотографій) чи з файлу;
- автоматичний пошук схожих зображень у графічній базі даних системи, де зберігаються зображення осіб, які перебувають на обліку або становлять оперативний інтерес; видача протоколу пошуку;
- поповнення наявних баз даних;
- забезпечення можливості редагування отриманого зображення, масштабування елементів зображення;
- тиражування отриманого зображення;
- збереження зображення в базі даних системи;
- пошук у відеокаталозі системи осіб, схожих на розшукуваного;
- експертиза цифрових фотографічних зображень;

- автоматичне складання орієнтування з можливістю негайного передання його до інших підрозділів, медіа, Інтернету;
- друк звітів і статистичних даних;
- санкціонований доступ до баз даних системи.

Упровадження досягнень інформаційних технологій під час дослідження інформації про зовнішність особи можливо здійснювати шляхом:

- упорядкування відомчої нормативно-правової бази інформаційної діяльності та процесів інформатизації на основі здійснюваного реформування суспільних інформаційних відносин;
- створення чи заміни наявних інформаційно-пошукових систем інформаційно-аналітичними системами, які аналізували б та інтегрували відомчу й міжвідомчу інформацію про розшукуваного, дозволяли отримувати і використовувати для цього інформацію іноземних держав;
- упровадження програмного забезпечення з аналітичної обробки інформації про розшукуваних за допомогою багатфакторного аналізу розрізнених відомостей з метою отримання нових чи додаткових даних про них і фактів, які становлять оперативний інтерес;
- створення єдиного інтегрованого банку даних облікової, оперативно-розшукової, криміналістичної інформації, зокрема про осіб, яких розшукують, з визначенням користувачів і забезпеченням їх доступу до цієї інформації;
- інтеграції інформаційних обліків розшукуваних усіх рівнів від районної ланки до центрального апарату МВС;
- постійної перевірки й уточнення наявної інформації;
- відповідності міжнародним стандартам, інтеграції з аналогічними системами країн Європейського Союзу та інших держав Західної Європи, щоб використовувати інформацію про осіб, яких розшукують;
- створення системи довідкової інформації про сучасні можливості портретної ідентифікації та фахівців, які її здійснюють.

Відповідно до стратегії державної міграційної політики в нашій державі, а також унаслідок того, що через Україну відбувається транзит мігрантів, Державна міграційна служба України бере активну участь у розробленні електронних сервісів, пов'язаних з інформацією про особу та реєстрацією місця проживання особи, а також обміном інформацією з іншими реєстрами щодо відображення актуальної інформації.

Державну міграційну службу України створено 2010 року. Основними її завданнями є реалізація державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, а також громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

До основних функцій ДМС України, відповідно до Положення про Державну міграційну службу України, належать здійснення оформлення і видача документів для тимчасового або постійного проживання в Україні, а також виїзду за її межі, вилучення таких документів і проставлення в документах, що посвідчують особу іноземців та осіб без громадянства, відмітки про заборону в'їзду в Україну в передбачених законодавством випадках; оформлення і видача посвідчення біженця, посвідчення особи, якій надано додатковий захист в Україні, а також інших документів, передбачених законодавством для таких категорій осіб, видача проїзних документів іноземцям та особам без громадянства, яких було визнано біженцями іншими країнами – учасниками Конвенції про статус біженців 1951 року та/або Протоколу щодо статусу біженців 1967 року.

Також ДМС України забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, формування інформаційних ресурсів (баз, банків даних) щодо персональних даних фізичних осіб (зокрема їх біометричних даних, параметрів), інших інформаційних ресурсів, необхідних для виконання покладених на ДМС завдань, а саме створення, удосконалення, супроводження та підтримки функціонування Єдиного державного демографічного реєстру, Єдиної інформаційно-аналітичної системи

управління міграційними процесами, Національної системи біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Також здійснює заходи щодо захисту інформації [102].

Під час виконання покладених завдань ДМС взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами та службами, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами й організаціями.

ДМС має право залучати до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань учених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ й організацій (за погодженням з їх керівниками) та ініціювати проведення спільних перевірок з правоохоронними органами й іншими центральними органами виконавчої влади в межах повноважень, передбачених законом, а також одержувати від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ й організацій та їх посадових осіб, а також від громадян інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на ДМС завдань.

ДМС здійснює ідентифікацію осіб, зокрема тих, які звернулися із заявами про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, а також іноземців та осіб без громадянства, які втратили документи, що посвідчують особу.

Відповідно до п. 41 Порядку ведення Єдиного державного демографічного реєстру та надання з нього інформації, взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також здійснення ідентифікації та верифікації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2017 року № 784, здійснюють ідентифікацію особи під час оформлення документа засобами Реєстру шляхом порівняння наданих даних про особу (також біометричних) з наявною інформацією про особу в базах даних, реєстрах, а також картотеках [102].

Під час ідентифікації іноземця або особи без громадянства перевіряють паспортний документ цієї особи. Він підтверджує громадянство, посвідчує особу та надає право на в'їзд або виїзд з держави й визнається Україною. Вживають заходів для встановлення даних про особу (громадянства, прізвища, імені, дати й місця народження).

Ідентифікація та верифікація особи передбачає:

- 1) проведення перевірки totoжності обличчя особи та фотокартки в паспортному документі;
- 2) встановлення прізвища, імені (у разі наявності) особи, які зазначені в документах, про звернення за захистом в Україні;
- 3) фотографування особи;
- 4) отримання відцифрованих відбитків пальців рук особи;
- 5) проведення перевірки інформації про особу згідно з картотеками та базами даних територіальних органів, територіальних підрозділів, перевірка інформації про особу за базами обліку Укрбюро Інтерполу Національної поліції та МВС;
- 6) проведення співбесіди з особою з метою виявлення додаткової інформації, для підтвердження фактів, повідомлених особою;
- 7) у разі відсутності в особи документів, що посвідчують особу, або в разі, коли такі документи є фальшивими, – направлення матеріалів до відповідних органів СБУ.

Ідентифікація та верифікація іноземців (та осіб без громадянства), затриманих за незаконне перебування або порушення правил перебування в Україні, які мають документи, що посвідчують особу, передбачає такий алгоритм дій:

- 1) проведення перевірки totoжності обличчя особи й фотокартки, що міститься в паспортному документі;
- 2) проведення перевірки інформації про особу;

3) проведення в разі відсутності інформації про особу в Реєстрі перевірки згідно з картотеками та базами територіальних органів, територіальних підрозділів;

4) сканування паспортного документа;

5) фотографування особи;

6) отримання відцифрованих відбитків пальців рук особи.

У разі затримання та відсутності в особи документів, що посвідчують особу, ідентифікація передбачає, зокрема, здійснення таких заходів:

1) опитування з метою встановлення прізвища, імені, по батькові (у разі наявності), місця народження, віку, країни походження особи;

2) проведення перевірки інформації про особу засобами Реєстру;

3) проведення в разі відсутності інформації про особу в Реєстрі перевірки згідно з картотеками та базами даних розпорядника Реєстру;

4) фотографування особи;

5) отримання відцифрованих відбитків пальців рук особи.

Також з метою здійснення ідентифікації особи може бути використано програмно-апаратний комплекс розпізнавання обличчя, який ідентифікує особу шляхом зіставлення відцифрованого зображення особи з відцифрованим образом обличчя особи, що зберігається в Реєстрі.

Відповідно до п. 32 постанови від 25 березня 2015 року № 302 зі змінами, затвердженими постановою від 28 жовтня 2022 року № 1220 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо оформлення документів, що посвідчують та підтверджують громадянство України» передбачено можливість здійснювати процедуру встановлення особи в режимі відеоконференцзв'язку. Основним способом ідентифікації осіб у ДМС є отримання даних про особу з Єдиного державного демографічного реєстру. У цей реєстр внесено інформацію про всіх осіб, яким оформлювали ID-паспорти в новій формі [103].

У випадку, коли до оформлення документів подається внутрішній паспорт (книжечка зразка 1994 року), ідентифікацію проводять за даними

про особу, які зберігаються на паперових носіях у картотеках територіальних підрозділів ДМС.

Якщо доступу до картотек немає (актуально для територій, тимчасово окупованих російсько-терористичними військами), ідентифікацію може бути проведено за інформацією про особу відповідно до наявних державних і єдиних реєстрів, інших інформаційних баз, що знаходяться у власності держави або організацій.

Направляють запити для отримання інформації з наявних державних і єдиних реєстрів, інформаційних баз, картотек, зокрема фотозображення особи, що дасть змогу ідентифікувати її. У процесі перевірки враховують усю інформацію, яку повідомив заявник.

Під час конференції, присвяченої темі безпечної ідентифікації «Secure Identification – 2019», яка відбулася в м. Рига (Латвійська Республіка), було розглянуто питання безпечної ідентифікації особи, вивчено досвід різних країн з питань запровадження успішних ID-проектів, біометричної ідентифікації, технологій цифрової персоналізації. Також було розглянуто інші біометричні інновації у сфері біометричної верифікації громадян.

За результатами конференції сформульовано висновок про необхідність вирішення питань щодо запровадження новітніх підходів під час виготовлення багатофункціональних ідентифікаційних документів, документів для виїзду за кордон, зокрема забезпечення їх захисту, а також пов'язаних із цим питань запобігання шахрайським діям під час ідентифікації осіб за такими документами, зокрема діям з ідентифікації особи за цими документами під час прикордонного контролю.

ДМС України запровадила біометричні документи, а також систему управління біометричною ідентифікацією та верифікацією. Відповідно до Порядку ведення Єдиного державного демографічного реєстру та надання з нього інформації, взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також здійснення ідентифікації та верифікації осіб, мета ведення Єдиного державного демографічного реєстру полягає в:

- ідентифікації особи під час оформлення, видачі й обміну документів;
- ведення обліку інформації про реєстрацію місця проживання особи (місця перебування особи);
- визнання недійсними та знищення документів.

Також зазначений нормативний акт регулює такі питання:

- надання інформації з Реєстру;
- видачу довідки про внесення інформації до Реєстру та про видані документи, що підтверджують громадянство;
- механізм взаємодії між уповноваженими суб'єктами.

Реєстр об'єднує обчислювальні центри (головний та резервний) і вузли уповноважених суб'єктів.

Для внесення інформації та оформлення документів використовують засоби реєстру, а саме технічні та програмні засоби відомчих інформаційних систем уповноважених суб'єктів.

Коли інформацію вносять до Реєстру про особу вперше, проводять ідентифікацію особи, після якої формується унікальний номер запису в Реєстрі та фіксуються відомості про особу, яка оформила заяву-анкету (в електронній формі).

Доступ до інформації Реєстру надано державним органам з дотриманням вимог законів України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», «Про захист персональних даних», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про контррозвідувальну діяльність», КПК України. Інформацією про відцифровані відбитки пальців рук особи та їх шаблони має тільки розпорядник Реєстру.

Обмін інформацією між уповноваженими суб'єктами здійснюється в автоматичному режимі шляхом формування відомчою інформаційною системою наборів даних з подальшою передачею їх захищеними каналами зв'язку або відкритими каналами зв'язку із застосуванням засобів криптографічного захисту для конфіденційної інформації.

Щодо можливості використання баз даних здійснюють розроблення плану заходів із забезпечення функціонування Реєстру, відомчої інформаційної системи ДМС; готують технічні рішення, типи технічних засобів, вид загального програмного забезпечення, а також пропозиції щодо розроблення та модернізації спеціального програмного забезпечення; розробляють методичні рекомендації та інструкції з питань функціонування Реєстру; організовують роботу із захисту інформації в Реєстрі.

Ідентифікацію особи здійснюють під час оформлення документа засобами Реєстру шляхом порівняння наданих даних (параметрів), зокрема біометричних, з наявною інформацією про особу в реєстрах, картотеках, базах даних тощо (зокрема замість втраченого або викраденого).

Під час розгляду заяви-анкети для внесення інформації про особу до Реєстру вперше, якщо така особа не подала документів, що посвідчують особу та підтверджують її громадянство, розпорядник Реєстру здійснює її ідентифікацію насамперед шляхом отримання прямого доступу до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків. У разі потреби надсилають запити про надання інформації про особу до державних органів відповідно до їх компетенції, а також до відповідних закордонних дипломатичних установ.

У разі якщо особу не ідентифіковано, проводять процедуру її встановлення. Верифікацію здійснюють шляхом візуального та/або автоматизованого порівняння даних (параметрів), зокрема біометричних, особи з документами або інформацією, що міститься в Реєстрі.

Верифікацію особи під час використання паспорта громадянина України, що містить безконтактний електронний носій, здійснюють з використанням персонального ідентифікаційного номера.

Алгоритм дій під час ідентифікації та верифікації особи (яка звернулася із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, або особою, яка звернулася за визнанням особою без громадянства), передбачає:

- 1) проведення перевірки totoжності обличчя особи та фотографії, що міститься в паспортному документі (у разі наявності);
- 2) встановлення прізвища, імені, по батькові (у разі наявності) особи, які зазначені в заяві та довідці про звернення за захистом в Україні;
- 3) фотографування особи;
- 4) отримання відцифрованих відбитків пальців рук особи;
- 5) проведення перевірки інформації про особу згідно з картотеками та базами даних, перевірка інформації про особу за базами обліку Робочого апарату Укрбюро Інтерполу Національної поліції та МВС;
- 6) проведення співбесіди з особою, виявлення додаткової інформації, необхідної для підтвердження фактів, повідомлених особою під час подання заяви;
- 7) у разі відсутності в особи документів, що посвідчують особу, або в разі, коли такі документи є фальшивими, – направлення матеріалів до відповідних органів СБУ.

Ідентифікація та верифікація іноземців та осіб без громадянства, затриманих за незаконне перебування або порушення правил перебування в Україні, які мають документи, що посвідчують особу, передбачає, зокрема, здійснення таких заходів:

- 1) проведення перевірки totoжності обличчя особи та фотокартки, що міститься в паспортному документі;
- 2) проведення перевірки інформації про особу засобами Реєстру;
- 3) проведення в разі відсутності інформації про особу в Реєстрі перевірки згідно з картотеками та базами даних;
- 4) сканування паспортного документа;
- 5) фотографування особи;
- 6) отримання відцифрованих відбитків пальців рук особи.

Ідентифікація іноземців та осіб без громадянства, затриманих за незаконне перебування або порушення правил перебування в Україні, у яких

немає документів, що посвідчують особу, передбачає, зокрема, здійснення таких заходів:

- 1) опитування з метою встановлення прізвища, імені, по батькові (у разі наявності), місця народження, віку, країни походження особи;
- 2) проведення перевірки інформації про особу засобами Реєстру;
- 3) проведення в разі відсутності інформації про особу в Реєстрі перевірки згідно з картотеками та базами даних розпорядника Реєстру;
- 4) фотографування особи;
- 5) отримання відцифрованих відбитків пальців рук особи.

Усі ці кроки є важливими на шляху до відмови від документів у паперовому вигляді й розширення можливостей оперативного обміну інформацією.

3.3. Організаційно-правові аспекти використання матеріалів відеозапису, отриманих з відеокамер різних відомств та установ в особливих умовах

Нині немає жодної сфери діяльності людини, у якій не використовували б науково-технічні засоби, зокрема засоби відеоспостереження та відеозйомки.

Криміналістика активно здійснює впровадження досягнень інформаційних технологій, зокрема застосування нових науково-технічних засобів, які спеціально розроблені або адаптовані до завдань криміналістики.

В. Г. Гончаренко вважає, що робота оперативних підрозділів, органів досудового слідства й суду безпосередньо залежить від розвитку теорії криміналістики, активного використання даних природних і технічних наук під час здійснення кримінального судочинства [85, с. 40–43].

З метою збереження, накопичення та інформаційного обміну між реєстраційними масивами різних видів обліків здійснюють використання

інформаційно-пошукових, інформаційно-довідкових та інформаційно-консультаційних систем [102].

Спеціалізовані програми призначені насамперед для автоматизації обліків, оскільки комп'ютеризація суттєво підвищує оперативність й ефективність криміналістичних інформаційно-пошукових систем, забезпечують накопичення та обробку інформації для оперативно-довідкових обліків у стислі терміни та з вищою результативністю.

Науково-технічними засобами можуть бути прилади, пристрої, інструменти, матеріали й методи їх використання, які створені людиною на основі наукових знань і можуть бути використані для виявлення, фіксації на матеріальних носіях інформації, вилучення, дослідження доказів або проведення інших дій з метою розслідування та попередження злочинів.

Застосування досягнень науки й техніки в кримінально-процесуальній діяльності зумовлює виникнення суспільних відносин, які потребують нормативного врегулювання, діяльність щодо розслідування злочинів докладно регламентована нормами КПК України, має правовий характер. Отже, порядок й умови застосування досягнень науки і техніки повинні мати також правову основу.

Слід зазначити, що науково-технічні засоби мають пройти апробацію і бути рекомендованими до використання, задовольняти вимоги науковості, законності, етичності й ефективності

Правова регламентація необхідна для впровадження в кримінально-процесуальну діяльність нових науково-технічних засобів, що надзвичайно важливо нині – у період бурхливого розвитку інформаційних технологій, також систем відеоспостереження.

Зауважуючи про необхідність правової регламентації використання науково-технічних засобів у кримінальному судочинстві, необхідно зазначити, що вона обумовлена такими чинниками:

- 1) потребою в нормативному врегулюванні суспільних відносин, які виникають;

2) особливостями механізму взаємодії кримінального та кримінально-процесуального права;

3) питаннями встановлення оптимального порядку використання досягнень науково-технічного прогресу;

4) особливим становищем особи у сфері кримінального судочинства.

Єдиної думки щодо принципів, на яких повинна будуватися правова регламентація використання науково-технічних засобів у кримінально-процесуальній діяльності, учені не дійшли, однак переважно виокремлюють:

1) принцип правомірності використання науково-технічних засобів у боротьбі зі злочинністю;

2) принцип наукової обґрунтованості;

2) принцип захисту прав особи;

3) принцип безпеки використання науково-технічних засобів у боротьбі зі злочинністю;

4) принцип ефективності;

5) компетентності використання;

6) принцип збереження об'єкта, який досліджують.

Проблематика розроблення та закріплення принципів, на яких повинна будуватися правова регламентація використання науково-технічних засобів у кримінально-процесуальному законодавстві, актуалізує необхідність вирішення питання щодо можливості застосування нових науково-технічних засобів.

Законодавчі органи мають вносити доповнення та уточнення до чинного кримінально-процесуального законодавства або розробляти такі кримінально-процесуальні норми, які забезпечили б універсальну й порівняно стійку регламентацію використання досягнень науково-технічного прогресу в кримінально-процесуальній діяльності.

Ми поділяємо позицію тих авторів, які вважають, що в кримінально-процесуальному законодавстві мають бути розроблені норми, що визначають загальні критерії допустимості використання науково-технічних засобів.

Загальні критерії допустимості окреслюють те коло вимог, яким повинні відповідати всі науково-технічні засоби, які застосовують чи будуть застосовувати в кримінально-процесуальній діяльності.

Національна поліція України продовжує формувати систему «Безпечна країна» – автоматизовану систему забезпечення громадської безпеки, яка передбачає моніторинг, прогнозування, запобігання можливим загрозам і правопорушенням та має можливості оперативного реагування.

Системи відеоспостереження поступово стають звичним атрибутом сучасного суспільства. Електронні пристрої здійснюють відеофіксацію того, що відбувається на стадіонах, вулицях, парках, транспортних магістралях, в аеропортах і вокзалах.

Інформаційні технології застосовують з метою охорони громадського порядку, контролю безпеки дорожнього руху, захисту власності тощо. Якщо раніше системи відеоконтролю переважно впроваджували у великих містах, то нині такі технології поширені й у малих громадах. Камери встановлюють органи місцевого самоврядування та приватні особи.

За способом обробки інформації системи відеоспостереження поділяють на такі різновиди:

- системи, що забезпечують візуальний контроль у режимі реального часу;
- системи з можливістю збереження отриманої з відеокамер інформації;
- системи із застосуванням можливостей «штучного інтелекту».

Необхідно зазначити, що на міжнародному рівні затверджено певні стандарти, які декларують загальні принципи щодо порядку обробки та захисту інформації, отриманої за допомогою технологій відеоспостереження. Кожна країна має самостійно прийняти законодавство, яке регулюватиме цю сферу, щоб забезпечити баланс інтересів окремої особи (у недоторканності приватного життя), і держави – у створенні належного рівня національної безпеки суспільства.

Упровадження зазначеної системи (цифрового проєкту) буде сприяти розбудові багаторівневої системи управління безпекою України. Заплановано здійснити підключення всіх камер спостереження до системи відеофіксації «Безпечна країна», що дасть змогу пришвидшити слідчі дії та розслідування кримінальних проваджень, здійснювати розпізнавання облич та аналіз поведінки людей на відеозаписах, а також вебкамер у розважальних комплексах, камер усіх міст України, що дозволяють перегляд подій у режимі онлайн трансляцій.

Засобами відеофіксації в системі відеоспостереження є технічні засоби, призначені для обробки даних (камери з функціями детектування державних номерних знаків транспортних засобів, детектування облич, охорони периметра, керування трафіком, визначення задимлення, вибухів, несанкціонованого залишення предметів тощо).

Відповідно до законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про інформацію», «Про телекомунікації», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про захист персональних даних», «Про електронні документи та електронний документообіг», постанови Кабінету Міністрів України від 29 березня 2006 року № 373 «Про затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах», рішень Київської міської ради від 2 липня 2015 року № 654/1518 «Про затвердження Комплексної міської цільової програми “Електронна столиця” на 2015–2018 роки» та від 14 квітня 2016 року № 334/334 «Про затвердження міської цільової комплексної програми профілактики та протидії злочинності в м. Києві “Електронна столиця” на 2016–2018 роки», з метою визначення порядку й особливостей функціонування комплексної системи відеоспостереження міста Києва Київська міська рада затвердила Положення про комплексну систему відеоспостереження міста Києва, відповідно до

якого визначила процедуру формування, ведення та інші питання функціонування комплексної системи відеоспостереження в столиці [104].

Комплексна система відеоспостереження міста Києва охоплює засоби відеофіксації, програмні засоби й інші технічні засоби, за допомогою яких здійснюють обробку даних у системі.

Рівень доступу до інформації чітко визначає перелік даних, до яких користувачу інформації надано доступ, відповідно до законодавства, що встановлює повноваження конкретного користувача інформації в системі, його посадових, службових обов'язків.

Визначено технічні вимоги до використання технічних засобів і програмного забезпечення, а також організації робочих місць користувачів інформації в системі відеоспостереження (залежно від виду даних – цифрові/аналогові, наявності в засобів зберігання даних, підключення засобів відеофіксації, що знаходяться в чужому володінні. До функцій системи належить забезпечення безпечного середовища в місті Києві шляхом обробки даних.

Метою створення системи відеоспостереження є:

- забезпечення безпеки дітей, учнів, студентів у дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних і професійно-технічних освітніх закладах відповідно;
- забезпечення збереження майна та інших об'єктів права власності територіальної громади міста Києва;
- ужиття заходів щодо регулювання дорожнього руху в місті Києві;
- попередження аварій, дорожньо-транспортних пригод, епідемій, епізоотій, епіфітотій, катастроф, пожеж, надзвичайних ситуацій, небезпечних подій, стихійних лих у місті Києві;
- усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці;
- забезпечення публічної безпеки й порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, річкових портах, інших територіях загального користування;

- ужиття заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної та медичної, допомоги особам, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;

- проведення аналізу даних, що містяться в системі відеоспостереження.

Система відеоспостереження містить:

- засоби відеофіксації, що належать до комунальної власності територіальної громади міста Києва;

- інші технічні засоби;

- програмно-апаратний комплекс;

- спеціальну окрему оптоволоконну мережу, яка забезпечує надходження даних від засобів відеофіксації та інших технічних засобів до центру обробки даних (міського дата-центру);

- мережеве обладнання (пасивне й активне);

- моніторингову залу, яка забезпечує відображення відеоданих, що надходять до центру обробки даних (міського дата-центру);

- автоматизовані робочі місця адміністратора Системи й автоматизовані робочі місця користувачів інформації в Системі;

- комплексну систему захисту інформації (взаємопов'язана сукупність організаційних та інженерно-технічних заходів, засобів і методів захисту інформації);

- засоби відеофіксації, що знаходяться в чужому володінні (належать до приватного сектора економіки й підключені до системи).

Програмно-апаратний комплекс системи відеоспостереження міста Києва розміщується в центрі обробки даних (міському дата-центрі).

До об'єктів відеоспостереження в місті Києві належать об'єкти соціальної, економічної, житлово-комунальної, транспортної, інженерної та іншої інфраструктури міста Києва, а саме:

- парки (гідропарки, лугопарки, лісопарки, парки культури й відпочинку, парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва, спортивні, дитячі,

історичні, національні, меморіальні тощо), рекреаційні зони, сади, сквери та майданчики;

- пам'ятки культурної та історичної спадщини;
- майдани, площі, бульвари, проспекти;
- вулиці, дороги, провулки, узвози, проїзди, пішохідні та велосипедні доріжки, тротуари, набережні;
- автомобільні стоянки та майданчики для паркування транспортних засобів;
- пляжі, кладовища;
- інші території загального користування;
- прибудинкові території;
- території будівель і споруд інженерного захисту територій;
- об'єкти міської інфраструктури (соціальні, інженерні, транспортні);
- засоби організації дорожнього руху;
- будівлі, споруди Київської міської ради, виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), їх структурних підрозділів, районних в місті Києві державних адміністрацій та їх структурних підрозділів, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності територіальної громади міста Києва, і приміщення в них;
- території, будівлі, споруди закладів освіти та приміщення в них;
- території, будівлі, споруди закладів охорони здоров'я та приміщення в них.

Інформація про здійснення відеоспостереження розміщується поблизу засобів відеофіксації та/або об'єктів відеоспостереження. Власником системи відеоспостереження в Києві є територіальна громада міста в особі Київської міської ради, також суб'єктами відносин – розпорядник, адміністратор, користувачі системи.

Розпорядником Системи є виконавчий орган Київської міської ради (Київська міська державна адміністрація) в особі Департаменту

інформаційно-комунікаційних технологій виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації).

Користувачами інформації в системі є посадові (службові) особи та визначені в Положенні працівники, які мають право отримувати доступ до даних у системі в порядку, визначеному цим Положенням, і відповідно до законодавства, яке регламентує повноваження користувача (КПК України, Кодексу цивільного захисту України, законів України «Про Службу безпеки України», «Про Національну поліцію України», «Про Національну гвардію України», «Про оперативно-розшукову діяльність» тощо).

Під час роботи користувачі системи зобов'язані дотримуватися вимог законодавства, яке визначає повноваження та інструкції користувача інформації здійснювати роботу із системою виключно на автоматизованих робочих місцях, дотримуватися вимог щодо захисту даних, забезпечувати захист даних, не розголошувати відомості, які стали їм відомі під час роботи із Системою, крім випадків, передбачених законодавством.

Суб'єкти відносин у Системі зобов'язані дотримуватися вимог законодавства у сфері захисту персональних даних, зокрема використовувати персональні дані лише відповідно до їхніх посадових, службових або трудових обов'язків, а також зобов'язані не допускати розголошення в будь-який спосіб персональних даних, які їм було довірено або які стали відомі у зв'язку з виконанням посадових, службових або трудових обов'язків, крім випадків, передбачених законом.

Таке зобов'язання чинне після припинення суб'єктами відносин у Системі діяльності, пов'язаної з персональними даними, крім випадків, установлених законом.

Адміністратор Системи забезпечує конфіденційність, цілісність і спостережність інформації шляхом використання відповідних програмно-апаратних рішень, визначення рівнів доступу до інформації в Системі користувачам інформації, постійного контролю за працездатністю системи та

своєчасністю її технічного обслуговування, а також облік підключених засобів відеофіксації в Системі.

Посадовим (службовим) особам правоохоронних органів, уповноваженим посадовим (службовим) особам Центрального управління СБУ, уповноваженим посадовим (службовим) особам МВС України, уповноваженим посадовим (службовим) особам центрального органу управління (апарату) Національної поліції України, уповноваженим посадовим (службовим) особам ГУНП у м. Києві та його територіальних (відокремлених) підрозділів, уповноваженим посадовим (службовим) особам Національної гвардії України, а також працівникам суб'єктів охоронної діяльності, посадовим особам Державної служби України з надзвичайних ситуацій, уповноваженим представникам Моторного (транспортного) страхового бюро України для отримання доступу до інформації в системі відеоспостереження суб'єкти звернення направляють на адресу розпорядника Системи відповідне мотивоване письмове звернення за підписом керівника, яке повинне містити інформацію про мету доступу до інформації відповідно до законодавства, що передбачає повноваження суб'єкта звернення на отримання відповідних даних.

Мотивоване письмове звернення щодо отримання доступу до інформації опрацьовує розпорядник Системи, перевіряє наявність правових підстав для отримання доступу до інформації в Системі в законодавстві, що передбачає повноваження суб'єкта звернення на отримання відповідних даних.

За результатами опрацювання письмового звернення розпорядник системи приймає рішення про надання (не більше ніж на дванадцять місяців) або відмову в наданні доступу до інформації в системі, визначає рівень доступу до інформації.

Дані, отримані із засобів відеофіксації в Системі, зберігаються в термін до тридцяти календарних днів.

Слід зазначити, що підключення засобів відеофіксації, які знаходяться в іншому володінні, до системи здійснюють після проведення технічної інтеграції засобів відеофіксації.

Триває встановлення камер відеоспостереження в дитячих садочках, школах. Одним із важливих завдань для міста Києва є виведення трансляцій з усіх камер відеоспостереження зазначених об'єктів централізовано. Упроваджують відеокамери, які мають функцію розпізнавання обличчя.

Дані, отримані із засобів відеофіксації, зберігаються в системі протягом тридцяти календарних днів, а потім автоматично знищуються. Система відеоспостереження є частиною комплексних цільових програм «Електронна столиця» [104].

Відбувається подальше активне впровадження камер автоматичної відеофіксації порушень Правил дорожнього руху, з 2021 року було поступово встановлено 237 комплексів КАСКАД (комплексна автоматизована система контролю автомобільних доріг), що сприяє збільшенню можливостей автофіксації в усій країні та в певних випадках сприяє ідентифікації особи, що перебувала за кермом автомобіля.

Активно використовують інформаційну підсистему інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» – «Гарпун», призначену для обробки відомостей про транспортні засоби всіх типів транспортних засобів, які розшукують. Система «Гарпун» за допомогою відеокамер збирає та обробляє інформацію про номерні знаки транспортних засобів, які розшукують у межах кримінальних проваджень, а також за ухвалою суду.

Подальше запровадження системи відеоспостереження «Безпечна країна» підвищить безпеку проживання громадян, буде сприяти скороченню часу реагування відповідних служб у разі протиправних дій (25–30 %), зменшенню кількості потерпілих, розкриттю правопорушень, покращенню криміногенної ситуації [105]. Завдяки камерам спостереження в Полтавській області розкривають третину злочинів. Протягом першого кварталу

2023 року в Полтаві з понад двох тисяч правопорушень за допомогою камер спостереження розкрили близько 700 правопорушень [106].

У Львові з 2022 року розпочали долучати дані з приватних відеокамер до міської комплексної системи відеоспостереження, що забезпечує вищий рівень громадської безпеки й дасть змогу швидко реагувати на реальні чи потенційні загрози. Нині міська система відеоспостереження об'єднує понад тисячу камер, які синхронізовані з обласною системою.

Подальше впровадження відеонагляду сприятиме правопорядку та підвищенню безпеки .

Уже створено на кордонах України оборонні споруди із застосуванням новітніх технологій та технічних засобів (тепловізори, сейсмодатчики), зокрема з камерами відеоспостереження, що належать до комплексної системи відеоконтролю на кордонах Харківської, Сумської, Полтавської, Закарпатської областей тощо.

Проект «Щит-Фантом» уже діє на Сумщині вздовж російського кордону. За допомогою камер на пересувних вежах можуть здійснювати фіксування будь-яких об'єктів [107].

Постійним є поповнення новітніми зразками безпілотної авіаційної техніки навчально-матеріальної бази з підготовки до застосування та експлуатації безпілотних авіаційних систем Головного центру підготовки особового складу Держприкордонслужби. Серед найновіших зразків – квадрокоптер Matrice 200 V2 та квадрокоптер DJI Mavic 2 Enterprise Dual (Smart Controller). Ці квадрокоптери обладнані камерами денного спостереження. Вони мають потужні характеристики відеозапису й можливості здійснення повітряного моніторингу вдень і в нічний час [108].

Управління авіації та поліції на воді оснащене безпілотними літальними апаратами типу квадрокоптера для виконання поліцейських функцій, безпілотниками DJI Mavic 2 та DJI Mavic 2 Enterprise. Таке оснащення дає змогу фахівцям Національної поліції України ефективно проводити повітряну рекогносцировку під час супроводження спеціальних

операцій, забезпечувати публічну безпеку та порядок, а також здійснювати пошук зниклих осіб.

Дрони DJI Matrice 200 та DJI Mavic 2 Enterprise Dual ДПСУ здебільшого постачали в підрозділи Державної прикордонної служби України для ефективного контролю кордону з метою виявлення правопорушників [108].

Крім численних квадрокоптерів типу DJI Matrice серії 200 та DJI Mavic 2 Enterprise Dual, які дають змогу здійснювати запис оперативного відео у форматі 4K з висоти до 6 км, ДПСУ також використовують і вітчизняні комплекси БпАК Spectator-M та «Лелека 100». Зокрема, ідеться про БпАК Spectator-M, що виготовляє ВАТ «Меридіан» ім. С. П. Корольова (належить до складу ДК «Укроборонпром») спільно з фахівцями Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», і розвідувальні комплекси «Лелека 100». Управління авіації та поліції на воді Національної поліції України спільно з Науково-виробничим підприємством «Спайтек» з м. Одеси провели випробувальні польоти БпАК Windhover і Sparrow [107].

Упровадження новітніх технологій мультиспектрального аналізу та 3D моделювання значно покращить документування та фіксацію кримінальних правопорушень, а також слугуватиме джерелом інформації про злочинців під час розслідування особливо тяжких злочинів.

У Державній прикордонній службі розроблено та затверджено Концепцію інтегрованого управління кордонами та цільову правоохоронну програму, згідно з якою здійснюють облаштування та реконструкцію державного кордону. 2022 року зафіксовано понад сто випадків затримання людей, які намагалися перетнути український кордон в обхід пунктів пропуску, що здійснено, зокрема, за допомогою камер відеоспостереження. Порухники переважно не мали відповідних документів.

З появою біометричних паспортів підвищено якість контролю під час перетину громадянами кордону. Інспектор здійснює сканування 1-ї сторінки

паспорта в різних спектрах, також за допомогою спеціального пристрою зчитується інформація з чипу. Потім порівнюють інформацію на паспорті та чипі. Інформація на чипі містить фото особи, що дає змогу здійснити верифікацію особи – власника паспорта, у такий спосіб установити особу.

Після впровадження системи на Закарпатті, зазначив заступник голови військової адміністрації, значно швидше почали реагувати екстрені служби, розширилися можливості оперативно-розшукових підрозділів, які працюють на лінії державного кордону; значний обсяг інформації, яку раніше аналізували люди, зараз обробляють автоматично.

«Система формує ризикові кейси», – таке повідомлення надходить працівникам поліції, СБУ чи Держприкордонслужби в автоматичному режимі про ризики, які можливі на певному напрямі, а також про фізичних осіб, які мають ризиковані зв'язки та можуть бути причетними до певної ситуації або перебувають на об'єктах критичної інфраструктури [109].

На території Закарпаття створено систему відеоспостереження та аналітики для допомоги правоохоронним органам, щоб виявляти підозрілих осіб, диверсійно-розвідувальні групи. Спеціальне обладнання встановлено на всіх в'їздах на територію Закарпатської області, на великих залізничних вокзалах, поблизу важливих об'єктів. Крім того, система працюватиме й на пунктах пропуску на кордоні. Також відповідні камери планують встановити на всіх зупинках поїздів.

Встановлені камери працюють як єдина мережа з іншими містами України, наприклад, Житомиром, Луцьком, Тернополем, Івано-Франківськом, Чернівцями, Ужгородом, Енергодаром. Паралельно дані в автоматичному режимі передають до інформаційної підсистеми «Гарпун». Заплановано доєднувати приватні відеокамери до міської системи відеоспостереження, інформація з камер акумулюватиметься на сервері міської ради, а доступ до неї матимуть усі правоохоронні органи. У Тернополі завершили перший етап створення комплексної системи відеоспостереження в межах проєкту «Безпечний двір», у місті вже

встановлено 1084 камери відеоспостереження, також планують встановити оглядові, роботизовані відеокамери, зокрема на транспортних розв'язках міста. На період воєнного стану камери працюють, однак доступ до них мають лише правоохоронні органи [110].

З огляду на можливості новітніх технологій, що можуть бути застосовані для підроблення документів, які посвідчують особу, зазначає А. В. Коршун, може збільшуватися кількість фактів правопорушень під час перетину кордону України [112, с. 85]. Тому необхідно спрямувати увагу на впровадження додаткових систем для ідентифікації особи згідно з документом, який видають, під час перетину кордону, із залученням наявних реєстрів.

Обладнання здатне зчитувати матрицю обличчя, фіксувати людей, забезпечує 90-відсоткову достовірність встановлення особи, якщо людина вибуває за межі України. Також ставлять автоматичну відмітку про те, що людина виїхала. До системи приєднано всі держструктури, які забезпечують безпеку області, – СБУ, Держприкордонслужба, Нацполіція, Держспецзв'язок та ін.

Прикладом превентивної (попереджувальної) функції системи відеоспостереження є заклади загальної середньої освіти, приміщення і території яких обладнали відеокамерами. Застосування системи відеонагляду зменшило на 95 % кількість повідомлень щодо протиправних дій біля шкіл. Також заплановано доукомплектувати камерами кордони міста, придбати необхідне програмне забезпечення, а також створити чотири автоматизовані робочі місця, з яких відбуватиметься постійний моніторинг ситуації.

На виконавчому комітеті міської ради у Вінниці наприкінці 2022 року заступник начальника управління патрульної поліції міста Вінниці акцентував на важливості розширення системи камер відеонагляду, адже це питання безпеки міста, і завдяки камерам відеоспостереження, які підключені до Ситуаційного центру, розшукали 96 % водіїв.

Також у Вінниці на 40 % зменшилася кількість злочинів. Зокрема, кількість випадків хуліганства, порівняно з минулим роком, зменшилася на 74 %, кількість наркозлочинів зменшилася на 40 %, а кількість крадіжок – на 60 %. За 9 місяців 2022 року вінницьким патрульним призначено для відпрацювання 17 771 завдання, натомість за попередній період – 30 364 завдання, що засвідчує значне зменшення кількості викликів [114].

Завдяки камерам відеоспостереження в поліції мають змогу спостерігати дорогою до місця дорожньо-транспортної пригоди за ситуацією.

Також у Вінниці на 31 % зменшилася кількість ДТП. За 9 місяців 2022 року було зафіксовано 844 дорожньо-транспортні пригоди, а за аналогічний період 2021 року – 1232 пригоди. Завдяки камерам відеоспостереження, які підключені до Ситуаційного центру, вдалося розшукати та встановити 139 із 145 водіїв, які залишили місце ДТП.

Національна поліція України й надалі планує збільшення кількості комплексів відеоспостереження. Робота системи сприятиме ефективній взаємодії сил і засобів ключових та екстрених служб реагування, підвищить рівень взаємодії та обміну даними між органами державної влади, дасть змогу керівництву країни, адміністрації об'єктів й органам виконавчої влади отримувати своєчасну та достовірну інформацію для забезпечення своєчасного реагування і прийняття відповідних рішень.

Важливою тенденцією криміналістики є інтеграція знань, пропонування новітніх розробок, спрямованих на виконання завдань з протидії злочинності.

Необхідно зазначити, що інформаційні технології відеоспостереження в Україні будуть продовжувати розвиватися та зобов'язані забезпечити виконання вимог щодо захисту безпеки громадян, їх персональних даних і забезпечувати результативне розкриття та розслідування правопорушень.

Європейська інтеграція України з Європейським Союзом – це зближення насамперед на рівні законів. Об'єднання країн Європи відбувається задля стабільності, безпеки й добробуту. Забезпечення

зазначених завдань ґрунтується на наборі фундаментальних цінностей, що об'єднують людей. Правового закріплення європейські цінності набули в ст. 2 Договору про Європейський Союз, у якій зазначено, що основними цінностями об'єднаної Європи є повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права й поваги до прав людини [1, с. 41]. Україна розпочала свій реформаційний шлях на початку 2014 року. За цей час усі галузі попередньої правової системи зазнали значних змін, що позитивно позначилося на динаміці розвитку країни. Систематизація законодавства є першочерговою практичною необхідністю як певний засіб упорядкування правових структур в умовах гармонізації правової системи України [2, с. 41].

Систематизація – упорядкування законодавства, приведення його до внутрішньо узгодженої системи [3, с. 837]. Потреба зумовлена тим, що завдяки процесу систематизації можна подолати невпорядкованість у системі нормативно-правових актів, забезпечити їх взаємозв'язок, позбутися суперечностей у законодавстві. Для забезпечення безпеки та правопорядку застосовують криміналістичні знання. Криміналістична наука є цілісною системою наукових знань, яка слугує меті розкриття та розслідування правопорушень і злочинів, встановлення істини в кримінальному судочинстві. Криміналістичні знання відображають певні тенденції сучасного світу. Останніми роками простежується зміна напрямів криміналістичних досліджень і наближення їх до єдиного європейського простору [4, с. 41]. Підтвердженням прогресивних тенденцій у розвитку криміналістики є її розгляд у системі юридичних наук [5, с. 41]. Слід зазначити, що інтенсивно розвиваються всі розділи криміналістики, виникають нові напрями, теорії та вчення. Використання криміналістичних знань у кримінальному судочинстві здійснюють на різних стадіях процесу. З метою підвищення ефективності та якості діяльності судових і правоохоронних органів здійснюють судову реформу в Україні, яка спрямована на суттєву реорганізацію чинних судових та правоохоронних

органів, внесення змін у їх структуру й функціональну спрямованість. З інтенсивним науково-технічним прогресом сучасного суспільства відбувається коригування криміналістичних знань. Інформатизація, комп'ютеризація та автоматизація зумовили «технологізацію» криміналістики, розроблення та впровадження інформаційних, цифрових, телекомунікаційних технологій.

Сучасний стан і тенденції розвитку криміналістики в Україні засвідчують необхідність та можливість запровадження міжнародного експертного досвіду, зокрема експертних установ Європейського Союзу. Зауважимо, що активне впровадження міжнародних стандартів у судово-експертне забезпечення правосуддя, завершення акредитації судово-експертних установ в Україні та здійснення стандартизації безпосередньо напрямів експертних досліджень відповідно до міжнародних стандартів дасть змогу покращити роботу експертних служб. Упровадження міжнародних стандартів, на нашу думку, буде сприяти насамперед підвищенню надійності судових доказів шляхом встановлення узгоджених методів роботи, що дасть змогу експертним лабораторіям України та Європейського Союзу полегшити спільну діяльність, також буде сприяти обміну досвідом – результатами експертних досліджень й іншою інформацією, що своєю чергою дасть змогу підвищити ефективність розслідування та розкриття злочинів, зокрема злочинів, які мають міждержавний характер. Окремо слід зазначити про можливість створення та спільного використання баз даних (відбитків пальців рук, фотозображень облич), які будуть відповідати єдиним стандартам. Зокрема, в Україні в жовтні 2019 року затверджено нові вимоги до фотозображень під час оформлення біометричних документів, що відповідають міжнародним стандартам. Також ураховано рекомендації Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO) Doc 9303, тобто дотримано загальні міжнародні норми [6]. Близько 45 країн з-поміж тих, які видають біометричні документи, зберігають на документах одночасно і відбитки пальців, і зображення обличчя особи, водночас понад 30 країн

використовують лише оцифроване фото власника документа. За даними ІСАО, понад 15 країн у цей час використовують автоматизовані контрольні-пропускні системи для власників електронних паспортів. Для того щоб пройти процедуру паспортного контролю, мандрівник може скористатися «електронними воротами», які в автоматичному режимі звіряють його біометричні дані (зокрема зображення обличчя) з інформацією, що зберігається на чипі документа. Відповідність міжнародним стандартам фотозображень під час оформлення біометричних документів забезпечить можливість спрощення та пришвидшення виявлення, профілактики та розкриття правопорушень шляхом ідентифікації особи правопорушника під час перевірки паспорта. Отже, євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, сприяють вивченню та запровадженню кращого іноземного досвіду в діяльності Державної міграційної служби та судово-експертних установ України. Це надзвичайно важливо для успішної протидії злочинності, яка безпосередньо залежить від якості досудового розслідування, повного й умілого використання досягнень технічних наук у попередженні та розкритті злочинів. Головне завдання криміналістики полягає в розробленні та втіленні в практику досконалих доказів, підвищенні наукового рівня експертних висновків, їх обґрунтуванні та впровадженні міжнародного досвіду.

Висновки до розділу 3

1. Розроблено методику ідентифікації особи за матеріалами відеозапису, що дає змогу експертам під час виконання портретних експертиз якісно проводити дослідження та надавати аргументовані висновки, що допомагає слідчим встановлювати особу правопорушника та використовувати цю інформацію для розкриття та розслідування правопорушень.

2. Акцентовано увагу на результативності використання прийому накладення зображень осіб, яких порівнюють, під час порівняльного дослідження.

3. Запропоновано виокремити висновок про встановлення сталої сукупності групових ознак зовнішності, встановлення їх збігу або відмінності (наприклад, статура, зріст, антропологічний тип тощо); імовірний висновок про збіг осіб за груповими ознаками зовнішності; імовірний висновок про відмінність осіб за груповими ознаками зовнішності.

4. Окреслено перспективи застосування програмно-технічних комплексів й автоматизованих робочих місць для ідентифікації особи за матеріалами відеозапису в органах виконавчої влади (на прикладах ДНДЕКЦ МВС України та ДМС України)

5. Аргументовано необхідність створення централізованої відеотеки та ведення автоматизованого обліку особливо небезпечних злочинців, а також визначення особливостей формування відеообліків та особливостей їх використання під час проведення оперативно-розшукових заходів, розроблення спеціалізованого програмного забезпечення, щоб об'єднати зусилля в межах системи МВС, а саме розробити єдине програмне забезпечення щодо використання баз даних з фотозображеннями осіб у базі ДМС і матеріалів відеозаписів, на яких зафіксовано осіб, що підлягають встановленню.

6. Констатовано, що останніми роками збільшилася кількість наукових досліджень щодо використання невербальних засобів в експертній практиці. Обличчя людини, її жести, лексика, манера поведінки, хода тощо відображають інформацію про внутрішній стан людини та можуть мати важливе значення.

7. Для запобігання виникненню експертних помилок необхідно вдосконалити перелік вимог до фотокарток і матеріалів відеозапису, що надають для проведення судової портретної експертизи як порівняльні зразки, обґрунтовано доцільність проведення первинного тестування

цифрових фотографічних зображень на їх оригінальність, що знижуватиме ймовірність експертної помилки.

8. Проаналізовано організаційно-правові аспекти використання матеріалів відеозапису, отриманих з відеокамер різних відомств й установ в особливих умовах. Доведено, що процес збирання та дослідження доказів не може відбуватися без застосування систем відеоспостереження, які повинні бути належної якості.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення нового наукового завдання, що полягає в розробленні теоретико-правових засад ідентифікації особи за матеріалами відеозапису, формуванні науково обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення ефективності ідентифікації особи під час розслідування кримінальних правопорушень.

За результатами дослідження сформульовано такі висновки:

1. Окреслено основні етапи становлення криміналістичної ідентифікації особи за ознаками зовнішності. Зокрема, визначено, що ознаки зовнішності здавна використовували для розшуку й ототожнення злочинців. Методики опису зовнішності для ідентифікації людини використовували ще в античні часи. Способи реєстрації злочинців у середньовіччі різнилися. Одним із найважливіших, водночас найскладніших завдань для правоохоронних органів у всі часи був пошук правопорушників, що зникли з місця події. Для цього використовували різні методи, одним з головних серед них був і залишається метод криміналістичної ідентифікації. Практика ототожнення особи за ознаками зовнішності має тривалу історію. В історичному розвитку процесу ідентифікації особи за ознаками зовнішності можна умовно виокремити такі етапи: виготовлення мальованих портретів, створення суб'єктивного портрета, розроблення основ експертизи встановлення особи за ознаками зовнішності, криміналістичне ототожнення особи за ознаками зовнішності як розділ криміналістичної техніки, розроблення сучасних теоретичних засад ідентифікації особи за ознаками зовнішності. Інформатизація, комп'ютеризація та автоматизація зумовили «технологізацію» криміналістики, розроблення та впровадження інформаційних, цифрових, телекомунікаційних технологій.

З'ясовано, що термін «ідентифікація» вперше в криміналістиці впровадив А. Бертильон, який застосував методику антропометрії для

правоохоронних органів, створивши систему ідентифікації на основі фізичних метрик. З 1888 року система кримінальної реєстрації, запропонована А. Бертильоном, стала головною системою реєстрації злочинців у Франції. Термін «ідентифікація» означає «ототожнювати», тобто встановлювати тотожність об'єкта за певними ознаками чи властивостями. Основним завданням криміналістичної ідентифікації є встановлення конкретного об'єкта (людини), властивості якого відображені в матеріальних та ідеальних об'єктах.

2. З'ясовано, що одну з перших портретних експертиз у нашій державі проведено у 1909 року. Методологічні засади портретних досліджень закладено в 30–50 роках XX століття. 1939 року здійснено класифікацію ознак зовнішності особи. 1956 року визначено правила проведення портретної експертизи, розроблено правила опису зовнішності людини та методи порівняльного дослідження, які слід застосовувати на практиці під час експертиз. Проаналізовано, що судова портретна експертиза в різні періоди розвитку мала такі назви: порівняльне дослідження зовнішності за фотокартками, судово-портретна експертиза (1959); судова експертиза зі встановлення особи за рисами зовнішності (1960); ідентифікація особи за фотокартками в процесі виробництва криміналістичної експертизи (1963); судово-фотографічні дослідження чи дослідження фотознімків з метою ідентифікації особи за рисами зовнішності (1966); експертне ототожнення особи за фотозображеннями (1968–1969); портретна ідентифікація особи за фотозображеннями (1969); портретна криміналістична експертиза за фотокартками (1971); ототожнення особи за фотознімками експертним шляхом (1976); портретна експертиза (1976–1978); судово-портретна експертиза (1977); експертне ототожнення людини за фотознімками (фотопортретна ідентифікаційна експертиза) (1984); криміналістична портретна експертиза (1979, 1986); криміналістична фотопортретна експертиза; ідентифікація особи за ознаками зовнішності за матеріальними зображеннями.

3. Констатовано, що на сучасному етапі проблеми ототожнення особи активно досліджували вітчизняні й зарубіжні вчені. Проте ґрунтовних теоретичних і практичних досліджень, пов'язаних з ідентифікацією особи, зафіксованої в матеріалах відеозапису, зокрема за її ходом, досі бракує. Сформульовано авторське визначення поняття «ідентифікація особи за матеріалами відеозапису», що становить процес ототожнення особи з використанням комплексу ознак зовнішності, як статичних, так і динамічних, що сприятиме запобіганню кримінальним правопорушенням, їх розслідуванню на підставі відомостей про осіб, які можуть бути встановлені шляхом проведення судової експертизи за матеріалами відеозаписів, отриманих з камер спостереження і використаних як доказ факту чи обставин, що встановлюють під час кримінального провадження.

Поняття «інформація», «докази», «доказова інформація», які є вкрай важливими для дослідження. Акцентовано, що атрибутивна концепція поняття «інформація» дає змогу «в систематизованому вигляді уявити механізм формування слідів злочину як матеріальних (речові докази), так й ідеальних (свідчення), що важливо для слідчого (суду) та судового експерта. Доказова інформація має низку особливостей, які відрізняють її від загального поняття інформації. З'ясовано значення деяких понять, що містяться в КПК України, зокрема: «докази» (ч. 1 ст. 84); «процесуальні джерела доказів» (ч. 2 ст. 84); «речові докази» (ст. 98); «документи» (ст. 99), зіставлено їх визначення з науковими поглядами вчених.

4. На підставі аналізу наукових досліджень з'ясовано поняття об'єктів судової експертизи. На підставі вивчення нормативних документів (зокрема Тимчасової інструкції з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС та Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України) уточнено дефініцію цього поняття, а також терміносполуки «об'єкти експертних досліджень». Встановлено, що об'єкти судової експертизи загалом, а також портретної

експертизи й експертизи матеріалів відеозапису зокрема представлені матеріальними та матеріалізованими носіями інформації, а також зразками для порівняльного експертного дослідження.

5. Проаналізовано методи та прийоми збирання матеріалів відеозапису в кримінальному провадженні. Реалізація завдань криміналістики на сучасному етапі передбачає подальше використання матеріалів відеозапису систем відеоспостереження. Системи відеоспостереження ефективні за різних умов застосування. Їм притаманні гнучкість і можливість розширювати інтелектуальні рішення. Інтелектуальні камери безпеки допомагають виявити проблеми миттєво, привертаючи увагу персоналу служб безпеки на завдання щодо вжиття негайних заходів.

Ідентифікація особи за ознаками її зовнішності за матеріалами відеозапису є доволі складним процесом, у якому можуть бути задіяні різні носії інформації та суб'єкти ідентифікації. Виокремлено такі завдання, що в умовах сьогодення потребують реалізації: 1) необхідно адаптувати методи оцінювання інформативності й достовірності відображення ознак зовнішнього вигляду людини на нових носіях портретної інформації до практики виконання портретних досліджень на сучасному етапі й підготувати відповідні методичні рекомендації для експертів; 2) вирішити питання щодо розроблення спеціалізованих програмних засобів для ідентифікації особи за матеріалами відеозапису.

6. Констатовано, що останніми роками збільшилася кількість наукових досліджень щодо використання невербальних засобів в експертній практиці. Встановлено, що обличчя людини, її жести, лексика, манера поведінки, хода тощо відображають інформацію про внутрішній стан людини, яка її характеризує, тож можуть мати важливе значення під час ідентифікації особи. Проаналізовано організаційно-правові аспекти використання матеріалів відеозапису, зокрема отриманих з відеокамер дронів в особливих умовах.

7. Аргументовано необхідність створення централізованої відеотеки та ведення автоматизованого обліку особливо небезпечних злочинців, а також визначення особливостей формування відеообліків та їх використання під час проведення оперативно-розшукових заходів, розроблення спеціалізованого програмного забезпечення, щоб об'єднати зусилля в межах системи МВС, а саме розробити єдине програмне забезпечення щодо використання баз даних з фотозображеннями осіб у базі ДМС і матеріалів відеозаписів, на яких зафіксовано осіб, що підлягають встановленню.

Окреслено перспективи застосування програмно-технічних комплексів й автоматизованих робочих місць для ідентифікації особи за матеріалами відеозапису в органах виконавчої влади (на прикладах ДНДЕКЦ МВС України та ДМС України).

8. Одним із напрямів удосконалення використання матеріалів відеозапису під час розслідування кримінальних правопорушень є активне запровадження цифрових технологій у процесі збирання та накопичення баз відеозаписів, що сприятиме пошуку зображень осіб, які цікавлять правоохоронні органи; наповнення та використання баз відеозаписів із зображеннями правопорушників для підвищить імовірність ідентифікації за ними особи. Відеозапис має істотні переваги, оскільки містить достовірну, повну, наочну та переконливу фіксацію особи, відповідних подій, надає можливість проводити надалі діагностичні й ідентифікаційні дослідження.

9. Сформульовані загальні положення методики ідентифікації особи за матеріалами відеозапису, систематизовано стадії проведення. Акцентовано на результативності використання прийому накладення зображень осіб, яких порівнюють, під час порівняльного дослідження.

Запропоновано виокремити висновок про встановлення сталої сукупності групових ознак зовнішності, встановлення їх збігу або відмінності (наприклад, статура, зріст, антропологічний тип тощо): імовірний висновок про збіг осіб за груповими ознаками зовнішності; імовірний висновок про відмінність осіб за груповими ознаками зовнішності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія татуювань, від стародавніх часів до сучасності. URL: <https://tatuxa.com/uk/istoriya-tatuyuvan/>. (дата звернення 22.10.2020).
2. Bertillon S. Vie d'Alphonse Bertillon: inventeur de l'anthropométrie. Paris : Gallimard, 1941. 221 p.
3. Гросс Ганс. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Киев : Центр учеб. лит., 2021. 1080 с.
4. Сегай М. Я. Методология судебной идентификации. Киев : РИО МВД УССР, 1970. 256 с.
5. Лук'янчиков Б. Є., Лук'янчиков Є. Д., Петряєв С. Ю. Криміналістика : навч. посіб. : в 2 ч. Київ : НТУУ «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського», 2017. Ч. 1 : Вступ до курсу криміналістики. Криміналістична техніка. 374 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови: близько 250 000 слів / уклад. та голов. ред. В. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2009. 1736 с.
7. Арешонков В. В. Техніко-криміналістичні дослідження у розслідуванні злочинів : монографія. Київ : Маслаков, 2020. 468 с.
8. Історія розвитку експертної служби МВС. URL: <https://dnedec.mvs.gov.ua/історія-розвитку-експертної-служби>.
9. Криміналістика : навч. посіб. / [Р. І. Благута, Р. І. Сибірна, В. М. Бараняк та ін.] ; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Київ : Атіка, 2012. 196 с.
10. Криміналістика : підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко та ін.]. Київ : Центр учб. літ., 2015. 544 с.
11. Криміналістика : підручник / [П. Д. Біленчук, В. К. Лисиченко, Н. І. Клименко та ін.] ; за ред. П. Д. Біленчука. Київ : Атіка, 2001. 543 с.
12. Когутич І. І. Криміналістика : курс лекцій. Київ : Атіка, 2008. 888 с.

13. Шепітько В. Ю., Борисенко І. В., Когут С. О., Могильніков О. М. Ідентифікація особи за ознаками зовнішності : наук.-практ. посіб. Харків : Гриф, 2003. 112 с.
14. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія. Академічний курс. Київ : Вид. дім, 2004. 421 с.
15. Калюга К. В. Теорія та практика встановлення та ототожнення особи злочинця засобами криміналістики : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Запоріжжя, 2017. 36 с.
16. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
17. Гончаренко В. Г. Експертизи у судовій практиці : наук.-практ. посіб. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 400 с.
18. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : монографія. Харків : Апостіль, 2012. 304 с.
19. Wiener N. The Human Use of Human Beings. London : Free Association Books, 1989. 200 p.
20. Бородин А. И., Бугай А. С. Биографический словарь деятелей в области математики. Киев : Радян. шк., 1979. 608 с.
21. Пушкин В. Г., Урсул А. Д. Информатика, кибернетика, интеллект. Философские очерки. Кишинев : Штиинца, 1989. 295 с.
22. Цимбал В. П. Теория информации и кодирования : учеб. для вузов. 3-е изд., перераб. и доп. Киев : Вища шк., 1982. 304 с.
23. Романов Н. С. Следы преступления как источник информации. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1990. Вып. 40. С. 8–12.
24. Михеенко М. М. Теоретические проблемы доказывания в советском уголовном процессе : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Киев, 1984. 47 с.

25. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон Україна від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10. № 11–12. № 13. Ст. 88.

26. Хахановський В. Г. Криміналістичне дослідження засобів та матеріалів відеозапису : навч.-практ. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 1998. 116 с.

27. Салтевский М. В. Теоретические основы установления групповой принадлежности в судебной экспертизе (методологические и правовые проблемы) : дис. ... д-ра юрид. наук. Харьков, 1969. 560 с.

28. Будко Т. В. Місце експертизи спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації в системі судових експертиз. *Криміналістика і судова експертиза*. 2018. Вип. 63. С. 67–80.

29. Сезонов В. С. Комплексне експертно-криміналістичне дослідження транспортних засобів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 255 с.

30. Гонгало С. Й. Судова техніко-криміналістична експертиза документів: сучасні можливості дослідження та перспективи розвитку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2013. 203 с.

31. Лозовий А. І., Сімакова-Єфремян Е. Б. Актуальні питання реформування законодавства у сфері судово-експертної діяльності в Україні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2014. Вип. 14. С. 157–166.

32. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

33. Прохоров-Лукін Г. Судова експертиза: поняття та види об'єктів інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 6. С. 17–24.

34. Про затвердження Тимчасової інструкції з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС : наказ Експертної служби МВС України від 11 листоп. 2016 р. №

64н.URL:https://dndekc.mvs.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/06/Nakaz_11.11.20161.pdf.

35. Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 17 лип. 2017 р. № 591. *Офіційний вісник України*. 2017. № 73. С. 24. Ст. 254.

36. Про Національну поліцію України : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

37. Нагрудна камера (відеореєстратор) патрульного: правове регулювання і порушення права на приватність. URL: https://protocol.ua/ua/nagrudna_kamera_politseyskogo_porushennya_prava_na_privatnist/ (дата звернення 12.04.2022).

38. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2020 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2020/npu-zvit-2020.pdf> дата звернення 20.10.2022).

39. Салтевский М. В., Лукашевич В. Г. Проблемы классификации источников информации и следственных действий в криминалистической тактике. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1984. Вып. 29. С. 29–36.

40. Використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях : метод. рек. / [М. В. Гуцалюк, В. Д. Гавловський, В. Г. Хахановський та ін.] ; за заг. ред. О. В. Корнейка. Вид. 2-ге, доповн. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 104 с.

41. Захаров В. П., Рудешко В. І. 3-38 Біометричні технології в ХХІ столітті та їх використання правоохоронними органами: посібник. – 2-ге вид., доп. / В. П. Захаров, В. І. Рудешко. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – 492 с. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6/1/Захаров%20біометричні%20технології.pdf>].

42. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text>.

43. Про затвердження Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» : наказ МВС України від 3 серп. 2017 р. № 676. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/re30927?an=1&ed=2022_02_14.

44. Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «СЛІД» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» : наказ МВС України від 16 берез. 2020 р. № 257. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0319-20#Text>.

45. Про інформацію : Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

46. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах : Закон України від 5 лип. 1994 р. № 80/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 31. Ст. 286.

47. Про електронні комунікації : Закон України від 18 листоп. 2003 р. № 1280-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 12. Ст. 155.

48. Про захист персональних даних : Закон України від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481.

49. Хахановський В. Г. Теорія і практика криміналістичної інформатики : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2011. 428 с.

50. Бірюков В. В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. 664 с.

51. Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС : наказ МВС України від 10 верес. 2009 р. № 390. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE16979>.

52. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2155-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 400.

53. Про затвердження Вимог до відцифрованого образу обличчя особи, фотокарток, що подаються для оформлення або обміну документів, що

посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, та фотографічного зображення на них : наказ МВС України від 18 жовт. 2019 р. № 875. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1146-19#Text>.

54. Birch I., Gwinnett C., Walker J. Aiding the interpretation of forensic gait analysis: Development of a features of gait database. *Science & Justice*. 2016. No. 56 (6). P. 426–430. DOI: 10.1016/j.scijus.2016.06.009.

55. Bouchrika I. Evidence evaluation of gait biometrics for forensic investigation. In *Multimedia forensics and Security*. 2017. P. 307–326. DOI: 10.1007/978-3-319-44270-9_13.

56. Larsen P. K., Simonsen E. B., Lynnerup N. Gait analysis in forensic medicine. *Journal of Forensic Sciences*. 2008. No. 53 (5). P. 1149–1153.

57. Nixon M. S., Bouchrika I., Arbab-Zavar B., Carter J. N. On use of biometrics in forensics: gait and ear. In *European Signal Processing Conference* (Aalborg, Denmark, August 23–27, 2010). EURASIP, 2010. No. 44. P. 1655–1659.

58. Gerechtshof Amsterdam. (2017). 5 December. ECLI:NL: GHAMS: 2017: 5494. Gizmodo. (2018). Retrieved from <https://hightech.plus/2018/05/29>.

59. Edmond G., Cunliffe E. Cinderella story? The social production of a forensic «science». *Journal of Criminal Law & Criminology*. 2017. No. 106. P. 219–275.

60. Хахановський В. Г., Чашницька Т. Г. Ідентифікація особи за ходою, зафіксованою в матеріалах відеозапису. *Криміналістичний вісник*. 2020. № 1 (33). С. 72–80. DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2020-33-1-72/>

61. Білоус В. В. Особливості впровадження в криміналістичну практику безпілотних літальних технологій, апаратів і систем. *Теорія и практика*. 2016. № 5. С. 170–175. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/5/39.pdf>.

62. Кобець М. В. Поняття та правові підстави застосування безпілотних летальних апаратів у правоохоронних органів. *Актуальні проблеми*

кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності : тези Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 3 берез. 2017 р.). Хмельницький : НАДПС України ім. Б. Хмельницького, 2017. С. 796–798.

63. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. С. В. Ківалова. Харків : Одіссей, 2013. 1104 с.

64. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні / за заг. ред. М. В. Лошицького. Київ : Професіонал, 2019. 1272 с.

65. Клименко Н. І. Судова експертологія : навч. посіб. Київ : ІнЮре, 2007. 528 с.

66. Постика И. В. Судебно-исследовательская фотография как отрасль специальных криминалистических знаний. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1969. Вып. 6. С. 205–211.

67. Чаплинський К. О. Спеціальні знання як об'єкт криміналістичного дослідження. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 2. С. 323–328.

68. Пиріг І. В. Теоретичні основи експертного забезпечення досудового розслідування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2015. 42 с.

69. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232.

70. Бондарь М. Е. О понятии «экспертная методика». *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1990. Вып. 40. С. 13–19.

71. Салтевський М. В. Криміналістика : підручник : у 2 ч. Харків : Консум, 2001. Ч. 2. 527 с.

72. Методика ідентифікації особи за ознаками зовнішності за матеріальними зображеннями (2-ге видання перероблене і доповнене) / уклад. Ковальов К.М., Коструб А.М., Павленко О.С., Чашницька Т.Г.

Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2021. 31 с. (р/код в Реєстрі методик проведення судових експертиз під номером 6.2.06)

73. Копча В.В. Тактика використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві. Призначення і проведення судових експертиз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2017. Серія ПРАВО. Випуск 47. Том 3. С.107-114

74. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туман К82 та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. - Х. : Пр; 2013.-824 с.

75. Нізовцев Ю. Ю. Ідентифікація особи за ознаками зовнішності : метод. рек. Київ : ІСТЕ СБУ, 2013. 52 с.

76. Волощук Т. В. Традиційні методи порівняння, що використовують у портретній експертизі. *Криміналістичний вісник*. 2008. № 2 (10). С. 104–110.

77. Ієрусалімов І. О., Садченко О. О., Соколан Ф. С. Ідентифікація особи за ознаками зовнішності : метод. рек. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 48 с.

78. Акулов В. И., Карпов Н. С., Лукьянчиков Б. Е., Лукьянчиков Е. Д. Признаки внешности человека и использование информации о них в работе органов внутренних дел : метод. пособие. Киев : Нац. акад. внутр. дел Украины, 2001. 62 с.

79. Можливість використання методів полігонального реперажу і побудови графічних ідентифікаційних алгоритмів (АГІ) під час проведення судових портретних експертиз : інформ. лист / уклад. Р. О. Довжаниця. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2020. 14 с.

80. Поліція Києва розкрила 1,5 тисячі злочинів за допомогою відеокамер. *Вечірній Київ* : [сайт]. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/44209>.

81. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

82. Система інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів в умовах електронного урядування : кол. монографія / [В. В. Дурдинець, А. М. Іщенко, В. Г. Хахановський та ін.] ; за заг. ред. І. В. Сергієнка, С. С. Чернявського, М. Я. Швеця. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. 352 с.

83. Рувін О. Г., Палеха Ю. І., Полтавський А. О., Рудницька Я. Р. Поняття експертної методики як документа, його структура з урахуванням міжнародних стандартів систем управління якістю, адаптованих в Україні. *Криміналістика і судова експертиза*. 2013. № 1 (58). С. 124–130.

84. Рувін О. Г., Полтавський А. О., Назаров В. В., Гамов Д. Ю., Лінючев Г. В., Посільський О. О. До питання щодо структури та змісту експертної методики з урахуванням вимог стандартів управління якістю, адаптованих в Україні. *Криміналістика і судова експертиза*. 2013. Вип. 1 (58). С. 97–115.

85. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование : учеб.-практ. пособие. Харьков : Эспада, 2005. 544 с.

86. Гончаренко В. Г. Право і криміналістика. *Вісник Академії адвокатури України*. 2004. Вип. 1. С. 40–43.

87. Журавель В. А. Інформаційне забезпечення процесу розслідування: шляхи та засоби. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2004. Вип. 2 (37). С. 175–180.

88. Авдєєва Г. К. Інформаційні технології в криміналістиці та слідчій діяльності. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2010. Вип. 19. С. 194–203.

89. Іванченко О. П. Систематизація законодавства: науковий вектор, практичні потреби. *Часопис Київського університету права*. 2015 № 3. С. 53–56.

90. Хахановський В. Г., Дабіжа Д. В., Пясковський В. В. Особливості використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при

розслідуванні кримінальних правопорушень : метод. рек. Київ : НАВС, 2017. 36 с.

91. Пясковський В. В., Чорноус Ю. М., Самодін А. В. Криміналістика : підручник / за заг. ред. В. В. Пяковского. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Право, 2020. 752 с.

92. Юрчишин В. Д. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2006. 20 с.

93. Експертизи у судочинстві України : посібник / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 504 с.

94. Жариков Ю. Ф., Орлов Ю. Ю., Струк И. А., Харабуга Ю. С. Проблемы автоматизации экспертных исследований. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Харків : Право, 2002. Вип. 2. 656 с.

95. Пілюков Ю. О. Варіанти автоматизації інформаційно-аналітичної роботи в експертних підрозділах МВС України. *Криміналістичний вісник*. 2006. № 1 (5). С. 144–148.

96. Невгад В. В., Дударець Р. М., Саковський А. А., Климчук М. П. Проведення слідчих (розшукових) дій із застосуванням звуко- та відеозаписувальних технічних засобів : метод. рек. Київ : НАВС, 2018. 68 с.

97. Салтевський М. В. Криміналістика : підручник : у 2 ч. Харків : Консум, 2001. Ч. 2. 527 с.

98. Батчаєв В. К., Шадська У. С. Відеоспостереження у публічних місцях: основи захисту персональних даних : посіб. для органів місцевого самоврядування. Київ : Компринт, 2021. 98 с.

99. Про затвердження Положення про комплексну систему відеоспостереження міста Києва. *Київська міська рада* : [сайт]. URL: https://kyivcity.gov.ua/npa/pro_zatverdzhennya_polozhennya_pro_kompleksnu_sistemu_videosposterezhennya_mkiyeva/.

100. Про роботу органів прокуратури. *Офіс Генерального прокурора* : [сайт]. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-robotu-organiv-prokuraturi-2>.

101. Київ планує наступного року підключити усі камери відеоспостереження у школах та дитсадках до міського дата-центру. *КМДА* : [сайт]. URL: <https://podil.kyivcity.gov.ua/news/11735.html>.

102. МВС активно залучає територіальні громади до провадження цифрового проєкту «Безпечна країна». URL: <https://mvs.gov.ua/uk/news/mvs-aktivno-zaluchaie-teritorialni-gromadi-do-vprovadzennya-cifrovogo-projektu-bezpecna-krayina-igor-bondarenko>.

103. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного демографічного реєстру та надання з нього інформації, взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також здійснення ідентифікації та верифікації : постанова Кабінету Міністрів України від 18 жовт. 2017 р. № 784. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2017-п#Text>.

104. Постанова від 28 жовтня 2022 року № 1220 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо оформлення документів, що посвідчують та підтверджують громадянство України». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-deyakih-postanov-kabinetu-ministriv-ukrayini-shchodo-oformlennya-dokumentiv-shcho-posvidchuyut-osobu-ta-pidtvverdzhuyut-gromadyanstvo-ukrayini-1220-281022>

105. Комплексна цільова програма «Електронна столиця». URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://kmr.gov.ua/sites/default/files/461-6512.pdf>.

106. У Львові приватні відеокамери доєднують до міської системи відеоспостереження. *Львівська міська рада* : [сайт]. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/society/security/291829-u-lvovi-pryvatni-videokamery-doiednaiut-do-miskoi-systemy-videosposterezhennia>.

107. На Полтавщині встановлять вишки для спостереження прикордонної території. *Полтава 365* : [сайт]. URL: <https://poltava365.com/na-poltavshhini-vigotovlyayut-vishki-dlya-sposterezhennya-pr.html>.

108. Національна поліція отримала понад 30 нових БПЛА (фото). *Defense Express*: [сайт]. URL: https://defence-ua.com/news/natsionalna_politsija_otrimala_ponad_30_novih_bpla_foto-2537.html.

109. Сучасні квадрокоптери у підготовці майбутніх прикордонників. *QUADRO.UA* : [сайт]. URL: <https://quadro.ua/derzhprikordonsluzhba-ukrayini-dpsu-zakupila-droni-dji-matrice-200-v2-na-sumu-36-mln-griven/>.

110. На усіх в'їздах на Закарпаття встановили камери з розпізнаванням облич. *Закарпаття онлайн* : [сайт]. URL: <https://zakarpattya.net.ua/News/220008-Na-usikh-vizdakh-na-Zakarpattia-vstanovyly-kamery-z-rozpiznavanniam-oblych>.

111. Майже 100 камер відеоспостереження з'явиться у дворах Тернополя в рамках програми «Безпечний двір». URL: <https://ternopilcity.gov.ua/news/65717.html>.

112. Поліщук М. Г. «Експертиза як форма спеціальних знань у цивільному процесі». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 125–127. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/30>.

113. Коршун А. В. Новітні способи друку, які використовуються для підробки паспортних документів. *Теорія та практика судово-експертної діяльності* : матеріали круглого столу, присвяч. пам'яті З. С. Меленевської (Київ, 28 лют. 2018 р.). Київ : НАВС, 2018. С. 83–85.

114. Майже 100 камер відеоспостереження з'явиться у дворах Тернополя в рамках програми «Безпечний двір». URL: <https://ternopilcity.gov.ua/news/65717.html>.

115. Завдяки камерам відеоспостереження, які підключені до Ситуаційного центру, розшукали 96 % водіїв, які покинули місце ДТП. *Вінницька міська рада* : [сайт]. URL: <https://www.vmr.gov.ua/zavdiaky->

kameram-videosposterezhennia-iaki-pidkliucheni-do-sytuatsiinoho-tsentru-rozshukaly-96-vodiiv-iaki-pokynuly-mistse-dtp.

116. Нестор Н. В., Баулін О. В. Порядок проведення судової експертизи у кримінальному провадженні України. *Криміналістика і судова експертиза*. 2022. Вип. 67. С. 19–27. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.03>.

117. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 492 с.

118. Судова практика ККС щодо допустимості електронних доказів. Надія Стефанів суддя Верховного суду. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prezentatsiia_Stefaniv.pdf.

119. Можливості Face ID: ідентифікація облич за фото. *Evergreen* : [сайт]. URL: <https://evergreens.com.ua/ua/articles/digital-facial-recognition.html>.

120. Відеодокази у кримінальному судочинстві: погляд Верховного суду. [сайт]. URL: <https://femida.ua/advices/videodokazy-u-kryminalnomu-sudochynstvi-poglyad-verhovnogo-sudu/>

121. Шпакович Н., Чашницька Т. Шляхи покращення роботи Державної міграційної служби України з урахуванням досвіду спеціалізованих служб Європейських країн. *Актуальні проблеми науки та практики у світлі євроінтеграційних процесів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 19 трав. 2022 р.). Львів, 2022. С. 101–105

122. Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Маріуполь, 10 берез. 2017 р.) / за заг. ред. К. В. Балабанова. Маріуполь : МДУ, 2017. 217 с. URL: https://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2017/derzhavotvorennja_ta_pravotvorennja-2017.pdf.

123. Терейковська Л. О., Терейковський О. І. Нейромережева модель розпізнавання емоцій по зображенню обличчя. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2019. Т. 30 (69). Ч. 1.

№ 2. С. 209–213. (Серія «Технічні науки»). URL: https://tech.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/2_2019/part_1/35.pdf.

124. Михайленко П. П., Кондратьєв Я. Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. Київ : Генеза, 1997. Т. 1 : 1917–1925. 504 с.

125. Михайленко П. П., Кондратьєв Я. Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. Київ : Генеза, 1997. Т. 2 : 1926–1945. 412 с.

126. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика): рішення, внесені до ЄДРСР, за червень 2021 р. Київ, 2021. 51 с.

127. Використання поліцією відеореєстраторів: що треба знати. *Антидот* : [сайт]. URL: <https://antydot.info/publicistics/vykorystannya-politsijeyu-videorejestratoriv-scho-treba-znaty/>.

128. Скільки зберігається запис із камер відеоспостереження. *PDP SECUR системи безпеки* : [сайт]. URL: <https://shop-digital.com.ua/ua/blog/skolko-hranitsya-zapis-s-kamer-videonablyudeniya>.

129. Ткаченко Н.М. Суб'єкти судово-експертної діяльності в сучасній системі експертного забезпечення кримінального провадження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 180 с.

130. Ходанович В.О. Проблеми правового інституту судової експертизи у цивільному процесі України. *Часопис Академії адвокатури*. 2013. № 21. С. 1-6.

131. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2022 році. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2022/Zvit_polic_2022.pdf.

132. Умовою формування якісного безпекового середовища є покращення реагування на заяви громадян, – Ігор Клименко. *Урядовий портал* : [сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/umovoyu-formuvannya-yakisnogo-bezpekovogo-seredovishcha-ye-pokrashchennya-reaguvannya-na-zayavi-gromadyan-igor-klimenko>.

133. Застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. Аналіз закордонного досвіду : метод. матеріали для працівників підрозділів поліції МВС України / [В. А. Коршенко, М. В. Мордвинцев, Ю. В. Гнусов та ін.]. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 44 с.

134. Відео. *Bikinedia* : [сайт] .URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Відео>.

135. Історія відеоспостереження. *WORLDVISION* : [сайт]. URL: <https://worldvision.com.ua/articles/istoriya-videonablyudeniya>.

136. Криміналістика. Академічний курс : підручник / [Т. В. Варфоломєєва, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров та ін.]. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 352 с.

137. Pohl J. Videoueberwachung im oeffentlichen Raum. *Kritische Justiz*. 2003. Vol. 36. No. 3. P. 317–328. URL: <https://www.jstor.org/stable/24237696?typeAccessWorkflow=login>.

138. Nieto M. Public Video Surveillance: Is It An Effective Crime Prevention Tool? NCJRS Library, 1997. 45 p. URL: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/public-video-surveillance-it-effective-crime-prevention-tool>.

139. Glatzner F. Die staatliche Videoüberwachung des öffentlichen Raumes als Instrument der Kriminalitätsbekämpfung: Magisterarbeit. Münster, 2006. 122 p. URL: <https://digitalcourage.de/sites/default/files/pictures/datenschutz/florian-glatzner-videoueberwachung.pdf>.

140. CCTV Cameras and Big Ben London Landmark URL: <https://www.caughtoncamera.net/news/how-many-cctv-cameras-in-london/cctv-cameras-and-big-ben-london-landmark/>.

141. Ткаченко Н. М. Актуальні питання науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності в Україні. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2012. Вип. 12. С. 120–126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpsek_2012_12_20 с.

142. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрид. думка, 2012. 1020 с.

143. Шепітько В. Теоретико-методологічна модель криміналістики та її нові напрями. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 3 (25). С. 9–20. DOI: 10.32353/khrife.3.2021.02.

144. Чашницька Т. Г. Відображення зовнішності особи в матеріалах відеозапису. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2021. Вип. 29. С. 279–284. (Серія «Юридична»). DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.5795769>.

145. Чашницька Т. Г. Аналіз зарубіжного досвіду у сфері використання систем відеоспостереження. *Нове українське право*. 2022. Вип. 6. Т. 2. С. 207–214. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.6.2>.

146. Чашницька Т. Г. Історична генеза ототожнення особи за ознаками зовнішності. Завдання, що виникають під час ідентифікації особи, в умовах воєнного часу. *Соціально-економічні, правові та суспільно-політичні трансформаційні процеси в умовах воєнного стану* : кол. монографія. Львів : Львів. ун-т бізнесу та права, 2022. С. 140–155. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7541219>.

147. Kravchenko O., Zherebko O., Zaveryko R., Velmozhna-Sydoorova A., Chashnytska T. Use of certain special knowledge in the investigation of murders. *Cuestiones políticas*. 2022. Vol. 40 (72). P. 69–88. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4072.04>.

148. Чашницька Т. Г. Перспективи ідентифікації особи в криміналістиці. *Systematisation of Ukrainian and European legislation in the realities of the modern world* : International scientific and practical conference (Arad, Romania, December 27–28, 2019). Arad, Romania, 2019. P. 126–129.

149. Чашницька Т. Г. Проблемні питання портретних експертиз за матеріалами відеозаписів. *Судово-експертна діяльність в Службі безпеки України: актуальні питання теорії та практики (Forensic expert activity in*

the Security Service of Ukraine) : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 31 берез. 2021 р.). Київ : ICEY СБУ, 2021. С. 235–238.

150. Чашницька Т. Г. Завдання та спірні питання, що виникають під час ідентифікації особи (person), в умовах воєнного та післявоєнного часу. *The role of legal science in establishing a new world order in wartime and post-war period* : international scientific conference (Riga, Latvia, July 29–30, 2022). Riga, Latvia, 2022. С. 270–272. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-229-6-68>.

151. Чашницька Т. Г. Щодо необхідності комплексного дослідження відеозображень судовими експертами. *Теорія і практика судово-експертної діяльності* : матеріали VIII міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листоп. 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 444–446.

152. Чашницька Т. Г. Можливості ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. *Актуальні питання криміналістики* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 20 груд. 2019 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 235–238.

153. Чашницька Т. Г. Проблемні питання ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27 лют. 2020 р.). Київ–Маріуполь, 2020. С. 292–295.

154. Чашницька Т. Г. Відображення ознак зовнішності людини у матеріалах відеозапису. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 19 листоп. 2020 р.). Київ, 2020. С. 625–628.

155. Чашницька Т. Г. Сучасні тенденції ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу (Харків, 15–16 квіт. 2021 р.). Харків, 2021. С. 276–281.

156. Трофименко Н.С. Питання призначення та проведення деяких видів судових експертиз (за матеріалами узагальнення експертної практики).

Вісник Академії митної служби України. Серія «Право». 2013. № 1 (10). С. 107-112.

157. Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України. Про інститут. *Служба безпеки України*: офіційний веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/pages/278> (дата звернення: 02.02.2020).

158. Сухов Ю. Оцінка доказів і безпосереднє дослідження їх джерел слідчим суддею. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA014748 (дата звернення: 13.12.2022).

159. Сухомлин Ю. В. Подання, розгляд і вирішення клопотань учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук (доктора філософії). 12.00.09 (081 – Право). Київ, 2019. 260 с.

159. Ходанович В.О. Проблеми правового інституту судової експертизи у цивільному процесі України. *Часопис Академії адвокатури*. 2013. № 21. С. 1-6.

160. Щербаковський М.Г. Типові завдання судово-експертного дослідження. *Право і Безпека* . 2016. № 4 (63). С.6-11.

161. Щербаковський М.Г. Гносеологічні та правові підстави класифікації об'єктів судової експертизи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2010. Вип. 10. С.177-185.

162. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України. Загальна частина: навч. посіб. Київ: Кондор, 2005. 152 с. 185.

163. Удалова Л. Д., Савицький Д. О., Рожнова В. В., Ільєва Т. Г. Функція судового контролю у кримінальному процесі: монографія. Київ: «Центр учбової літератури», 2015. 176 с.

164. Хахуцяк О. Ю., Верещак О. І. Спеціальне досудове розслідування в Україні. Хроніка змін та перспективи розвитку. Нормативно-правова модель досудового розслідування за чинним КПК: теоретичні і практичні

проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 03 квіт. 2020 р.). Київ, 2020.

165. Шаренко С., Шило О. Спеціальне досудове розслідування і судове провадження: проблемні питання правового регулювання. Право України. 2015. № 7. С. 58–65.

166. Шишман Д. М. Порівняльно-правовий аналіз підстав здійснення кримінального провадження *in absentia* в законодавстві України та іноземних країн. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2018. Вип. 52. Т.2. С. 120–124.

167. Шумейко Д. О. Правове регулювання та правозастосовна практика здійснення спеціального кримінального провадження у окремих зарубіжних країнах. Прикарпатський юридичний вісник. 2017. Вип. 1 (16). Т. 4. С. 311–317.

168. Юдківська Г. Ю. Допустимість доказів як одна з гарантій справедливого судового процесу відповідно до статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод. Слово Національної школи суддів України. 2014. № 1 (6). С. 7–13.

169. Юрченко Є. О. Аналіз гарантій забезпечення прав та законних інтересів осіб, щодо яких проводяться негласні слідчі (розшукові) дії. Молодий вчений. 2019. № 4 (68). С. 451–454.

170. Юрчишин В. М. Генеза та загальні положення інституту спеціального досудового розслідування (*in absentia*). Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2019. Вип. 3 С. 158166.

171. Яновська О. Г. Концептуальні засади функціонування і розвитку змагального кримінального судочинства: монографія. Київ: Прецедент, 2011. 303 с.

172. Яшин С. В. Защита прав и законных интересов личности в досудебном производстве по уголовным делам: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. СПб, 2004. 159 с.

173. Правова система України в умовах воєнного стану : зб. наук. пр. / за заг. ред. О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської, М. М. Хоменка. Одеса : Гельветика, 2022. 540 с.

174. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/64202241397>.

175. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства : Закон України від 4 жовт. 2019 р. № 187-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-20#Text>.

176. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам : Закон України від 15 берез. 2022 р. № 2137-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20#n7>.

177. Система забезпечення судово-експертної діяльності в державах – членах НАТО : наук.-практ. огляд / С. О. Любченко, Ю. Ю. Нізовцев, О. А. Парфило; за заг. ред. О. А. Парфила. Київ: АртЕк, 2015. 56 с.

178. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теоретико-правові та методологічні засади комплексних судово-експертних досліджень : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 503 с.

179. Сімакова-Єфремян Е. Б., М'ясоєдов В. В., Дереча Л. М. Актуальні проблеми співробітництва з організаціями іноземних держав у сфері судово-експертної діяльності. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2018. Вип. 18. С. 175–184.

180. Цільмак О. М. Криміналістичні засоби та методи розкриття та розслідування кримінальних правопорушень : підручник. / О. М. Цільмак, О. Є. Користін, О. С. Шаптала, Д. В. Талалай. Одеса : ОДУВС, 2015. 302 с.

181. Шуневич К. А. Судова експертиза у кримінальному процесі Італії. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська

юридична академія». 2020. Вип. 1. С. 122–129. URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/1_2020/28.pdf.

182. Чигирин Г. Л. Форми використання спеціальних знань у процесі збирання документів на стадії досудового розслідування. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2018. Вип. 1–2 (10–11). С. 251–257.

183. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 492 с.

184. . Чорноус Ю. М. Слідчі дії: поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 241 с.

185. . Чорноус Ю. М. Актуальні питання розслідування та судового розгляду Міжнародним кримінальним судом справ про міжнародні злочини. Вісник Національної академії правових наук України. 2020. № 4. С. 93–101. DOI: [https://doi.org/10.37635/jnalsu.27\(4\).2020.267-281](https://doi.org/10.37635/jnalsu.27(4).2020.267-281).

186. Чорноус Ю. М. Вплив міжнародних договорів та практики Європейського суду з прав людини на розвиток криміналістики в Україні. Право України. 2021. № 8. С. 77–90. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_2021_8/pravo_2021_8_s5/.

187. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення кримінального провадження: рівні, напрями та форми реалізації. Криміналістика і судова експертиза. 2020. Вип. 65. С. 40–51.

188. Юсупов В.В. Криміналістика в Україні у XX – на початку XXI ст. (історико-теоретичне дослідження) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 40 с.

189. Правознавство: Підручник / А. І. Берлач, Д. О. Карпенко, В. С. Ковальський, А. М. Колодій, А. Ю. Олійник, О. О. Підпригора; За ред. В. В. Копейчикова, А. М. Колодія. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 725 с.

190. Юридична енциклопедія / Редкол. Шемчушенко Ю. С., Бурчак Ф. Г., Зяблюк М. П. і ін. – Т. 3. – К. : «Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана», 2001. – 789 с.

191. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 2 : Д – Й. – 1999. – 744 с.; Т. 4 : Н – П. – 2002. – 720 с.; Т. 5: П – С. – 2003. – 736 с.

192. Юридичні терміни. Тлумачний словник / В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін.; за ред. В. Г. Гончаренка. – 2-ге вид., стереотипне. – К.: Либідь, 2004. – 320 с.

193. Судова статистика. Офіційний сайт Верховного Суду України.
URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/169EB9789B839EF9C2257B4B002E5ABD](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/169EB9789B839EF9C2257B4B002E5ABD)

194. Татаров О. Ю. Проблеми збирання доказів стороною захисту в кримінальному провадженні // Актуальні проблеми розслідування злочинів : збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 1 липня 2014 року). – К. : Нац. акад.. внутр.. справ, 2014. – 312 с.

195. Татаров О. Ю., Мірковець Д. М. Повідомлення про підозру : проблеми кримінальної процесуальної регламентації / О. Ю. Татаров, Д. М. Мірковець // Митна справа. – 2015. – № 1 (2.2). – С. 265 – 271. – URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2015_1\(2\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2015_1(2)).

196. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України : Підручник. 4-е вид., доп. і перероб. – К. : А.С.К., 2003. – 848 с.

197. В. В. Копча, Н. В. Копча. Криміналістична техніка, тактика і методика : навчальний посібник /. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 286 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Узагальнені результати анкетування 220 слідчих органів Національної поліції, 49 експертів Експертної служби, 46 суддів судів загальної юрисдикції (Вінницька, Житомирська, Закарпатська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Одеська, Харківська, Черкаська, Чернігівська області та м. Київ)

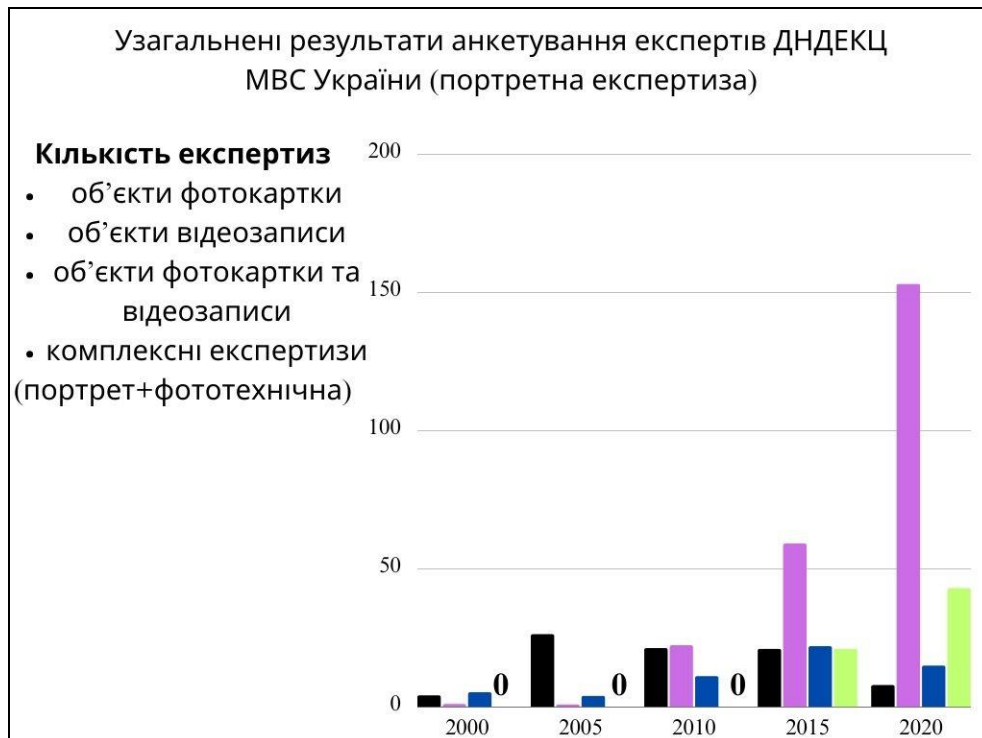
№ з/п	Запитання анкети	Відповіді слідчих (220 осіб), %		Відповіді експертів (49 осіб), %		Відповіді суддів (46 осіб), %	
1.	Ваш стаж роботи						
	менше ніж 1 рік	37	16,8	54	25,8	8	6,8
	1–3 роки	68	30,9	35	16,7	15	12,9
	4–10 роки	74	33,6	42	20	78	67,2
	понад 10 років	41	148,7	89	37,5	15	13,1
2.	У якій формі використовували такі відеозаписи?						
	а) як докази	+		+		+	
	б) як документи						
	в) як орієнтовна інформація	+				+	
3.	Чи можливо ідентифікувати особу за матеріалами відеозапису?						
	а) так	+/-		+		+/-	
	б) ні	+/-					
	в) складно відповісти						
4.	Який відсоток серед вилучених відеозаписів, де треба було встановити особу?						
	а) від 80–90 %			+	+		
	б) від 50–80 %	+	+			+	+
	в) від 20–50 %						
	г) інше						
5.	У скількох випадках для встановлення особи за матеріалами відеозапису застосовували спеціальні знання з портретних досліджень?						
	а) від 80–90 %	+					
	б) від 50–80 %						
	в) від 20–50%					+	
	г) інше						
6.	За якими статтями найчастіше здійснюють вилучення відеозаписів?						
	а) ст. 185 КК (крадіжка)	+		+		+	
	б) ст. 190 КК (шахрайство)	+		+		+	
	в) ст. 115 КК (вбивство)	+		-		-	

	г) інше	+	-	-			
7.	Якою є кількість вилучених матеріалів відеозапису з камер спостереження системи «Безпечне місто», що залучаються до к/п (від загальної кількості)?						
	а) від 80–90 %		-				
	б) від 50–80 %	+	-				
	в) до 50 %		-			+	
	г) інше		-				
9.	Куди направляли матеріали відеозапису на дослідження?						
	а) ДНДЕКЦ МВС України	+		+		+	
	б) НДЕКЦ системи МВС	+		+		+	
	в) експертно-криміналістичні установи Міністерства юстиції України	+		+		+	
	г) інше	-		-		-	
10.	Із яких пристроїв найчастіше залучають матеріали відеозапису?						
	а) камери спостереження, відеореєстратори	+	-	+	-	+	-
	б) камери спостереження системи «Безпечне місто»	+	-	+	-	+	-
	в) з мережі Інтернет	+	-	+	-		-
	г) результати оперативно-розшукових заходів	+	-	-	-	+	-
11.	Чи мають значення результати ідентифікації за матеріалами відеозапису для ухвали суду?						
	а) так	37	16,8	54	25,8	8	6,8
	б) беруться до уваги в комплексі з іншими даними	68	30,9	35	16,7	15	12,9
	в) іноді беруться до уваги	74	33,6	42	20	78	67,2
	г) інше	41	148,7	89	37,5	15	13,1
12.	Чи вбачаєте Ви практичну необхідність у розробленні методичних рекомендацій з ідентифікації особи за матеріалами відеозапису (з метою підвищення результативності висновків експертів)?						
	Так	216	98,5	197	94,2	107	91,9
	Ні	4	1,5	12	5,8	9	8,1
13.	Як Ви вважаєте, чи допомагає криміналістична класифікація ознак зовнішності особи якісному проведенню розслідування?						
	так, допомагає всім практикам	55	24,9	65	31,1	40	34,5
	так, допомагає початківцям	56	25,4	78	37,4	48	41,4
	ні, не допомагає	55	24,8	60	28,7	15	12,9
	Інше	54	24,8	6	2,8	13	11,2

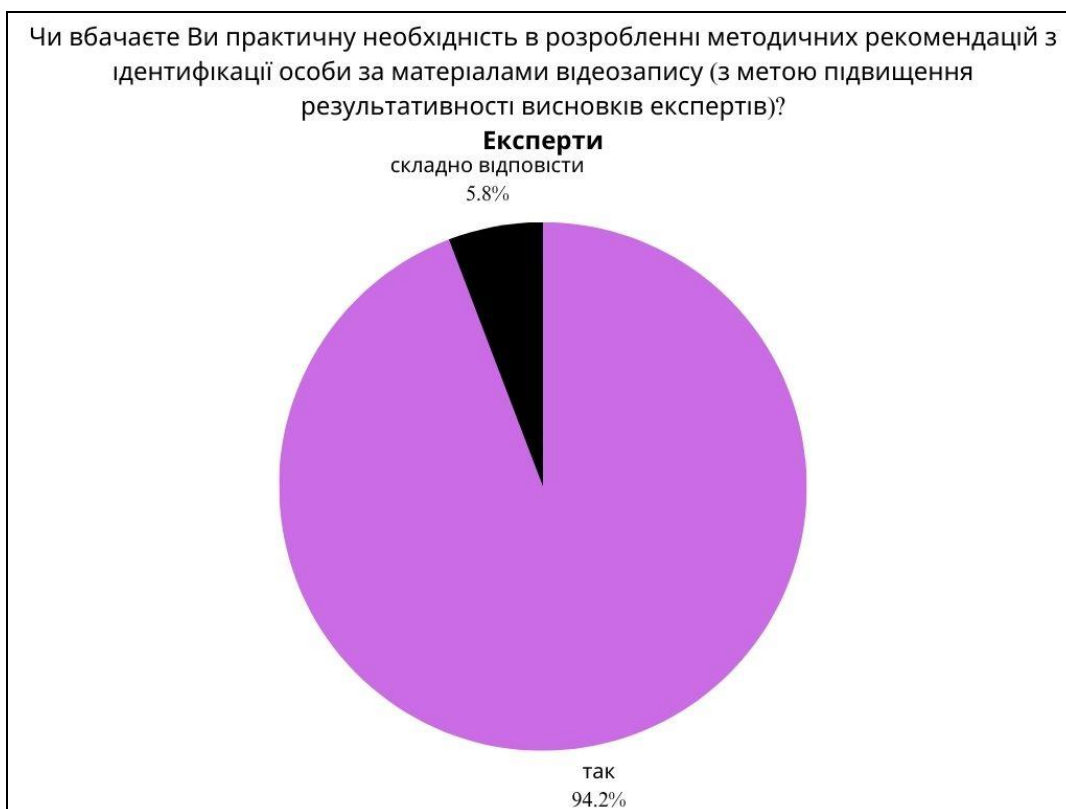
Додаток Б

**Узагальнені результати анкетування експертів ДНДЕКЦ МВС України
(портретна експертиза)**

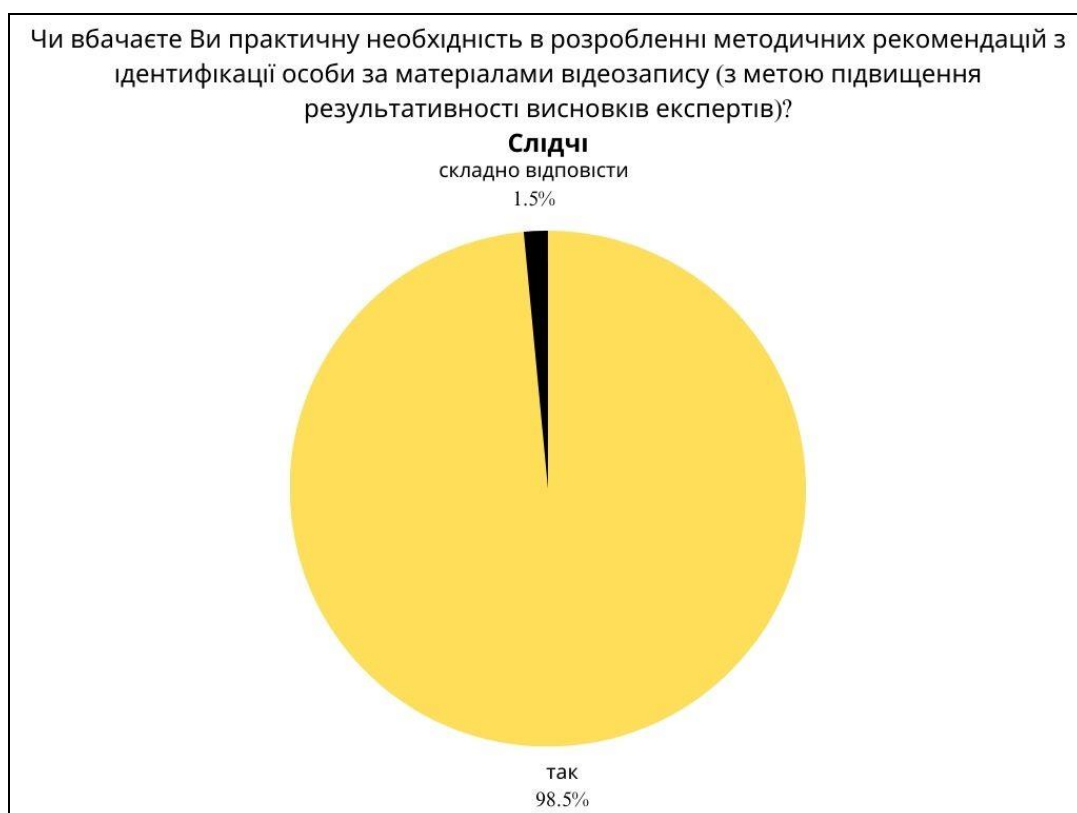
Рік	Кількість експертиз – об'єкти фотокартки, %	Кількість експертиз - об'єкти відеозаписи, %		Кількість експертиз – об'єкти фотокартки та відеозаписи			Кількість комплексних експертиз (портрет+фототехнічна)		
2000 рік	5	4	80	1	20	-	-	-	-
2005 рік	27	26	96,30	1	3,70	-	-	-	-
2010 рік	54	21	38,89	22	40,74	11	20,37	-	-
2015 рік	102	21	20,59	59	57,84	22	21,57	21	20,59
2020 рік	175	8	0,05	153	87,43	15	8,57	43	24,57

Мал. 1 Результати анкетування експертів за 2000-2020 роки.

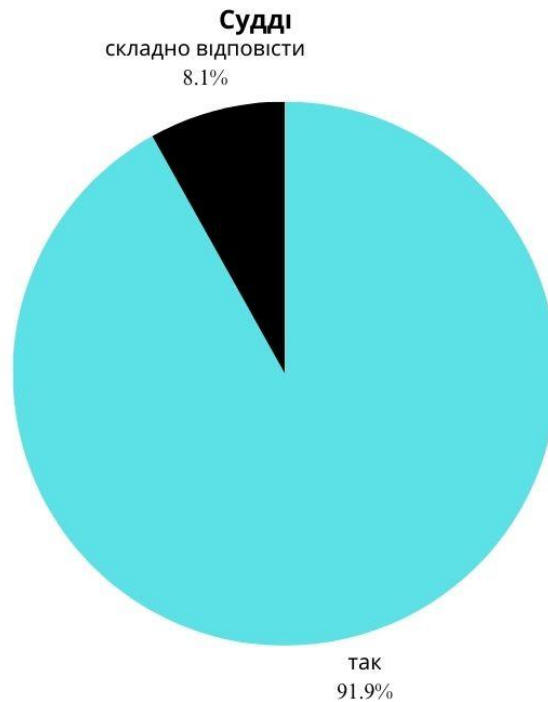

Мал. 2 Узагальнені результати анкетування експертів.

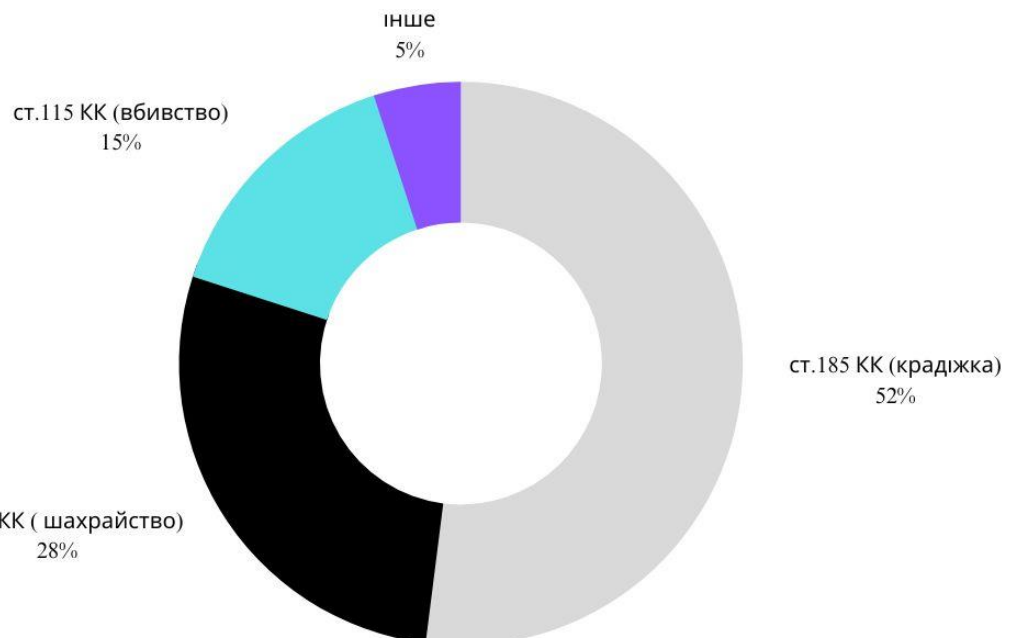

Мал. 3 Узагальнені результати анкетування слідчих.

Чи вбачаєте Ви практичну необхідність в розробленні методичних рекомендацій з ідентифікації особи за матеріалами відеозапису (з метою підвищення результативності висновків експертів)?

Мал. 4 Узагальнені результати анкетування слідчих.

Мал. 5 Співвідношення правопорушень, відносно яких вилучаються матеріали відеозапису (2019-2022 рр.).

Додаток В

**Аналіз вироків суду, в яких доказами були матеріали відеозаписів
(2020–2023 роки, порівняльний період – грудень)**

ВИРОКИ 2023 <u>Аналіз</u> <u>січень–лютий</u> <u>Загалом – 197</u> <i>Січень/лютий–</i> <i>197</i> Речові докази відеозаписи	ВИРОКИ 2022 <u>Аналіз - грудень</u> <u>Загалом – 1048</u> <i>Грудень – 247</i> Речові докази відеозаписи	ВИРОКИ 2021 <u>Аналіз - грудень</u> <u>Загалом – 1091</u> <i>Грудень – 351</i> Речові докази відеозаписи	ВИРОКИ 2020 <u>Аналіз - грудень</u> <u>Загалом – 858</u> <i>Грудень – 121</i> Речові докази відеозаписи
Камери спостереження: Безпечне місто – 5 Боді камери – 6 Негласні розшукові дії – 0 Відеореєстратори – 0 Камери спостереження магазини – 46 ломбарди – 12	Камери спостереження: Безпечне місто – 3 Боді камери – 14 Негласні розшукові дії – 2 Відеореєстратори – 5 Камери спостереження магазини, ломбарди – 87	Камери спостереження: Безпечне місто – 3 Боді камери – 14 Негласні розшукові дії – 8 Відеореєстратори – 2 Камери спостереження магазини, ломбарди – 61	Камери спостереження: Безпечне місто – 9 Боді камери – 12 Негласні розшукові дії – 14 Відеореєстратори – 4 Камери спостереження – магазини, ломбарди – 53

Мал. 5 Аналіз вироків суду, в яких доказами були матеріали відеозаписів (2020–2023 роки, порівняльний період – грудень)

Акти впровадженнь**ЗАТВЕРЖУЮ**

Директор Чернівецького
науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру
МВС України

Ігор БАЛУК15 травня 2023 року**АКТ**

про провадження в практичну діяльність результатів дисертаційного дослідження аспірантки кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки ННІ №1 Національної академії внутрішніх справ Чашницької Тетяни Григорівни на тему «Ідентифікація особи за матеріалами відеозапису» на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань «Право»

Комісією у складі:

- заступника директора центру – завідувача відділу криміналістичних видів досліджень Віталія ГРИНЮКА;
- заступника завідувача відділу криміналістичних видів досліджень Івана КОЖАКАРЯ;
- завідувача сектору досліджень у сфері інформаційних технологій Олександра СЛЮСАРЧУКА

встановлено, що матеріали дисертаційного дослідження аспірантки Національної академії внутрішніх справ Чашницької Тетяни Григорівни мають належний науковий та практичний рівень розроблення проблематики, використовуються в практичній діяльності під час проведення судової експертизи та експертних досліджень:

1. «Методика ідентифікації особи за ознаками зовнішності за матеріальними зображеннями» (2-ге видання, перероблене і доповнене) / [укл. Ковальов К. М., Коструб А. М., Павленко О. С., Чашницька Т. Г.]. – Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2021 (р/код в Реєстрі методик проведення судових експертиз під номером 6.2.06);

2. Чашницька Т. Г. «Ідентифікація особи, зображення якої зафіксовано в різні часові періоди» / Методичні рекомендації / Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2021;

3. Чашницька Т. Г. Хомко Б.Р. «Послідовність опису ознак зовнішності» / Методичні рекомендації / Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2021 ;
4. Хахановський В. Г., Чашницька Т. Г. Ідентифікація особи за ходою. *Криміналістичний вісник : наук.-практ. збірник* 1(33). Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2020, С.72–80.
5. Чашницька Т. Г. Відображення зовнішності особи в матеріалах відеозапису. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія юридична.* Випуск 29/2021, С.279–284.
6. Чашницька Т. Г. Аналіз зарубіжного досвіду у сфері використання систем відеоспостереження. *Нове українське право.* Випуск 6, Том 2, 2022, С.207–214 DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.6.2.32>
7. Чашницька Т. Г. Історична генеза ототожнення особи за ознаками зовнішності. Завдання, що виникають під час ідентифікації особи, в умовах воєнного часу. Колективна монографія. Соціально-економічні, правові та суспільно-політичні трансформаційні процеси в умовах воєнного стану. Львівського університету бізнесу та права. С.140–155 doi:: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7541219>
8. Oleksandr Kravchenko, Oleksandr Zhrebko, Ruslana Zaveryko, Antonina Velmozhna- Sydorova , Tetiana Chashnytska «Use of certain special knowledge in the investigation of murders» CUESTIONES POLÍTICAS . 2022 . Vol. 40 N° 72 P. 69-88
URL:<https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/37732>.
doi: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4072.04>
9. Чашницька Т. Г. Перспективи ідентифікації особи в криміналістиці» міжнародна науково-практична конференція. *Систематизація українського та європейського законодавства в сучасних реаліях.* матеріали конф. (Arad, Romania 28-29, december 2019). С. 126–129.
10. Чашницька Т. Г. Проблемні питання портретних експертиз за матеріалами відеозаписів. *Судово-експертна діяльність в Службі безпеки України: актуальні питання теорії та практики=Forensic expert activity in the Security Service of Ukraine:* збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 31 березня 2021 року. Київ ;ІСБУ СБУ, 2021. С.235–238.
11. Шпакович Н., Чашницька Т. Шляхи порашення роботи Державної міграційної служби України з урахуванням досвіду спеціалізованих служб Європейських країн. *Актуальні проблеми науки та практики у світлі євроінтеграційних процесів:* матеріали міжнародної науковопрактичної конференції (Львів, 19 травня 2022 року). Львів: ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», 2022. С. 101–105.

12. Чашницька Т. Г. Завдання та спірні питання, що виникають під час ідентифікації особи (PERSON), в умовах воєнного та післявоєнного часу. міжнародна наукова конференція: «Роль юридичної науки у становленні нового світового порядку у воєнний і післявоєнний час». 2022. С. 270–272 DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-229-6-68>.
13. Чашницька Т. Г. Щодо необхідності комплексного дослідження відеозображень судовими експертами. *Теорія і практика судово-експертної діяльності* : матеріали VIII міжвідомчої науково-практичної конференції (Київ, 27 листопада 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 444–446.
14. Чашницька Т. Г. Можливості ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. *Актуальні питання криміналістики* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 20 грудня 2019 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 235–238.
15. Чашницька Т. Г. Проблемні питання ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*: матеріали III-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 27 лютого 2020 року). Київ-Маріуполь, 2020. С.292–295.
16. Чашницька Т. Г. Відображення ознак зовнішності людини у матеріалах відеозапису. Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу : міжнародна науково-практична інтернет-конференція (Київ, 19 листопада 2020 року). С. 625–628.
17. Чашницька Т. Г. Сучасні тенденції ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу (Харків, 15–16 квітня 2021 року). Харків : Право, 2021. С.276–281.

Члени комісії:

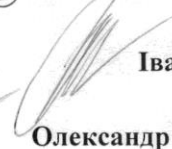
**Заступник директора центру –
завідувач ВКВД**

Заступник завідувача ВКВД

Завідувач сектору ДСІТ

Віталій ГРИНЮК

Іван КОЖАКАРЬ

Олександр СЛЮСАРЧУК

ЗАТВЕРЖУЮ

Т.в.о. начальника Чернівецького
районного управління поліції
ГУНП в Чернівецькій області
майор поліції

Роман МЕЛЬНИЧУК

«30» серпня 2023 року

АКТ

**про провадження результатів дисертаційного дослідження аспірантки
кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки ННІ №1
Національної академії внутрішніх справ Чашницької Тетяни Григорівни
на тему «Ідентифікація особи за матеріалами відеозапису»**

Комісією у складі: заступника начальника Чернівецького РУП ГУНП в Чернівецькій області – начальника слідчого відділу підполковника поліції Мазура М.Д., заступника начальника слідчого відділу Чернівецького РУП ГУНП в Чернівецькій області підполковника поліції Козана В.Г., начальника сектору криміналістичного забезпечення слідчого відділу Чернівецького РУП ГУНП в Чернівецькій області підполковника поліції Ісакової І.В., склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження аспірантки Національної академії внутрішніх справ Чашницької Тетяни Григорівни опубліковані у наукових статтях та тезах доповідей можуть бути використані у практичній діяльності слідчого підрозділу Чернівецького районного управління поліції ГУНП в Чернівецькій області, оскільки вони мають, як теоретичну так і практичну цінність.

Члени комісії:

Заступник начальника Чернівецького
РУП ГУНП в Чернівецькій області -
начальник слідчого відділу
підполковник поліції

Микола МАЗУР

Заступник начальника слідчого відділу
Чернівецького РУП ГУНП в Чернівецькій області
підполковник поліції

Віктор КОЗАН

Начальник сектору криміналістичного забезпечення
СВ Чернівецького РУП ГУНП в Чернівецькій області
підполковник поліції

Ірина ІСАКОВА

ЗАТВЕРЖУЮ

Перший проректор
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
заслужений юрист України

Станіслав ГУСАРЄВ

2023 року

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

**результатів дисертаційного дослідження Чашницької Тетяни Григорівни
на тему «Ідентифікація особи за матеріалами відеозапису»
на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право
в освітній процес Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: начальника навчально-методичного відділу НАВС підполковника поліції С.І. Колодейчак, т.в.о. завідувача кафедри криміналістики та судової медицини А.О. Антошук, завідувача кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки ННІ №1 О.В. Корнейка, склали цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Чашницької Тетяни Григорівни на тему «Ідентифікація особи за матеріалами відеозапису» використовуються в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ під час проведення лекційних, семінарських та практичних занять зі слухачами, курсантами, студентами та аспірантами таких навчальних дисциплін «Криміналістика», «Розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Інформаційне забезпечення правоохоронної діяльності» та «Інформаційні технології у науково-правових дослідженнях».

При підготовці навчально-методичного забезпечення проведення відповідних занять використовуються такі публікації:

1. Хахановський В. Г., Чашницька Т. Г. Ідентифікація особи за ходом. *Криміналістичний вісник: навч.-практ.збірник* 1(33). Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2020, С.72-80.
2. Чашницька Т. Г. Відображення зовнішності особи в матеріалах відеозапису. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія юридична*. Випуск 29/2021, С.279-284.

3. Чашницька Т. Г. Аналіз зарубіжного досвіду у сфері використання систем відеоспостереження. *Нове українське право*. Випуск 6, Том 2, 2022, С.207-214

4. Чашницька Т. Г. Історична генеза ототожнення особи за ознаками зовнішності. Завдання, що виникають під час ідентифікації особи, в умовах воєнного часу. Колективна монографія. Соціально-економічні, правові та суспільно-політичні трансформаційні процеси в умовах воєнного стану: Львівського університету бізнесу та права. С.140-155 ;

5. Oleksandr Kravchenko, Oleksandr Zhrebko, Ruslana Zaveryko, Antonina Velmozhna- Sydorova , Tetiana Chashnytska . Use of certain special knowledge in the investigation of murders. CUESTIONES POLÍTICAS. 2022. Vol №72 P. 69-88. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4072.04> .

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Чашницька Т. Г. Перспективи ідентифікації особи в криміналістиці. Систематизація українського та європейського законодавства в сучасних реаліях: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Арад, Румунія, 28-29 груд. 2019. Арад, 2019. С. 126-129.

7. Чашницька Т. Г. Щодо необхідності комплексного дослідження відеозображень судовими експертами. *Теорія і практика судово-експертної діяльності* : матеріали VIII міжвідом. наук.-практ. конф., м. Київ, 27 листоп. 2019 р. Київ : НАВС, 2019. С. 444-446.

8. Чашницька Т. Г. Можливості ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. *Актуальні питання криміналістики* : матер. Всеукраїнської наук.-практ. конф. Київ, 20 груд. 2019 р. Київ : НАВС, 2019. С. 235-238.

9. Чашницька Т. Г. Проблемні питання ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики* : матер. III-ї Всеукраїнської наук.-практ. конф., Київ - Маріуполь, 27 лют. 2020 р. Київ - Маріуполь, 2020. С. 292-295.

10. Чашницька Т. Г. Відображення ознак зовнішності людини у матеріалах відеозапису. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу* : матер. II Міжнар наук.-практ. інтернет-конференція (Київ, 19 листопада 2020 р.). Київ, 2020. С.625-628.

11. Чашницька Т. Г. Сучасні тенденції ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. *Актуальні питання судової експертизи і*

криміналістики : матер. міжнар. наук.-практ. конф. полілогу, Харків, 15-16 квіт. 2021 р. Харків, 2021. С. 276-281.

12. Чашницька Т. Г. Проблемні питання портретних експертиз за матеріалами відеозаписів. *Судово-експертна діяльність в Службі безпеки України, актуальні питання теорії та практики=Forensic expert activity in the Security Service of Ukraine* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 31 березня 2021 року. Київ; ICEU СБУ, 2021. С. 235-238.

13. Шпакович Н., Чашницька Т. Шляхи покращення роботи Державної міграційної служби України з урахуванням досвіду спеціалізованих служб Європейських країн. *Актуальні проблеми науки та практики у світлі євроінтеграційних процесів*: матер. міжнародної наук.-практ. конф., (Львів, 19 травня 2022 року). Львів: ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», 2022. С. 101-105.

14. Чашницька Т. Г. Завдання та спірні питання, що виникають під час ідентифікації особи (PERSON) в умовах воєнного та післявоєнного часу. Міжнародна конференція: «Роль юридичної науки у становленні нового світового порядку у воєнний і післявоєнний час 2022». С. 270-272.

Члени комісії:

**Начальник
навчально-методичного
відділу НАВС**

Станіслава КОЛОДЕЙЧАК

**Т.в.о. завідувача кафедри криміналістики
та судової медицини НАВС
кандидат юридичних наук, доцент
капітан поліції**

Андрій АНТОЩУК

**Завідувач кафедри інформаційних
технологій та кібербезпеки ННІ №1 НАВС
кандидат технічних наук, професор**

Олександр КОРНЕЙКО

ЗАТВЕРЖУЮ

Керівник Адвокатського
об'єднання «ГОРО ЛІГАЛ»
О.О. Горошинський

АКТ

**про провадження результатів дисертаційного дослідження аспірантки
кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки ННІ №1
Національної академії внутрішніх справ Чашницької Тетяни Григорівни
на тему «Ідентифікація особи за матеріалами відеозапису»
у правозахисну діяльність Адвокатського об'єднання «ГОРО ЛІГАЛ»**

Комісія у складі адвокатів: 1. Горошинського О.О. 2. Решко С.С. 3. Брюховецької М.С. склали цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження аспірантки кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки ННІ №1 Національної академії внутрішніх справ Чашницької Тетяни Григорівни на тему «Ідентифікація особи за матеріалами відеозапису» використовуються під час надання правничої (правової) допомоги у кримінальних провадженнях.

У своїй правозахисній діяльності адвокати адвокатського об'єднання «ГОРО ЛІГАЛ» використовують такі наукові публікації Чашницької Т.Г.:

1. Хахановський В. Г., Чашницька Т. Г. Ідентифікація особи за ходом. Криміналістичний вісник: зб.наук.пр. 2020, №1(33). С.72-80.

2. Чашницька Т. Г. Відображення зовнішності особи в матеріалах відеозапису. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права: Серія юридична. 2021. Вип. 29. С.279-284.

3. Чашницька Т. Г. Аналіз зарубіжного досвіду у сфері використання систем відеоспостереження. Нове українське право. Європейська інтеграція: наук. Збірник. Випуск 4(33). Київ: 2022, С.69-92.

4. Чашницька Т. Г. Історична генеза ототожнення особи за ознаками зовнішності. Завдання, що виникають під час ідентифікації особи, в умовах

воєнного часу. Колективна монографія. Соціально-економічні, правові та суспільно-політичні трансформаційні процеси в умовах воєнного стану: Львівського університету бізнесу та права. 2022. С.11-21.

5. Oleksandr Kravchenko, Oleksandr Zharebko, Ruslana Zaveryko, Antonina Velmozhna- Sydorova , Tetiana Chashnytska . Use of certain special knowledge in the investigation of murders. Використання спеціальних знань при розслідуванні вбивств. CUESTIONES POLÍTICAS. 2022. №72 P. 69-88. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4072.04> ;

6. Чашницька Т. Г. Перспективи ідентифікації особи в криміналістиці. Систематизація українського та європейського законодавства в сучасних реаліях: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (Arad, Romania 28-29 december 2019). Arad, 2019. С. 126–129.

7. Чашницька Т. Г. Щодо необхідності комплексного дослідження відеозображень судовими експертами. Теорія і практика судово-експертної діяльності: матеріали VIII міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листоп. 2019 р.). Київ: НАВС, 2019. С. 444–446.

8. Чашницька Т. Г. Можливості ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. Актуальні питання криміналістики: матер. Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Київ, 20 грудня 2019 р.). Київ: НАВС, 2019. С. 235–238.

9. Чашницька Т. Г. Проблемні питання ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: матер. III-ї Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Київ - Маріуполь, 27 лютого 2020 р.). Київ – Маріуполь, 2020. С: 292–295.

10. Чашницька Т. Г. Відображення ознак зовнішності людини у матеріалах відеозапису. Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу: матер. II міжнародна наук.-практ. інтернет-конференція (Київ, 19 листопада 2020 р.). Київ, 2020. С.625-628.

11. Чашницька Т. Г. Сучасні тенденції ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: матер. міжнародної наук.-практ. конф. полілогу (Харків, 15-16 квітня 2021 р.). Харків, 2021. С.276-281.

12. Шпакович Н., Чашницька Т. Шляхи покращення роботи Державної міграційної служби України з урахуванням досвіду спеціалізованих служб Європейських країн. Актуальні проблеми науки та практики у світлі євроінтеграційних процесів: матер. міжнародної наук.-практ. конф. (Львів, 19 травня 2022 р.). Львів : 2022. С. 101–105.

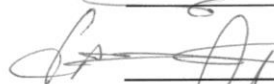
13. Чашницька Т. Г. Завдання та спірні питання, що виникають під час ідентифікації особи (PERSON) в умовах воєнного та післявоєнного часу. Роль юридичної науки у становленні нового світового порядку у воєнний і

післявоєнний час: матер. міжнародної наук.-практ. конф. (Львів, 19 травня 2022 року). 2022. С. 101–105.

Члени комісії:

О.О. Горошинський

С.С. Решко

М.С. Брюховецька

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧКИ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Хахановський В. Г., Чашницька Т. Г. Ідентифікація особи за ходою. *Криміналістичний вісник*. 2020. № 1 (33). С. 72–80. DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2020-33-1-72>.

2. Чашницька Т. Г. Відображення зовнішності особи в матеріалах відеозапису. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2021. Вип. 29. С. 279–284. (Серія «Юридична»). DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.5795769>.

3. Чашницька Т. Г. Аналіз зарубіжного досвіду у сфері використання систем відеоспостереження. *Нове українське право*. 2022. Вип. 6. Т. 2. С. 207–214. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.6.2.32>.

4. Чашницька Т. Г. Історична генеза ототожнення особи за ознаками зовнішності. Завдання, що виникають під час ідентифікації особи, в умовах воєнного часу. *Соціально-економічні, правові та суспільно-політичні трансформаційні процеси в умовах воєнного стану* : кол. монографія. Львів : Львів. ун-т бізнесу та права, 2022. С. 140–155. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7541219>.

5. Kravchenko O., Zharebko O., Zaveryko R., Velmozhna-Sydorova A., Chashnytska T. Use of certain special knowledge in the investigation of murders. *Cuestiones políticas*. 2022. Vol. 40 (72). P. 69–88. **(Web of Science)**. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4072.04>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Чашницька Т. Г. Перспективи ідентифікації особи в криміналістиці. *Systematisation of Ukrainian and European legislation in the realities of the modern world* : international scientific and practical conference (Arad, Romania, December 27–28, 2019). Arad, Romania, 2019. P. 126–129.

7. Чашницька Т. Г. Проблемні питання портретних експертиз за матеріалами відеозаписів. Судово-експертна діяльність в Службі безпеки України: актуальні питання теорії та практики (Forensic expert activity in the Security Service of Ukraine) : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 31 берез. 2021 р.). Київ ; ICEУ СБУ, 2021. С. 235–238.

8. Шпакович Н., Чашницька Т. Шляхи покращення роботи Державної міграційної служби України з урахуванням досвіду спеціалізованих служб Європейських країн. *Актуальні проблеми науки та практики у світлі євроінтеграційних процесів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 19 трав. 2022 р.). Львів, 2022. С. 101–105.

9. Чашницька Т. Г. Завдання та спірні питання, що виникають під час ідентифікації особи (person), в умовах воєнного та післявоєнного часу. *The role of legal science in establishing a new world order in wartime and post-war period* : international scientific conference (Riga, Latvia, July 29–30, 2022). Riga, Latvia, 2022. С. 270–272.

10. Чашницька Т. Г. Щодо необхідності комплексного дослідження відеозображень судовими експертами. *Теорія і практика судово-експертної діяльності* : матеріали VIII міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листоп. 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 444–446.

11. Чашницька Т. Г. Можливості ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. *Актуальні питання криміналістики* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 20 груд. 2019 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 235–238.

12. Чашницька Т. Г. Проблемні питання ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27 лют. 2020 р.). Київ–Маріуполь, 2020. С. 292–295.

13. Чашницька Т. Г. Відображення ознак зовнішності людини у матеріалах відеозапису. Актуальні питання судової експертології,

криміналістики та кримінального процесу : матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 19 листоп. 2020 року). Київ, 2020. С. 625–628.

14. Чашницька Т. Г. Сучасні тенденції ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу (Харків, 15–16 квіт. 2021 р.). Харків, 2021. С. 276–281.